TC
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

11 EYLÜL 2001 TERÖR SALDIRISINA İLİŞKİN GAZETE YAZI TÜRLERİNİN İÇERİK ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EBRU TURANLI

ANABİLİM DALI	**: GENEL GAZETECİLİK**
PROGRAMI	**: GAZETECİLİK**

KOCAELİ, 2008

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

11 EYLÜL 2001 TERÖR SALDIRISINA İLİŞKİN GAZETE YAZI TÜRLERİNİN İÇERİK ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EBRU TURANLI

ANABİLİM DALI : GENEL GAZETECİLİK
PROGRAMI : GAZETECİLİK

DANIŞMAN: PROF. DR. FÜSUN ALVER

KOCAELİ, 2008

İÇİNDEKİLER

Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Genel Gazetecilik Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Programı

11 EYLÜL TERÖR SALDIRISINA İLİŞKİN GAZETE YAZI TÜRLERİNİN İÇERİK ANALİZİ

ÖZET

11 Eylül 2001 tarihinde New York'ta Dünya Ticaret Merkezi'ne düzenlenen terör eylemi dünya tarihinin en büyük terör olaylarından birisi olarak değerlendirilmektedir. Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte dünya siyasetine yön veren, ordusuyla ve ekonomik gücüyle rakipsiz kalan, süper güç ABD, ilk kez topraklarında saldırıya uğramıştır. ABD tarafından eylemi ABD'nin Afganistan'ın Rusya işgali sırasından desteklediği Afganlı mücahitlerden biri olan Usame Bin Ladin'in gerçekleştirdiği iddia edilmiştir. Terör eylemi ile birlikte varolan Doğu-Batı çatışması tezi tekrar ortaya atıldı ve İslam Uygarlığı'nın Batı'ya ve Batı'nın sahip olduğu değerlere düşman olduğu ifade edilmeye başlanmıştır. 11 Eylül 2001 terör eylemi ABD için önemli bir fırsat oluşturmuştur. ABD, Sovyetler Birliği'nin ardından yeni düşmanını yaratmış ve İslam Uygarlığı'nı dünya kamuoyu önünde hedef göstermiştir. Batı'ya göre İslam Uygarlığı ile Batı Uygarlığı çatışmaktadır.

Batı'nın Doğu üzerinde kurmuş olduğu ekonomik, siyasi ve kültürel hegemonya iki dünya arasındaki çatışmanın asıl kaynağını oluşturmaktadır. Küreselleşme ile birlikte zengin ve fakir ülkeler arasındaki ekonomik eşitsizlikler daha fazla artmıştır. Bu ülkelerin ekonomik anlamdaki yetersizlikleri onları gelişmiş ülkelere siyasi anlamda da bağlamaktadır. Batı sahip olduğu değerleri en üstün ve ideal değerler olarak tanımlamakta, küreselleşmeyi ekonomik, siyasi ve kültürel olarak tüm boyutları ile dünyaya ihraç etmektedir.

Araştırma kapsamında 11 Eylül 2001 terör eyleminin ardından ideolojik olarak farklı görüşlere sahip olan Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerindeki

haberler ve köşe yazıları analiz edilmiştir. Gazetelerde yer alan haberlerin iletilerinin analizi, haber aktörlerinin iletilerinin analizi ve köşe yazıları analiz edilerek 11 Eylül 2001 terör eyleminin ve ardından yaşanan gelişmelerin kamuoyuna ne şekilde iletildiği, terör eylemi ile İslam dini arasında nasıl bir bağlantı kurulduğu, eylemin olası nedenlerinin neler olduğu, eylemin yol açtığı ve yol açması olası sonuçları, olayın Türkiye, ABD, AB ülkeleri ve Müslüman ülkeler açısından siyasal, ekonomik, sosyo-kültürel anlamlarda önemi ve taşıdığı anlam belirlenmeye çalışılmıştır.

Tezi Hazırlayan : Ebru TURANLI
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Füsun ALVER
Tez Kabul Tarihi ve No :
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Füsun ALVER, Prof. Dr. Hülya YENGİN, Yrd. Doç. Dr. Betül PAZARBAŞI

Kocaeli University Institute of Social Sciences
Department of General Journalism
Master's Degree Program

CONTENT ANALYSIS OF TYPES OF NEWSPAPER ARTICLES RELATED TO 11 SEPTEMBER TERROR ATTACK

ABSTRACT

The terrorist attack on the World Trade Centre in New York on 11 September 2001 is considered to be one of the worst terrorist attacks in the world history. The USA, the super power shaping the politics after the cold war, without a rival with its army and economical power, was attacked on its own soils for the first time. It was claimed by the USA that the attack was made by Osama Bin Laden, one of the Afghan mujahids that the USA supported during the Russian invasion of Afghanistan. The thesis about the east-west conflict was again put forward with the terror attack and it was started to be stated that Islam Civilization became an enemy of the West and the values of the West. 11 September Terror Attack created an important opportunity for the USA. The USA created its new enemy after the Soviet Union and targeted Islam Civilization before the world public opinion.

Economical, political and cultural hegemony of the west over the east appeared to be the main reason for the conflict between the two worlds. Along with the globalization, economical inequities between the rich and poor countries have increased more. Economical insufficiencies of these countries also make them dependent on the developed countries politically. The west defines the values it has as the most superior and ideal values and exports globalization with its all dimensions, economically, politically and culturally, to the world.

Within the scope of the research, following the 11 September 2001 terror attack, news and columns in the newspapers Hürriyet, Zaman, and Cumhuriyet, which have different ideological views, were analyzed. With the analysis of the news

messages in the newspapers, analysis of news actors' messages and analysis of columns, it was tried to be determined how the 11 September terror attack and the post-attack developments were delivered to the public, what kind of connection was made between the terror attack and the Islam religion, what were the possible reasons for the attack, the results and the possible results of the attack, and the political, economical, socio-cultural importance of the event for Turkey, the USA, the EU countries and Muslim countries and the meaning it carries were studied.

Tezi Hazırlayan **:** Ebru TURANLI
Tez Danışmanı **:** Prof. Dr. Füsun ALVER
Tez Kabul Tarihi ve No **:**
Jüri Üyeleri **:** Prof. Dr. Füsun ALVER, Prof. Dr. Hülya YENGİN, Yrd. Doç. Dr. Betül PAZARBAŞI

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASALA	: Ermenistan Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu
BR	: Kızıl Tugaylar
DHKP-C	: Devrimci Halk Kurtuluş Partisi Cephesi
ETA	: Bask Ülkesi ve Özgürlüğü Örgütü
IRA	: İrlanda Cumhuriyet Ordusu
İBDA-C	: İslami Büyük Doğu Akıncılar-Cephesi
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı Örgütü
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
RAF	: Kızıl Ordu Fraksiyonu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TABLO LİSTESİ

GİRİŞ

Tarihi insanlık tarihi kadar eski olan terörizm, üzerinde ortak bir tanıma ulaşılamamış bir kavramdır. Klasik anlamda ise terörizm, şiddetin birtakım politik, dini ve ideolojik hedeflere ulaşmak için araç olarak kullanıldığı bir eylemdir. Bu amaçlara ulaşılmaya çalışılırken içinde bulunulan toplumda korku ve tedirginlik yaratılmaya çalışılır. Terörizm günümüzde sadece ulusal değil, uluslararası alanda da önem kazanmıştır. Çünkü terör örgütleri de artık küreselleşmiş ve eylem alanlarını genişletmişlerdir. İçinde bulunduğumuz bilgi ve teknoloji çağı da teröristlerin eylemlerini daha kolay ve daha büyük çaplı gerçekleştirmelerini sağlamıştır.

Nitekim 11 Eylül 2001 New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne düzenlenen terör eylemi, terörün içinde bulunduğumuz yüzyılda ulaşmış olduğu gücü göstermektedir. 11 Eylül 2001 günü ABD'nin temsil etmiş olduğu değerlerin sembolü sayılabilecek üç merkeze karşı girişilen terör eylemleri şüphesiz uluslararası ilişkilerde önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Bu eylemin yeni bir dönemin habercisi olduğu söylenebilir. Öyle ki şimdiye kadar yapılmış en büyük terör eylemi olarak nitelendirilen eylemin sorumlusu ABD tarafından Usame Bin Ladin ve lideri olduğu örgüt El-Kaide olarak ilan edilmiştir. Bunun ardından yaşanan gelişmelerle birlikte Doğu-Batı çatışması tekrar gündeme gelmiştir.

Doğu ve Batı çatışmasının tarihi oldukça eskidir. Bu süreçte Haçlı Seferleri bu çatışmanın en belirgin şekli olmuştur. O dönemde din uğruna gerçekleştirildiği iddia edilen bu seferlerde Batı Doğu'nun zenginliklerini sömürmüştür. Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla ise Batı için yeni düşman komünizm olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte ise ABD için komünizmden sonraki öteki Doğu olmuştur. Çünkü Batı kendini ancak bir öteki yaratarak gerçekleştirebilmektedir. Ötekinin varlığı Batı'nın varlığını pekiştirmektedir. Bunu yaparken de Batı kendinde görmek istemediği tüm olumsuz özellikleri Doğu'ya yüklemektedir. Yani bir nevi kendini tanımlamak için karşıtını oluşturmaya çalışmaktadır. Kendisine belirlediği rol ve ötekine yani Doğu'ya belirlediği rol ile Doğu üzerinde egemenlik oluşturmuştur.

Bu çalışma 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerin kamuoyuna ne şekilde iletildiği, terör eylemi ile İslam dini arasında nasıl bir bağlantı kurulduğu, eylemin olası nedenlerinin neler olduğu, eylemin yol açtığı ve yol açması olası sonuçları, olayın Türkiye, ABD, AB ülkeleri ve Müslüman ülkeler açısından siyasal, ekonomik, sosyo-kültürel anlamlarda önemi ve taşıdığı anlam belirlenmeye çalışılmıştır. Uygarlıkların çatıştığına dair bir kanıt olup olmadığını, İslam ile Hıristiyanlık, Doğu ile Batı arasında bir savaş olup olmadığını gazete yazı türlerinin analizine dayanarak ortaya koymayı hedeflemektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde, terör ve terörizm konuları ele alınmaktadır. Terör ve terörizmin kavramsal açıklamaları, terörizmin tarihsel gelişimi ve terörizm türleri açıklanmaya çalışılmıştır. Dünyada ve Türkiye'de eylemler gerçekleştiren ve en çok bilinen terör örgütleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, 11 Eylül 2001 terör eyleminin ardından tekrar gündeme gelen Doğu-Batı çatışması konusu ele alınmıştır. Çatışmanın tarihsel süreci incelenmiştir. Küreselleşme sürecinde çatışmanın ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel boyutları irdelenmiştir. Bununla beraber 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise, politik görüşleri birbirinden farklı ulusal günlük üç gazetede bir ay süre ile yer alan haberlerin iletilerinin, haber aktörlerinin iletilerinin niceliksel ve niteliksel analizi gerçekleştirilmiştir. Yine her üç gazetede bir ay süre ile 11 Eylül terör saldırısı ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili çıkan köşe yazılarının niceliksel ve niteliksel analizi yapılmış ve değerlendirilmiştir.

ÇALIŞMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Çalışmada 11 Eylül 2001 terör eyleminin iddia edildiği gibi bir uygarlıklar ve din savaşı olup olmadığı araştırılacaktır. Araştırmada 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili haber değeri taşıyan haberlerin ve köşe yazılarının yazılı basında ne şekilde ve ne sıklıkta yer aldığı saptanmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırma ile yazılı basında yer alan haberlerin iletilerinde, haber aktörlerinin

iletilerinde ve köşe yazılarında 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerin kamuoyuna ne şekilde iletildiği, terör eylemi ile İslam dini arasında nasıl bir bağlantı kurulduğu, eylemin olası nedenlerinin neler olduğu, eylemin yol açtığı ve yol açması olası sonuçları, olayın Türkiye, ABD, AB ülkeleri ve Müslüman ülkeler açısından siyasal, ekonomik, sosyo-kültürel anlamlarda önemi ve taşıdığı anlam belirlenmeye çalışılmıştır.

VARSAYIMLAR

Politik görüşleri birbirinden farklı günlük olarak yayınlanan Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazeteleri ile gerçekleştirilen araştırmada şu varsayımlar ileri sürülmüştür:

1. Hürriyet gazetesi için öne sürülen varsayımlar;

1.1. Köşe yazarları 11 Eylül 2001 terör eylemine Türkiye'nin eylemin ardından izlemesi gereken politikalar ve elde edeceği çıkarları ile ilgili bir bakış açısı ile yaklaşmaktadır.

1.2. Batılı haber aktörleri tarafından terör eylemi bir uygarlıklar çatışması olarak ele alınmıştır. Batılı haber aktörleri tarafından İslam dini ile Batı arasında bir çatışmanın var olduğu, bunun nedeninin de Batı'nın sahip olduğu değerlere Doğu tarafından duyulan nefret olduğu belirtilmektedir.

1.3. Gazete Batılı haber aktörlerinin iletilerine Müslüman haber aktörlerinin iletilerinden daha fazla oranda yer vermiştir.

1.4. Gazetede yer alan Batılı haber aktörleri tarafından ırkçı iletilere yer verilmiştir.

1.5. Müslüman haber aktörleri tarafından Doğu ile Batı arasında bir çatışmanın var olduğunu, bunun nedeninin Batı'nın Doğu'ya karşı izlemiş olduğu olumsuz politikalar olduğu ifade edilmektedir.

1.6. ABD merkezci iletilere Müslüman merkezci iletilerden daha fazla oranda yer vermiştir.

1.7. 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelere daha çok magazin ağırlıklı yaklaşmıştır.

1.8. Liberal eğilimli olan Hürriyet gazetesi muhafazakar eğilimli Zaman gazetesi ve sol eğilimli Cumhuriyet gazetesinde oranla görselliğe daha fazla yer vermiştir.

2. Zaman gazetesi için öne sürülen varsayımlar;

2.1. Köşe yazarları 11 Eylül 2001 terör eylemine dinsel-kültürel temelli bir bakış açısıyla yaklaşmaktadırlar. Terör eylemine Müslümanların Batı'ya izlemiş olduğu politikalar dolayısıyla gösterdikleri bir tepki olarak yaklaşmaktadır.

2.2. Köşe yazarları tarafından terör eyleminin öne sürüldüğü gibi İslam kaynaklı bir eylem olmadığını, İslam ile terörün bağdaşamayacağı belirtilmiştir.

2.3. Batılı haber aktörleri tarafından terör eylemi bir uygarlıklar çatışması olarak ele alınmıştır. Batılı haber aktörleri tarafından İslam dini ile Batı arasında bir çatışmanın var olduğu, bunun nedeninin de Batı'nın sahip olduğu değerlere Doğu tarafından duyulan nefret olduğu belirtilmektedir.

2.4. Müslüman haber aktörleri tarafından Doğu ile Batı arasında bir çatışmanın var olduğunu, bunun nedeninin Batı'nın Doğu'ya karşı izlemiş olduğu olumsuz politikalar olduğu belirtilmektedir.

2.5. Gazete Müslüman haber aktörlerine Batılı haber aktörlerinden daha fazla yer vermiştir.

2.6. Gazetede Müslüman ülkeler merkezci iletilere Batı merkezci iletilerden daha fazla yer verilmiştir.

3. Cumhuriyet gazetesi için öne sürülen varsayımlar;

3.1. Köşe yazarları tarafından 11 Eylül 2001 terör eylemi uygarlıklar çatışmasının bir sonucu olmadığı öne sürülmektedir. Eylem ekonomik, siyasal ve sosyo-psikolojik anlamda birçok nedene dayandırılmaktadır.

3.2. Köşe yazarları terör eylemine ekonomik temelli bir bakış açısıyla yaklaşmaktadırlar. Küreselleşmenin sonuçlarının terör eyleminde etkili olduğunu vurgulamaktadırlar.

3.3. Köşe yazarları tarafından ABD'nin yeterli dünya kamuoyuna sunmadan terörizmle savaş gerekçesiyle Afganistan'a ve ardından Irak'a gerçekleştirdiği işgallerin altında ABD'nin Ortadoğu politikasının yattığı öne sürülmektedir. ABD bu bölgede denetleyici bir güç olmak istemekte, başta petrol olmak üzere bu ülkelerin zenginliklerini sömürmek istemektedir.

3.4. Batılı haber aktörleri İslam Uygarlığı'nı, Batı Uygarlığı'ndan kültürel alanda geri kalmış, cahil, bilgisiz, yoksul, Batı'ya her anlamda muhtaç olarak tasarlarken, Batı'yı üstün, demokratik, insan haklarına saygılı, kültürel anlamda gelişmiş, bilimsel ve refah düzeyi yüksek olarak tasarlamaktadır.

3.5. Batılı haber aktörleri İslam ülkeleri ve İslam dini hakkında olumsuz önyargılar belirtmektedirler.

3.6. Müslüman haber aktörlerine de Batılı haber aktörlerine olduğu kadar yer vermiştir.

3.7. Gazete terör eylemini nedenlerini, iletilerinde ekonomik, siyasal ve sosyo-psikolojik alanlarda irdelemiştir.

3.8. Gazete, Hürriyet ve Zaman gazetelerine oranla daha az görsel materyale yer vermiştir.

1. TERÖR VE TERÖRİZMİN EKONOMİK, SİYASAL VE SOSYO-PSİKOLOJİK TEMELLERİ

Terör ve terörizmin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Amaçlar ve yöntemler zaman zaman değişmişse de terör insanlık için tarihin her döneminde bir araç olarak kullanılmıştır. Terör ve terörizm, insanlığın karşı karşıya bulunduğu en önemli ve en tehlikeli sorunlardan biri olmasına karşın ortak bir tanımının yapılamamış olması bir eksikliktir. Çünkü söz konusu kavramların tartışılabilmesi ve bu tartışma üzerinden sonuçlar elde edilebilmesi, temel kavramlar üzerinde ortak paydada buluşmaya bağlıdır.

1.1. Terör ve Terörizm Kavramları

Terör ve terörizm kavramlarını tam olarak tanımlamak ya da herkes tarafından kabul görmüş tek ve genel bir tanımdan bahsetmek mümkün değildir. Birçok farklı tanımın içinde farklı unsurlar yer aldığından dolayı terör ve terörizm kavramları konusunda değişik tanımlar bulunmaktadır.

Fransızca'da "terreur", İngilizce'de "terror" sözcükleri Latince kökenli olup "terrere" sözcüğünden türetilmiştir. "Terreur" kelimesi 13. yüzyılda Latince'den alındığından itibaren peur- frayeur, effroi, épouvante gibi bireysel psikolojik bir ruh hali olan korku durumunu ifade eden bir kavram olarak kullanılmıştır. Bu kavram özellikle "terreur panique" şeklinde bir tehlike karşısındaki kolektif bir tutumun ifadesi olarak da kullanılmıştır.[1]

Terör hem şiddet yoluyla yaratılan korku ortamını, hem de bu ortamı yaratan vasıtayı yani şiddet eylemini ifade etmektedir. Bu nedenle bazen terör kelimesi eylem kelimesi ile birlikte terör eylemi şeklinde kullanılmakta; bazen de terör eylemini ifade etmek üzere sadece terör kelimesi kullanılmaktadır.

Helmut Von Weber'e göre terör kavramı, sosyal özellikle siyasal uyuşmazlıklarda, kişilere (suikast gibi) veya nesnelere yönelik şiddet hareketleriyle

---

[1] Hamide Zafer, **Sosyolojik Boyutuyla Terörizm**, İstanbul: Beta Yayınları, 1999, **s.** 1.

ve özellikle de genel tehlike yaratan faaliyetlerle düşmanın korkutulmasını ifade etmektedir.[2] Çünkü terörizm insanların öfkesi ve korkusundan beslenir. Teröristler şiddet kullanarak o korku ve öfkeyi besleyip büyüterek daha büyük bir etki ve güç elde etmeye çalışırlar.

Terör ile birlikte zaman zaman terörizm kavramına gönderme yapılmaktadır. Ancak bu iki kavram arasında farklılıklar bulunmaktadır. Her terör olayının aynı olduğu düşünülemez. Birçok eylem terör olarak nitelenebilir ancak terörizm daha farklı bir anlam taşımaktadır. Bu da terörizmin siyasal bir amaç güdülerek işlenmesidir. Yani siyasal terörizmde, siyasal bir amaç vardır ve bu amaçla terör yapılmaktadır.

Terörden farklı olarak terörizm siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör kullanmayı yöntem olarak benimseyen bir strateji anlayışıdır. Bu nedenle, örneğin herhangi bir linç olayında ya da trafik kazasında terör bulunmakla beraber terörizm yoktur. Terörizmden söz edebilmek için aynı siyasi amaca yönelmiş bir dizi terör olayının varlığı gereklidir. Birbirleriyle bağlantılı olmayan terör hareketlerinin de toplumdaki dehşet ve korkuyu arttıracağı şüphesizdir ancak bu, terörizmden söz etmek için yeterli değildir.[3]

Terörizmde önceden belirlenmiş bazı amaçlar vardır. Bu amaçlara ulaşmak için de örgütlenmiş gruplar veya partiler şiddet kullanarak toplumda bir kaos ortamı yaratmak, kendi siyasal hedeflerini bu ortamda gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Yani terörizm sosyal bir olgudur. Ama terörün siyasi bir güdüsü olmayabilir. Bir kişinin bireysel olarak işlediği bir suçu terörizm olarak adlandırmak doğru olmaz. Bu bireysel anlamda bir cinayet olmakla beraber bir terör olayı olarak da isimlendirilebilir. Terör siyasi bir amaç güdülerek kullanıldığı zaman terörizm kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu da terör ve terörizm arasındaki ayrımı açıkça ortaya koymaktadır.

---

[2] Helmut Von Weber, "Strupp-Schlochauer", AKTARAN: Hamide Zafer a.g.e., s.7.

[3] Ümit Özdağ, Osman Metin Öztürk ve Sertaç Başeren, Terörizm: Kavramsal Bir Değer, **Terörizm İncelemeleri, Teori, Örgütler, Olaylar,** Ankara: Avrasya-Bir Vakfı Asam Yayınları, Jeopolitik Terör Dizisi–3, 2000, s. 2.

Buna göre, bu bir terördür dendiğinde bir şey, bu bir terörizmdir dendiğinde başka bir şey anlatılmaktadır. İlk bakışta bu iki cümle aynı gibi durmaktadır. Fakat birincisinde, daha çok bir olaya ve olayın simgelediklerine gönderme yapılırken, ikincisinde bu olayın oluşması sürecindeki yol, yöntem, düşünce ve tekniklere gönderme yapılmaktadır. Gerçekten de –izm'lerle biten ifadeler genellikle ideolojileri çağrıştırsa bile, burada terörizmden kast edilen bir ideoloji olmaktan çok bir olgusal durumdur. Bir başka anlatım ile terör kavramı özeli/olayı, terörizm kavramı ise geneli/olguyu dile getirmektedir.[4]

Terörizm; siyasal hedeflere ulaşmak için toplumun demokratik ikna ve eylem yoluyla barışçı davranışına karşı, hukukun üstünlüğü ve devlet otoritesini tanımayan, güçsüzlüklerini gizlemek için demokratik otoriteleri kitlelerden kopararak halka karşı şiddet yöneltmeyi amaçlayan, kendi güç ve doktrinleri ile sağlayamadıkları halk desteğini ve ayaklanmasını sağlamak için tarihsel görevlerinin olduğuna inandırılmış çeşitli unsurlardan oluşan ve uluslar arası destek gören örgütlerin, tahripkar silahlarla donanmış olarak gelişmiş taktikler kullanan, insanlığı hakir gören, ahlaki hiçbir temeli bulunmayan siyasi hedeflere ulaşmak için insan hayatını hiçe sayan, masum insanları hedef alan ve hiçbir savaş kuralı tanımayan, geleneksel politik suçlardan farklı, metodik, örgütlü, sistematik, öldürme, kaçırma, korkutma ve tahrip eylemleridir.[5]

Keleş-Ünsal ise terörizmi, terörizmin amacından hareketle tanımlamaya çalışmıştır. Terörizm, başlıca amacı siyasal iktidarı ele geçirmek olan güçlerin iktidarı yıpratmak ve bu arada, sindirdikleri yığınları da sahipsiz kaldıkları inancına yöneltmek için, şiddet eylemlerinden yararlanmalarıdır.[6]

Terör ulaşılmak istenen amaç - ki bu çoğu zaman bir ideolojik felsefi sistemi gerçekleştirmektir – açısından bir araç, bir hareket tarzı, bir strateji olmaktan öteye bir nitelik taşımamaktadır. John O'Sullivan terörün ideolojik bir amaç ile gerçekleştirilmesi halinde terörizmden bahsedileceğini belirtmiştir. Walter Laquer'e

---

[4] Zafer Cirhinlioğlu, **Terör ve Toplum**, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2004, s.24.
[5] Rasih Yılmaz, **Büyük Travma Küresel Terör Türkiye'de**, İstanbul: Karakutu Yayınları, 2.b., s.15.
[6] Zafer, a.g.e., s.7.

göre ise, terörizm bir ideoloji olmayıp farklı siyasi görüşlerden olan insanlar tarafından başvurulabilen bir ayaklanma stratejisidir.[7]

Terörizm araç olarak şiddeti kullanmaktadır ve bu durumu meşru görmektedir. Şiddet kullanımında amaç topluma korku salmak ve toplumda bir baskı yaratmaktır. Terörizmde araç olarak kullanılan şiddet, günlük adi şiddetten farklılıklar gösterir. Adi şiddet yöneldiği hedefe zarar vermeyi amaçlar ve bunu başardığı zaman şiddet de sona erer. Bununla beraber hedefi de önceden belirlenmiştir, yani amaç o hedefe zarar vermektir. Oysa terörizmde hedef belli değildir. Hedef, insan olabileceği gibi maddi değerlerde olabilmektedir. Hedef insandan da öte devlet düzeni ve devletin kendisinin varlığıdır. Çünkü şiddet uygulamasını sonucu oluşacak ortamda, devlet düzeni sarsılacak ve devlet varlığı hedef alınarak tehdit edilmeye başlanacaktır. Teröristler kurbanlarını tanımayabilirler. Siyasal şiddette amaç kurbanların gerisindeki seyirci kitleye mesaj vermek, onları korkutmaktır.

Terörizmin muhtemel amaçları/işlevleri ise, şu şekilde sıralanabilir. Birincisi, halkı veya hedef bir topluluğu korkutmak, dehşete düşürmektir. İkincisi, yerleşik otoriteyi tahrip etmek; yerleşik otoritenin, terörist ile masum kitle arasında ayrım yapmadan baskı yöntemlerine başvurmasını sağlamaktır. Üçüncüsü, otoriteye ve düzene karşı olan güçleri harekete geçirmek; yerleşik otoritenin güçlerini ve kurumlarını etkisizleştirmek ve işlemez kılmaktır. Dördüncüsü, kamuoyunu, kendi lehine veya düzene/otoriteye karşı etkilemek ve yönlendirmektir. Beşincisi de, siyasal güç odaklarını ele geçirmek ve/veya varolan yönetimi devirmektir.[8] Yani, terörizm uygar bir toplumu oluşturan tüm kurumları tahrip etmeyi, işlevsiz hale getirmeyi ve yok etmeyi amaçlamaktadır. Bu sayede ortaya çıkan otorite boşluğundan faydalanarak da asıl amaçlarını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.

Korku ve dehşet salma terörizm stratejisinin en etkili silahlarıdır. Teröristler, eylemler ve eylem tehditleri ile insanları paniğe düşürerek, tedirginleştirerek korku atmosferi yaratmayı amaçlarlar. Oluşturulan bu korku ve dehşet ortamı toplumdaki

---

[7] Zafer, a.g.e.,s.3.

[8] Doğu Ergil, **Uluslar arası Terörizm**, AÜ. SBF. Dergisi, Cilt 47, Sayı 3–4, Haziran-Aralık 1992, s.140.

bireylerin günlük hayat akışlarında birtakım değişiklikler yapmalarına da neden olabilir. Terörizm kitlelerde yaratmak istediği korkuyu yaratabilirse başarıya ulaşır. Terörizm terör eylemleri ile bir ruhsal baskı yaratarak aslında, terör eylemlerini bir iletişim aracı olarak kullanır. Bu durumu eski bir Çin atasözü ile, "Bir öldür, bin korkut" şeklinde dile getirebiliriz. Yani teröristler, gerçekleştirdikleri eylemlerde kaç kişinin öldüğünden çok, eylemi kaç kişinin izlediği, büyüklüğü ve dehşeti ile kaç kişiyi korkutabildikleriyle daha çok ilgilenmektedirler. Bu durumu, eski çağlarda suç işleyen insanları meydanlarda idam etme fikriyle de özdeşleştirebiliriz. Bu da bir nevi insanları korkutmak için yapılmış eylemlerdi ve idamı gören insanların korku ile yapılmaması gereken şeyleri yapmaması için bir uyarıydı.

Terörizm bir ideoloji, bir doktrin hatta sistematik bir fikir değildir. Terörizm, bir yöntem, taktik, strateji bir bakıma da savaş biçimidir. Bu noktada terörizm ile savaş ve savaşın türleri arasında bir ayırım yapılmalıdır. Terörizm örgütlü ve kuralsız şiddet hareketidir. Terörizmin içerdiği şiddet savaş çağrışımı yapıyor olsa da, terörizmin kuralsız oluşu savaştan en önemli ayrıcalığını teşkil etmektedir. Zira savaşın hiçbir türünde kuralsızlık yoktur. Savaşın uluslar arası ve ulusal kurumları teşekkül etmiş, hukuku belirlenmiştir. Terörizm, barış döneminde varolan ekonomik, sosyal ve politik mücadeleye değişik bir yöntemle silahı ve şiddeti sokmaktadır. Yıpratma stratejisi ile güç dengesini terörizmi de destekleyen merkezlerin yararına çevirmeye çalışmaktadır.[9]

Verilen terör tanımlarında terörün toplumda bir korku ortamı yarattığı, insanları dehşete düşürdüğü daha teknik bir ifadeyle kamu düzenini derinden sarstığı kabul edilmektedir. Eylemlerin toplumda bu türlü bir etki yaratabilmesi için bir plan dahilinde sistematik olarak gerçekleştirilmesi gerekir. Terörizmde önemli olan diğer bir önemli husus da terörizmin bir siyaset aracı olarak kabul edilmesidir.

Terörizm konusunda karşılaşan en önemli sorun ise terörizmin tanımının yapılamamasıdır. Terörizmin bütün dünya devletleri tarafından ya da en azından etkili olduğu kabul edilebilecek çoğunluk tarafından onaylanmış bir tanımı yoktur. Ancak bu terörün her bölgeye ya da her şarta bağlı olarak değişen bir olgu olduğu

[9] Suat İlhan, **Terör: Neden Türkiye**, İstanbul: ASAM yayınları, 2002, s.11

anlamına gelmemektedir. Bunun nedeni bir ülkede terörist olarak kabul edilen bir kişi başka bir ülke için özgürlük savaşçısı olarak kabul edilebilmesidir. Bunun yanı sıra gruplar ve devletler de çalışmalarına meşruiyet kazandırmak amacıyla kendilerine göre çeşitli terör tanımları yapabilmektedirler.

Terörizmin tanım sorununun en önemli nedeni devletlerin bu sorundan aynı oranda sıkıntı çekmemeleri, bu sorunlara karşı koyacak güçlerinin eşit olmamasıdır ve/veya devletlerin kendi çıkarlarıdır. Bir anlamda bazı devletler bu sorunu bahane ederek çıkarlarını göz önünde bulundurarak dış politikalarını bu şekilde yönlendirmektedirler. Hatta bazı devletler doğrudan teröre destek vermektedirler.

Terör ve terörizm hem gündelik hem siyasal, hem de akademik dilde her zaman, her yerde, herkese aynı anlamı ifade eden deyimler olmaktan çıkmışlardır. Mısır'da 1996 başlarında toplanan terörizme karşı uluslar arası konferansın, neyin bu kapsama girdiği konusunda oylaşma sağlamadan dağılması Birleşmiş Milletler'de özellikle Bağlantısızlar'ın baskıya ve sömürüye karşı her türlü araçla direnme hakkını kullanmanın terörizm sayılamayacağı görüşleri; Dr. George Habbaş'ın, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün başvurduğu silahlı terörün "halkları kapitalist ve emperyalist tutsaklıktan kurtaracak savaşların haklılığını öngören sosyalist uluslar arası hukuka uygun olduğu" savı; ya da İslami terör örgütlerinin eylemlerini kutsal cihad olarak nitelemeleri, oylaşma yokluğunun göstergelerinden sadece birkaçıdır.[10]

Devletler arasındaki siyasal menfaat hesapları veya ideolojik baskılar yüzünden üzerinde uzlaşılan ortak bir terör tanımına henüz ulaşılamamıştır. Büyük bir tarihsel geçmişi olan kavrama sürekli olarak siyasi anlamlar yüklenmekte ve bu kavram başkalaşmaktadır. Hiçbir tanım bu olguyu tam olarak açıklayamamıştır. Çünkü terör örgütleri, yapısal açıdan pek çok benzerliklere sahip olmakla birlikte özellikle amaçları açısından farklılıklar göstermektedirler.

Teknolojinin gelişmesi ve devletlerarasındaki ilişkiler terörizmin de zaman içinde şekil değiştirmesine neden oldu. Özellikle sıcak savaşların sona ermesi

---

[10] Galip İsen, "Terörizm: İzm Çıkarılınca Geriye Kalanlar Üzerine, **Avrasya Dosyası Ortadoğu ve Terör Üzerine**, Cilt 3, Sayı 2, s.52.

devletlerin çeşitli terör örgütlerini desteklemelerine neden oldu. Devletler terör örgütlerine dolaylı veya direkt olarak destek vererek, uluslar arası arenada siyasi isteklerini kabul ettirme yoluna gitti. Bu durum da terörizmin uluslar arası bir kimlik kazanmasına yol açtı.

1.2. Terörizmin Tarihsel Gelişimi

Terörizmin tarihinin insanlık kadar eski olduğu bir gerçektir. Çünkü şiddet insanlıkla birlikte varolan bir kavramdır. Bu nedenle terörizm eski uygarlıklarda da görülmüş olan bir olgudur. Ancak terörizm kelimesinin kullanılmaya başlanması Fransız Devrimi ile birlikte gerçekleşmiştir.

Tarihi olarak ilk terör eylemi, Ortadoğu'da Jewish Zealots'un Romalılara karşı M.S. 6–135 tarihleri arasındaki kampanyaları olarak gösterilir. Bu kampanyalara katılanlardan 2000 adet Zealots taraftarı çarmıha gerilmiştir. Çünkü şiddet eylemlerini (suikast ve vur-kaç eylemleri) Roma Kurallarını savunan Romalılara, Yunanlılara ve Yahudilere karşı kullanarak psikolojik tesir oluşturup siyasal amaçlarına ulaşmada bunu yardımcı olarak kullanmaktaydılar.[11] Bununla beraber, tarihte siyasal nitelik taşıyan en önemli terör olayı ise Marcus Iunuis Brutus ve arkadaşlarının Roma İmparatoru Julius Sezar'ı öldürmeleridir. Brutus cumhuriyetçidir ve Sezar'ı diktatörlük rejimini yıkmak ve cumhuriyeti kurmak için öldürmüştür.[12]

Daha sonra terörizm sahnesinde tarihin ilk terör örgütlerinden biri olan Sicariiler görülmüşlerdir. M.Ö. 73–66 yılları arasında faaliyet gösteren Sicariiler Ortadoğu'da bugünkü İsrail'de Romalılara karşı mücadele etmişlerdir. İsimlerini ceketlerinin altına sakladıkları ve kullandıkları "sica" isimli kısa bir kılıçtan alan Sicariiler, düşmanlarını gündüz kalabalık içinde öldürerek, izlerini kalabalık içinde kaybettirmekteydiler.

---

[11] Faruk Örgün, **Küresel Terör**, İstanbul: Okumuş Adam Yayınları, 2001, s. 60.
[12] Emre Kongar, **Küresel Terör ve Türkiye -Küreselleşme Huntington 11 Eylül**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2005, 9.b., s.77.

Sicariiler aşırı milliyetçi, Roma aleyhtarı bir gruptu ve kurbanları Filistin'deki ve Mısır'daki Yahudiler arasında örgütlenen ılımlı Yahudi Barış Partisi mensuplarıydı. Bu grup arasında dava uğruna ölmeyi eğlenceli bir şey olarak görme eğilimi ve bir kurtarılma bekleyişi mevcuttu. Kudüs, ele geçirilirse günahkar olarak kabul edilen rejim iktidardan düşecek ve Romalılara karşı zafer mümkün olabilecekti. Örgüt üyeleri, bu başarıldığı takdirde Tanrı'nın kendisini halkına göstererek onları kurtaracağı gibi bir inanca sahiptiler.[13]

Sicariiler'den yaklaşık bin sene sonra 11. yüzyılda yine Ortadoğu'da ortaya çıkan ve 13. yüzyılda Moğollar tarafından ortadan kaldırılan, Hasan bin Sabbah'ın kurucusu ve önderi olduğu İsmailiye mezhebinin bir kolu olan Haşşaşinler de en eski terör örgütlerinden birisidir. Haşşaşinler'in terörist mücadelesi küçük dini bir mezhep tarafından dini özerkliğini ve hayat tarzını ortadan kaldırmaya çalışmakla suçladıkları Selçuklular'a karşı yöneltilmiştir. Bu anlamda aslında Haşşaşinler'in ideolojik dini terörizmi yarattıkları da söylenebilir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi terörizm kelimesinin kullanılmaya başlanması Fransız Devrimi sırasında olmuştur. Terörizmin günümüze en yakın anlamıyla Fransız İhtilali sırasında doğduğu kabul edilmektedir. Devrimden sonra 1793 Martı'ndan 1794 Temmuzu'na kadar süren dönem "terör rejimi" veya "terör dönemi" olarak adlandırılmıştır. 1793'de iktidara gelen radikal demokrat parti olan Jakobenler, terörü siyasi bir baskı ve sosyal denetimin bir aracı olarak kullanarak, ihtilale karşı olanları devlet düşmanı olarak nitelendirip haklarında ölüm cezası uygulamışlardır. Bu da ilk terörizm hareketlerini devlet terörünün oluşturduğunu göstermektedir. Ancak bu dönemde terörizm kelimesi, bugünkü anlamıyla değil, olumlu anlamda kullanılmıştır. Terör, kargaşa ve karışıklarla geçen bu dönemde düzeni sağlamak amacıyla devlet tarafından kullanılan bir yöntem olarak kabul edilmiştir. Yani terörizm yeni kurulan devrimci hükümet tarafından kullanılan bir yönetme aracı olmuştur.

[13] Walter Laquer, Terrorism, AKTARAN: Yılmaz, Altuğ, **Terörün Anatomisi**, İstanbul: Altın Kitaplar, 1995, s.28

Hükümet ve devlet terörünün bölünmez bir parçası olduğu Fransız Devrimi ile birlikte Avrupa'da monarşi karşıtı fikirler güçlenmeye başlamıştır. Milliyetçiliğin ortaya çıkması, vatandaşlık, devlet fikirlerinin güçlenmesi de Almanya ve İtalya gibi yeni ulus devletlerin birliklerini kurması ile sonuçlanmıştır. Bununla beraber, endüstri devriminin getirmiş olduğu çeşitli sosyo-ekonomik değişiklikler, kapitalizm düşüncesinin hakimiyeti ve genişlemesi, komünizm ve Marksizm gibi yeni evrensel ideolojilerin doğumuna da neden olmuştur.

1.3. Terörizm ve Anarşizm

Özellikle 1980'li yıllardan itibaren anarşizm ve terörizm Türkiye'de çok karıştırılan kavramlar olmuş, her ikisine de aynı anlamlar yüklenmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki bu iki kavram birbirinden oldukça farklıdır.

İlk kez eski klasik Yunanca'da kullanılmış olan "Anarchie" kelimesi "lider veya başsızlık, iktidarsızlık" anlamına gelmektedir ve bir şefin, iktidarın olmadığı bir durumu ifade etmektedir.[14] Anarşizm her türlü devlet yapılanmasına karşıdır. İnsanların, mevcut devlet yapısında bulunan kurumlar olmaksızın, serbestçe bir arada yaşamasını savunur. Toplumdaki bütün kötülüklerin kökeni olarak da yönetimi görür.

Anarşizm ferdin değeri ve ferdi iradenin bağımsızlığı görüşünde birleşir ve her şeyden önce bireycidir. Anarşizm birey belki de dünyanın merkezine koyup ona değer verince duygu ve tutkularıyla tek gerçek o kabul edilir, fiziki ve akli gücünü istediği gibi kullanmalıdır, bu da sınırsız özgürlük demektir. Bu nedenledir ki anarşizm, zorunluluk, yükümlülük, müeyyide, dini, ahlaki ve hukuki tüm yasaları reddeder. Bundan sonradır ki, sosyal yaşam bir savaş hali olmaktan çıkıp herkesin herkese yardım ettiği bir hayat olacaktır.[15] Böylece, anarşizm bireyin özgürlüğünü yok ettiğini ileri sürerek, her türlü devlet yapılanmasına da karşı çıkar.

[14] Peter Lösche, Anarchismus, AKTARAN: Hamide Zafer, a.g.e., , s.18.
[15] Ayferi Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, İstanbul: Beta Yayınları, 1986, s.317.

George Woodcock anarşizmi şöyle tanımlar; "Tarihsel olarak varolan toplumu eleştiren bir doktrindir; arzı edilen bir topluma ilişkin bir görüştür ve birinden diğerine geçmenin yoludur" ve devam eder; "Tarihsel olarak anarşizmin esas itibariyle insanı toplumla ilişkisi içinde ele alır. Nihai amacı her zaman toplumsal değişimdir; insanın doğasına ilişkin bireyci bir görüşten yola çıksa bile, şimdiki tutumu her zaman için toplumu kınamaya yönelik bir tutumdur; yöntemi her zaman toplumsal isyan yöntemidir; şiddetli ya da değil".[16]

Anarşizm ile terörizmin karıştırılmasına, aynı kavram olarak kullanılmasına yol açan ise şiddetin kullanımı ve her ikisinin de devlete karşı olmalarıdır. Terörizmin en önemli aracı olan şiddeti anarşizm de gerekli olduğu takdirde uygun görmektedir. Terörizmde olduğu gibi anarşizm de mevcut siyasal yapılanmaya karşıdır ve ona zarar vermeyi, onu ortadan kaldırmayı amaçlar. Ancak iki kavram arasındaki ayırım şurada başlar. Terörizm mevcut siyasal yapıyı yıkmak ve yerine alternatif bir siyasal yapı kurmayı amaçlar. Anarşizm de ise böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü anarşizm başlı başına siyasal yapılara karşıdır. İdeolojisi ne olursa olsun böyle bir devlet düzenine karşıdır ve bireyin özgürlüğü için devlet yapılanmasının olmaması gerektiğini savunur.

Peter Lösche'ye göre terörizm sadece bir şiddet kullanma metodu iken anarşizmde ise sistematik, toplumsal bir eleştiri ve egemen bir gücün bulunmadığı bir düzen yaratılması gibi belirli alternatif bir topluma ilişkin görüşler söz konusu olmaktadır. Terörizm anarşist ideolojinin bir aracıdır.[17]

Anarşistlerin babası sayılan Pierre Joseph Proudhan, kurulu düzenin ve mülkiyet hakkının ortadan kalkabilmesi için şiddet kullanımını öngörmektedir. Anarşistlerin içinde belki de şiddeti en fazla savunanlardan biri olan ve Proudhan ile tanışıp Karl Marx ile felsefe konularında diyalogda bulunan Mikhail Bakunin şiddeti, aynı zamanda yapıcı bir istek olarak nitelendirmiştir.. Anarşist görüşün terörist yaklaşımları Bakunin'de iyice belirginleşmiştir. Bakunin'i etkileyen yine bir Rus anarşisti olan Sergei Trechev de bir anarşistin, her türlü ahlak düzeni ile bağlarını

[16] George Woodcock, **Anarşizm**, Çev. Alev Türker, İstanbul: Kaos Yayınları, 1996, s.13.
[17] Peter Lösche, Terrorismus und Anarchismus, AKTARAN: Hamide, Zafer, a.g.e., s.19.

koparmış, yaşadığı dünyanın düşmanı, sadece yok etme ilmini bilen, ölmeye hazır, işkenceye dayanıklı, yok etme düşüncesine sahip biri olması gerektiğini belirtmiştir.

Toplumsal otorite ile mücadele edilmesi gerektiği yolundaki öğreti yaygın bir şekilde 19. yüzyıl anarşist düşünürlerince savunulmaktaydı. Anarşizmin sadece bir kuram olarak kalmasını istemeyen gerçekten de özgürlüklerin yaşanabileceği, bireyin özgürleşeceği bir toplum kurmak için eyleme geçilmesi gerektiğini savunan gruplar, üst sınıfı destabilize edebilecek eylemlerin yapılmasını da savunuyorlardı. Böylece anarşizm bir dünya görüşünü hayata geçirmek için eylemleri de mubah kılıyordu.[18]

Peter Kropotkin, Johonn Most, Sergei Gennadavich Nechayev, Georges Sarel, William Goldwin de bu dönemin önemli anarşist düşünürleri arasındadır. Düşünürler temel felsefelerini çizerken, şiddeti meşru sayarak terörizmin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Anarşistler devlet başkanlarına karşı suikastlar düzenleyerek ve 1878'den 1920'lere kadar bombalama olayları gerçekleştirerek insanlar üzerinde büyük korkulara yol açmış olsalar da, hedef aldıkları hükümetlerin iç ve dış politikaları üzerinde etki yapamamışlardır.

Terörizm her ne kadar politik ve siyasal sistemler gibi "-izm" ekiyle anılmakta ise de, gerçekte bir sistemi içermemektedir. Terör ulaşılmak istenen amaç, -ki bu çoğu zaman bir ideolojik felsefi sistemi gerçekleştirmektir- açısından bir araç, bir hareket tarzı, bir strateji olmaktan öteye bir nitelik taşımamaktadır. Bu yönüyle terörizm çoğu kez birlikte anıldığı anarşizmden farklılık gösterir.[19]

Anarşizm Bakunin'in deyişlerinden birisi ile, "yok etme dürtüsü yaratıcı bir dürtüdür" ilkesini öne çıkaran ve yandaşlarına "mevcut düzeni öylesine yıkın ki ancak salam olan tarafları ayakta kalsın" buyruğunu veren bir yaşam felsefesi iken, terörizmin mevut düzenlerin ayrımsız tümünü yıkım anlamında bir hesap ve amacı yoktur. Terörizm, uğranıldığına inanılan bir haksızlığın ortadan kaldırılması için kendi koşullarını dayatan, bu koşulları şiddet yoluyla ifade eden ancak sonuçta toplumsal bir model öngörmeyen, sistemle hesaplaşmayı amaçlayan ama yine

[18] Cirhinlioğlu, a.g.e., s.162.
[19] Sulhi Dönmezer, "Her Yönüyle Tedhiş", Son Havadis, Yazı Dizisi, AKTARAN: Hamide Zafer, a.g.e., s.19.

mevcut sistemin yıkılması halinde alternatif sistemler ortaya koymayan, felsefi derinlikten yoksun düz bir eylem yöntemi daha doğrusu bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda terörizmin "..bir ideoloji, doktrin, hatta sistematik bir fikir değil doğrudan bir strateji.." olduğu yönünde yaygın görüşler bulunmaktadır.[20]

Anarşizm otorite kavramına ve her türlü devlet yapılanmasına karşı çıkmaktadır. Yani sistem ne olursa olsun kendisine karşıdır. Terörizmin amacı ise siyasal otoriteyi yıpratıp yıkarak yerine kendi siyasal düşünce sistemini uygulamaya koymaktır. Kısacası anarşizm siyasal bir sistemdir ve tıpkı komünizm, sosyalizm ve liberalizmdeki gibi bir sistem önerisi sunmaktadır. Terörizm ise bir siyasal sistem değildir.

1.4. Terörizmin Ekonomik, Siyasal ve Sosyo-Psikolojik Temelleri

Terörizm günümüzde birçok ülkenin karşı karşıya kaldığı önemli ve çözülmesi zor bir sorundur. Demokratik bir ülke terörizm olgusuyla karşılaştığı zaman bunun neden başladığını araştırmak ve mümkünse terörizmi oluşturan nedenleri ortadan kaldırmayı düşünmek durumundadır. Tabii her ülkenin, toplumun özel sorunlarından kaynaklanan değişik sebepler terörizmin kaynağını oluşturabilmektedir.

Konuyla ilgilenen araştırmacılar çoğu kez terörizme geçiş sürecini, toplumsal yapıyla, çekilen açlık, yoksulluk ve sefaletle, çoğunluğun azınlığa baskısıyla, radikal bir ideolojinin kabul edilmesiyle, terör eylemini yapan kişinin ya da örgüt yöneticisinin geçmişinin karanlık ya da hareketli olmasıyla izah ederler. Terör denilen ileriye doğru kaçış, fakirlerin silahıdır derler. Terörizm sesini duyurmak için başka hiçbir çaresi kalmayan insanların girmek zorunda kaldıkları bir çıkmaz sokak olarak görülür.[21]

Terörizmi doğuran nedenleri bulup ortaya çıkarmak ve onun yayılma nedenlerini tahmin etmek terörizm kavramını tanımlamak kadar zordur. Bu durum

---

[20] Necati Alkan, Gençlik ve Terörizm, AKTARAN: Ercan Çitlioğlu, **Gri Tehdit Terörizm**, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2005, ss.104–105.
[21] Pulat Y. Tacar, **Terör ve Demokrasi**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999, s.50.

terörizmin şekillerinin çeşitliliği ile yakından ilgilidir. Terörün temelleri ise, ekonomik, siyasal ve sosyo-psikolojik temeller olarak üç başlıkta incelenebilir:

1.4.1. Terörizmin Ekonomik Temelleri

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan ve ABD'nin öncülüğünü yaptığı küreselleşme adlı yenidünya düzeni beraberinde getirdiği ekonomik gelişmelerin yanı sıra yeni sorunların da oluşmasına yol açtı. Yaşanan ekonomik ve teknolojik gelişmeler mevcut toplum yapılarında da birtakım değişikliklere neden oldu. Özelikle, kapitalizmin yol açtığı ekonomik dengesizlikler bu sorunların içinde en önemlisi haline geldi. Toplumlarda meydana gelen bu ekonomik dengesizlikler de terörün tek sebebi olmasa da, sebeplerinden biri olarak gösterilebilir.

Terörizm ile ekonomik faktörler arasında zorunlu bir neden–sonuç ilişkisi bulunmamaktadır. Yoksulluğun terörizmi doğurduğu veya teröristlerin büyük çoğunluğunun fakir ülkelerden çıktığını kanıtlayacak veya doğrulayan herhangi bir araştırma bulunmamaktadır. Bununla birlikte ekonomik faktörlerin terörizmin ortaya çıkmasında veya tırmanmasında hiç katkısı yoktur demek de mümkün değildir.[22]

Bununla beraber, gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri arasında bir ayrım göz önünde bulundurularak terörizm değerlendirilirse, her ikisinde de terörizm faaliyetlerinin yer aldığı görülmektedir. Ancak gelişmiş, ekonomik refahı yüksek olan ülkelerde terörizmin daha çok sosyal sebeplerden kaynaklandığı, buna karşılık gelişmekte olan ülkelerde ekonomik dengesizliklerin daha ön planda olduğu da görülebilmektedir. Yalnız bu sadece ekonomik dengesizliklerin terörizme yol açtığı fikrini savunur bir nitelikte değildir.

Harry R. Targ'a göre terörizm, ileri derecede endüstrileşmiş toplumlar ve endüstrileşmemiş geri toplumlarda modern toplumlara nazaran daha fazla varlık göstermektedir. Bu düşünceyi destekleyen Walter Laqueur'e göre de toplumsal değişiklikler huzursuzluklara yol açar; modern ülkeler daha istikrarlıdırlar çünkü halkın isteklerini karşılayabilmektedirler. Az gelişmiş ülkeler istikrarsızlıkla

---

[22] Muhittin Soyvural, **Terörizmin Anatomisi,** Ankara: Lazer Ofset Matbaa, 1997, s.107.

maluldür, çünkü halk arasında sistematik engellemeye yönelik tepkiler bulunmaktadır. İleri düzeyde gelişmiş toplumlarda da tatminsizlik yaşanmasından dolayı bir tepki oluşabilir.[23]

Ekonomik dengesizliklerin terörizme nasıl uygun bir ortam yarattığına en güzel örnek Kanada örneğidir. Kanada nüfusu heterojen bir ülkedir ve ülkenin doğusunda Quebec eyaletinde Fransız Kanadalılar çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu eyalet tarıma bağlı kalmış ve sanayileşmeden yeterince payını alamayınca ekonomik dengesizlikler huzursuzluklara yol açmış ve bu hoşnutsuzluk bölgenin Kanada'dan ayrılarak bağımsız bir devlet oluşturulması isteklerini körüklemiştir. Quebec Kurtuluş Cephesi bu hoşnutsuzluğu kullanarak siyasi şiddete başvurmuştur. Ekonominin istekleri karşılayacak şekilde gelişmemesi halinde veya sosyal gelişmenin ekonomik gelişmeden daha hızlı bir düzeyde olduğu dönemlerde siyasi çalkantı ve patlamaların baş göstermesi oldukça kolaydır.[24]

Ekonomik dengesizliklerin terörizmin sebebi olmadığını gösteren örnekler de bulunmaktadır. Buna örnek olarak ETA gösterilebilir. İspanya'nın en gelişmiş bölgesi olan Bask'da ayrılıkçı terör örgütü ETA faaliyet göstermektedir. Sonuç olarak daha önce de belirttiğimiz gibi ekonomik faaliyetler terörizmin tek başına temelini oluşturacak kadar güçlü bir etken olamaz. Ancak terörizmin temellerinden biri olarak kabul edilebilir. Bununla beraber, terörizmi besleyen en önemli faktör olarak da gösterilebilir. Bu da terörizmin gelişmesinde ve devam etmesinde ekonomik temellerin önemli olduğuna gösterir.

Nitekim genel olarak teröristlerin profillerinin incelendiği araştırmalara da bakılacak olursa, teröristlerin çoğunun ekonomik sıkıntılar bir yana, zengin ailelerden geldiği ve iyi bir eğitim almış oldukları da görülmektedir. Buna örnek olarak Usame Bin Ladin verilebilir. Ladin, Ortadoğu'nun en büyük müteahhitlerinden birinin oğluydu ve zenginlik ve bolluk içinde yetişmişti. Bu da insanların sadece ekonomik nedenlerden dolayı terörizme yönelmediğine iyi bir örnek teşkil etmektedir.

---

[23] Abdullah, Torun, **Siyasal Terörizm: Neden ve Sonuçları Üzerine Bir İnceleme**, 2003, Vol.3.No.1, www.trakya.edu.tr/, (21 Mart 2008).

[24] Zafer, a.g.e.,s.22.

1.4.2. Terörizmin Siyasal Temelleri

Terörizmin siyasal temellerini genel olarak terör örgütlerinin eylemlerini dayandırdıkları ideolojik akımlar oluşturur. Bunlar sağcı ve solcu politikalar olarak tanımlanmaktadır. Bununla beraber terörizmin sadece sağ veya sol ideolojiye sahip grupların değil, mevcut siyasi yapıyı benimsemeyen tüm grupların başvurduğu ortak bir vasıta olduğunu da belirtmek gerekir.

Sağcı politikaların en aşırısı faşizmdir. Bu ideolojiye göre, birey toplumun bir parçasıdır ve içinde doğup eğitildiği toplum ve kültürden bağımsız olarak var olamaz. Devlet sosyal düzeni bireysel özgürlüklerin üzerinde tutan daimi ve mutlak bir güçtür. Bunun dışındaki sağcı politikalar ya yeni değerlere bir tepki olarak monarşiye dönmeyi ya da sadece mevcut solcu eğilimlere karşı daha az merkeziyetçi bir ekonomik görüşü temsil ederler.[25]

Ayrıca sağcı politikaların içinde teokratik devlet yapılanmasını savunan ve amaçlayan akımlar da vardır. Bunlar, özellikle İslam ülkelerinde şeriat kurallarının geçerli olmasını savunan ve bu amaca ulaşmak için terör uygulayan gruplardır. Türkiye'de de bu amacı güden Hizbullah gibi terör örgütleri bulunmaktadır.

Solcu politikalar ise sınıf mücadelesi temeline dayanmaktadır. Marks'a göre sosyal evrimde en son değişim, endüstriyel üretim araçlarının icat edilmesinden sonra, bu araçların işçilerin yani proletaryanın eline geçmesiyle olacaktır. 1947'de Çin'de Mao, 1959'da Küba'da Fidel Castro uzun endüstrileşme sürecini beklemeden kır gerilla taktikleriyle ihtilali gerçekleştiren Marksistlerdendir. Bunlar terörizme giden yolda örnek olmuşlardır.[26]

1960ların sonlarında ve 1970'li yıkar boyunca dünyada sosyal bir rahatsızlık, gençlerde idealizm ve asilik, anti-emperyalist akımlar ve toplu bir politik bilinçlenme söz konusu olmaya başlamıştır. Bu yıllar süresince sağ ve sol terimleri politik tanımlar olarak daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Sol eğilimli örgütler kendilerini

---

[25] İsmet Karacan, Terörizm:Kavram ve Yapısı, AKTARAN: Hamide Zafer, a.g.e., s.16.
[26] Kurt Rebbman, Probleme und Möglichkeiten, AKTARAN: Hamide Zafer, a.g.e., s.17.

Marksist olarak tanımlayıp Marksist-Leninist-Maoist sloganlar kullanırken aşırı sağcı olarak kabul edilen Neo Naziler ve Neo Faşistler de kendi ideolojilerini savunmuşlardır. Bu iki grubun teröristleri arasında hem farklılıklar hem de ortak yönler bulunmaktaydı. Solcular, özellikle Üçüncü Dünya ülkelerindeki ezilmiş halkın sesini uluslar arası boyutta seslendirdiklerini savunurken, sağcılar kendi ülke ve halklarının değer ve menfaatlerini, kendi ırklarını ön planda tutuyorlardı. Öte yandan iki farklı ideolojiye inanan grupların ortak özellikleri büyük bir güvensizlik içinde olmaları ve aynı oranda parlamenter demokrasiyi benimsemeleridir. Her iki grubun teröristleri de kendilerini ihtilalci olarak tanımlıyordu.

Terörizmin ideolojik temellerinde her iki görüşe de bakıldığında, her iki terörizmin de mevcut düzene karşı olduğu ve şiddeti kullandıkları görülmektedir. Bununla beraber sol ideolojili örgütler ekonomik yapıyı da değiştirmek isterken, sağ ideolojili örgütler kapitalist üretim ilişkilerinin devamını istemektedirler. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi, ideolojik temeller de tek başına terörizmin nedeni olmamakta, bunların hepsi geniş bir çerçeve içerisinde incelendiğinde daha verimli bir sonuç elde edilebilmektedir.

1.4.3. Terörizmin Sosyo-Psikolojik Temelleri

Terörizm temelde sosyal, toplumsal bir olay olmakta ve toplumdaki gelişmelerden değişmelerden etkilenmektedir. Terörün temellerini sosyolojik olarak incelerken göz önünde bulundurulması gereken bazı hususlar vardır. Bunlar toplumun değer yargıları, alışkanlıkları, yapısı ve unsurları, gelenek ve görenekleri olarak belirtilebilir. Terörü incelerken bu hususları göz önünde bulundurmanın sebebi ise, çevrenin ve sosyal hayatın şiddeti ve terörü ortaya çıkarmada veya şiddet duygularının dışa vurmasında etkili olduğudur.

Terörün sosyolojik temellerini incelerken toplumun kendi sosyal yapısının yanı sıra, terör faaliyetleri içerisinde yer alan bireylerin ailevi durumları, sosyal ilişkileri, cinsiyeti, eğitimi, mesleği, fikri ve felsefesi, yaşı da önem teşkil etmektedir.

Terör ve teröristleri psikolojik çerçevede incelerken, ilk önce teröristlerin genel mantık yapılarını, yaşadıkları çevreyi, ailelerini, ortak yönlerini ve psikolojik yapılarından herhangi bir bozukluk olup olmadığını ve onları bu eylemleri

uygulamaya iten koşulların ne olduğunu incelemek gerekmektedir. Teröristlerin genelde psikolojik yapılarında belli bozukluklar olduğu için şiddet yolunu seçen ve toplumla çatışan insanlar oldukları düşünülür. Oysa terörist örgüt mensuplarının psikolojik yapıları hakkında yapılan araştırmaların çoğunda, bu insanların genelde normal insanlar olduğu sonucuna varılmıştır. Crenshaw, bu durumu "teröristlerin en belirgin ortak yönleri normal oluşlarıdır" şeklinde ifade etmiştir.[27]

Terörist kendi gözünde bir savaşçı, bir devrimci, bir mücahit, kendince meşru olan bir gayeye hayatını hiçe sayarak başını koymuş olan bir cengaverdir. Polisin, basının, mahkemelerin, yığınların vb. onu bir katil olarak görmesi, kendini algılayış ve biliş biçimini (en azından eyleminin sonuçlarıyla ilk yüzleştiği ana kadar) değiştirmez. Teröristin deklare amacı ne olursa olsun, bütün ihtişamıyla ölüm amaca giden süreçte en yakın yoldaştır. Sosyolojik açıdan bu yoldaşlık kritik bir noktaya kadar uzanabilir ise, olgunun özünde bir değişiklik yaşanmasa da algılanışı farklılaşacaktır. Hiçbir eylemci kendisini terörist olarak nitelemez. Gitgide daha fazla kişi ve sonunda insan topluluklarının kaderlerini etkileyebilecek sayı ve erkteki birey teröristin kendisine ilişkin bilişlerini paylaşmaya başladığı takdirde kritik noktaya ulaşılmış demektir. Eylemler ve sonuçlar aynı kalsa da, artık olgunun adı terörizm değil, haklı savaş olacaktır.[28]

Teröriste göre dünya "onlar" ve "biz" olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Yani terörist kendisini aslında bir özgürlük ve adalet savaşçısı olarak tanımlar ve kendisine de, etkilemek istediği kitleye de bunun propagandasını yapar. Bunu elbette ilgi ve destek görmek amacıyla yapar. Amaçları için mevcut olan otoriteye, karşılarında duran engellere ve hatta masum insanlara bile şiddet ve terör uygulamaktan çekinmez. Eğer beklediği desteği göremezse inandığı şeye inandıramadığını fark ettiğinde, kamunun gözünde artık bir suçlu haline gelir ve bu durum da onun haklı savaşının mağlubiyeti demek olur.

[27] Yeşim Cömertoğlu, "Terörün Psikolojik Temelleri", **Strateji Dergisi**, Sayı 2, 1995, s.134.
[28] İsen, a.g.e., s.66.

1.5. Terörün Türleri

Terör tanımından da anlaşılacağı gibi, değişik bakış açılarına göre, değişik amaçlarla ve yöntemlerle ortaya çıkan eylemlerdir. Bu nedenle çeşitli ülkelerde rastlanan terör hareketlerini birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Buna karşın terörün *devlet terörü* ve *devlete karşı terör* olarak iki gruba ayrıldığını söylemek mümkündür.

1.5.1. Devlet Terörü

Yukarıdan terör olarak da adlandırılan devlet terörü, devletin terörü bizzat kendisinin yapması ve desteklemesi olarak tanımlanabilir. Bu noktada devlet terörünü de ikiye ayırmak mümkündür. Bunlar, devletin kendi sınırları dahilinde gerçekleştirdiği devlet terörü ve kendi sınırları haricinde gerçekleştirdiği devlet terörüdür.

Devlet terörünü başka bir tanımla ifade edersek, devlet yönetimini ellerinde bulunduran güçler ayrıcalıklarını ve etkinliklerini yitirmemek kaygısıyla, buyrukları altındaki resmi kuruluşlar ve gruplar ayrıcalığıyla şiddete başvurarak karşıtlarını yok etmeyi, en azından onları sindirmeyi amaçlamaktaysa bu durumda devlet teröründen söz edilebilir.[29]

Doğu Ergil bu tür terörü yukarıdan terör diyerek şöyle tanımlamaktadır. Yukarıdan terör, devletin yani iktidar seçkinlerinin ya da egemen güçlerin uyguladıkları terördür. Kaçınılmaz ve olmazsa olmaz olarak sunulan bir egemenlik yöntemi, siyaset stratejisi ve iradi bir yönetim biçimidir. Aşağıdan gelen terör yoluyla gelecek zararın ancak yukarıdan gelecek terörle önleneceği veya giderileceği vaadi ile başlatılır.[30]

Siyasi, ekonomik, kültürel ve etnik çeşitli sebeplerden dolayı devlete ve mevcut rejime karşı olan grupların, yönetim için tehlike olmaları veya olma

---

[29] Ruşen Keleş ve Ünsal Artun, **Kent ve Siyasal Şiddet**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982, s.3.
[30] Doğu Ergil, Terörizmin Mantığı ve Hedefi, AKTARAN: Muhittin Soyvural, a.g.e**.,** s.30.

ihtimallerinin bulunması, bu grupların istek ve arzularını dile getirmede teröre başvurmaları, hedef aldıkları yönetimleri zaman zaman karşı terör uygulamalarına sevk etmektedir. Devlet terörü, daha çok totaliter rejime sahip devlet yönetimlerinin, iktidarlarını kuvvetlendirmek, yönetimleri altında bulunan vatandaşlara yaygın şiddet ve baskı uygulamak yolu ile daha fala iktidarda kalabilmek için terörist metotlara başvurdukları ileri sürülmektedir.[31]

Devlet terörüne totaliter rejimlerde açıkça rastlanılmaktadır. Bunun yanı sıra demokratik rejimlerde de açık bir şekilde olmamakla beraber, devlet terörü gerçekleşebilmektedir. Ancak devletin bizzat bir terör örgütü gibi eylemlerde bulunması, demokratik, insan haklarına ve kanunlara saygılı bir yapı içerisinde neredeyse imkansızdır. Demokratik, hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına dayanan devlet yapılarında bu tür eylemlerin gerçekleşmesi zordur. Bu ülkelerde kamuoyu, rahatsızlığını ifade edebilecek iletişim kanallarına ve karar alma sürecini etkileyebilme gücüne sahiptir. Devletin bir terör kaynağı olarak görülmesini zorlaştıran etkenlerden biri de, devletin kurulduğu ülkedeki en büyük siyasi iktidar olması ve vatandaşlarının huzur ve güvenliği için yasal güç kullanma tekelini elinde bulundurmasıdır. Bununla beraber demokratik rejimlerde devlet terörü genellikle terörle mücadelede görülebilmektedir. Yani devlet teröre karşılık olarak terör ile yanıt vermektedir.

Devletler terör uygulamalarında genellikle iki yol izlerler. Ya yaptıkları eylem için bir yasallık zemini aramazlar; kendi meşru gerekçelerine dayanarak eylem yaparlar. Ya da bir yasaya dayanarak eylemlerine meşruiyet kazandıracağı düşünülen yasalar çıkararak terör uygularlar. Yasallıklar ile terör meşru bir zemin üzerine oturtulmaya çalışılır.[32]

Devlet terörünün odağında devlet kimliğinde iktidar bulunmaktadır ve zor kullanma en önemli aracıdır. Sansür, işkence, iletişimin kontrolü, ani ev baskınları ile sık ve nedensiz ifade alma gibi eylemlerle gerçekleştirilmekte; bunlar yeterli olmazsa doğrudan silahlı eylem yolu seçilmektedir. Devlet terörü Fransız Devrimi sırasında

---

[31] Charles Freeman, Terrorism, AKTARAN: Faruk Örgün, a.g.e., s.89.
[32] Cemal Güzel, **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2002, s.16.

Robespierre ve 20. yüzyılda Lenin ile özdeşleşmiştir. İktidardakiler teröriste dönüşmekte ve karşı görüştekiler rejim aleyhtarı ilan edilerek uygulamalar yasallaştırılmaya çalışılmaktadır.[33]

Devlet terörü, sadece bir devletin kendi ülkesi sınırları içerisindeki çıkarları doğrultusunda gerçekleştirdiği eylemler değildir. Daha önce de belirttiğimiz üzere, devlet terör eylemlerini kendi sınırları dışında da, başka devletleri hedef alarak da gerçekleştirebilir. Burada da elbette ki söz konusu olan çıkarlardır.

Devlet terörüne ilişkin verilebilecek örnekler arasında Nazi Almanyası, Şah dönemi İran'ı, Stalin dönemi, 1989'un son aylarında doğu bloku ülkelerinde görülen olaylar ve sonrasındaki gelişmeler yer alabilir. Günümüze bakıldığında ise, İsrail'in gerçekleştirdiği terörist faaliyetler ve özellikle A.B.D.'nin dünyanın çeşitli ülkelerinde gerçekleştiği eylemler devlet terörünü açık bir şekilde sergilemektedir.

Devlet terörü aslında İkinci Dünya Savaşı sonrası Sovyetler Birliği ile A.B.D. arasında yaşanan Soğuk Savaş döneminde bu iki karşıt ideolojinin savaş metodu olarak tarihte yerini almıştır. Devlet terörünün en büyük öncüleri A.B.D., Rusya, İsrail, İran ve Suriye olmasına rağmen 1960'larda devlet terörü özellikle A.B.D.'nin kontrolünde uygulanmaya başlanarak bir dış politika yöntemi haline gelmiştir. Devlet destekli teröristlerin uyguladıkları şiddet olayları, hem maliyeti düşük hem de gizli olmasından dolayı, uluslar arası arenada da kınanmadan yoksun bir yöntem olarak benimsenmiştir.

Dünyada teröre destek veren birçok devlet olmasına rağmen, A.B.D.'nin bu konuda özel bir konumu bulunmaktadır. Öyle ki, 1812 savaşından bu yana A.B.D.'nin sınırlarını tehdit eden bir çatışmaya dünya şahit olmuş değildir. Amerika, üçüncü dünya ülkelerine demokrasi getirmek amacıyla verdiği mücadelede, demokrasiyi savunma, özgürlükleri koruma hususunda dile getirdiği vaatlerinin verdiği sözlerin yalnız bekçisi olduğuna herkesin inanmasını istemektedir.[34]

---

[33] George Wardlaw, Political Terrorism, Cambridge University Press, 1982, Cambridge (www.sbe.deu.edu.tr)

[34] Naom Chomsky, **Terörizm Kültürü**, İstanbul: Pınar Yayınları, 2002, 3.b, s.134 ve s.137.

A.B.D. dünya ölçeğinde birçok ülkeye yaptığı terör eylemlerini soğuk savaş altında yapmıştır. Nitekim A.B.D. merkezli batı devlet terörizmi karşı terör ve misilleme kavramlarıyla meşruluğunu sağlamıştır. A.B.D.'nin dünya ölçeğinde uyguladığı devlet terörizmini şu şekilde sıralayabiliriz: "Çin 1945–1946, Kore ve Çin 1950–1953 (Kore Savaşı), Endonezya 1958, Guatemala 1959, Küba 1959–1961, Guatemala 1960, Kongo 1964, Peru 1965, Laos 1964–1973, Vietnam 1964–1973, Kamboçya 1969–1970, Guatemala 1967–1969, Grenadu 1983, Lübnan 1983–1984 (Lübnan ve Suriye hedefleri), Libya 1986, El Salvador 1980'ler, Nikaragua 1980'ler, İran 1987, Panama 1989, Irak 1991–2000, Kuveyt 1991, Somali 1993, Bosna 1994–1995, Sudan 1998, Afganistan 1998, Yugoslavya 1995 yıllarında A.B.D. tarafından yerle bir edildi.[35]

Amerika geçmişten günümüze dek birçok ülkede buna benzer sebeplerle terör faaliyetlerinde bulunmuştur. Günümüze en yakın örneklerini ise hiç kuşkusuz 11 Eylül saldırıları sonrasında başlayan, Afganistan ve Irak müdahaleleri oluşturmaktadır. Amerika bu ülkelere de demokrasiyi ve özgürlüğü getirmek amacıyla silahlı müdahalelerde bulunmuştur. Bu da devlet terörünün kendi sınırları haricinde gerçekleştiği boyutuna da örnek teşkil etmektedir.

1.5.2. Devlete Karşı Terör

Devlete karşı terör aşağıdan terör olarak da adlandırılmaktadır. Devlete karşı terör, toplumsal düzeni koruyup geliştirmeyi amaçlayan devleti ve devletin şahsında onu temsil eden organları hedef alan terör eylemleridir.

Eğer terör ve şiddet egemen güçlerin dışındaki bir güçten kaynaklanıyorsa bu tür bir terör sistemi çoğunlukla mevcut otorite sistemini özellikle devleti kontrol eden güçleri çökertmeye yöneliktir. Bu tür terör tipine aşağıdan terör adı verilir.[36] Devlete karşı terörde, terörist şiddet, devlet dışı kişi veya gruplardan devlet kurumlarına ve devlet görevlilerine yöneliktir. Devlete karşı terör eylemleri, siyasal sistemi yıkmaya yönelik terör, ayrılıkçı akımlar ve terör, öç alma amacıyla terör olmak üzere üç gruba ayrılabilir.

---

[35] Cirhinlioğlu, a.g.e., s.141.
[36] Doğu, Ergil, a.g.e., s.2.

1.5.2.1. Siyasi Sistemi Yıkmaya Yönelik Terör

Siyasi sistemi yıkmaya yönelik gerçekleşen terör eylemlerine devrimci terör adı da verilebilmektedir. Bu terörizm türü geniş halk yığınlarını da arkasına alarak siyasi ve toplumsal değişimi hedefler.

Çoğu zaman aydınların önderliğinde şiddet eylemleri düzenlenmekte ve baştaki egemen güçlere karşı durumlarından hoşnut olmayan yığınlar harekete geçirilmeye çalışılmaktadır.[37] Özellikle demokratik toplum düzeninin yerleşmediği üçüncü dünya ülkelerinde çıkar amaçlı olarak çeşitli kitleler devlete karşı harekete geçirilmeye çalışılmaktadır. Bununla beraber gelişmiş ülkelerde de küçük grupların burjuva iktidarını yıpratmak amaçlı terör eylemleri gerçekleştirdikleri görülmektedir.

1.5.2.2. Ayrılıkçı Akımlar ve Terör

Belirli bir etnik kimliğe sahip kişilerin, içinde yaşadıkları ülkenin siyasi yapısı içerisinde tek unsur olmamaları durumunda, yaşadıkları ülkeden toprak talep ederek, ayrılıp kendi devletlerini kurma amacıyla hareket etmeleri sonucunda ortaya çıkan terör hareketi olarak tanımlanabilir.

Ayrılıkçı terör faaliyetleri dünyanın birçok yerinde çeşitli ülkelerin gündeminde olan bir sorun olma özelliği taşımaktadır. Bu terör türünde, üyesi bulunulan etnik grubun içinde yaşadıkları devletten bağımsız hale gelme arzuları veya devlet içinde kendi lehine birtakım uygulamaların gerçekleşmesini istemeleri söz konusudur.

Soğuk Savaş döneminde terörizm, çoğunlukla bir devletin başka bir devletin istikrarını bozmaya yönelik politikalarının bir aracı olarak kullanılmış, bu da devlet destekli terörizm olgusunu doğurmuştur. Bugün yenidünya düzeninin istikrarsızlıkları içinde terörizmin doğrudan sebeplerinden biri, toplumun, çoğunluk tarafından ayrı tutulan etnik azınlıklar gibi tanımlanabilir alt grupları içinde, ciddi somut sıkıntıların varlığıdır. Bu sıkıntıları giderek eşit haklar kazanmak ya da ayrı

[37] Soyvural, **a.g.e.**, s.32.

devletler kurmak için sosyal bir hareket başlar, bu geniş hareket içindeki ekstremist grupların başvuracağı yol büyük ihtimalle terörizmdir.[38]

Doğu Ergil de, bu tür terörün kaynağının azınlıklar olduğu görüşündedir ve azınlıkların teröre başvuruşunu iki temel sebebe bağlar. Birincisi, içinde yer aldıkları ulusun/toplumun eşit bir üyesi olmak için verdikleri mücadelede şiddet etkin bir araçtır. İkincisi de, azınlıklar içinde giderek artan ekonomik olanaklar sağlayan girişimciler doğar ve gelişir. Bunlar, çoğunluk girişimcileri karşısında, ayrıcalıklarını güvenceye almak için ayrılıkçı-milliyetçi akımları besleyebilirler. Bu akımlar azınlıkları sara toplumsal bütünleşmeyi değil, ondan ayrılıp yeni bir ulus devlet yaratmak amacındadırlar.[39]

Stratejik açıdan ayrılıkçı terörist hareketin iki önemli hedefi vardır. İlki, özellikle sömürge durumlarında sömürgeci güce bölgeyi elinde tutmanın kendisine çok pahalıya malolduğunu göstermeye çalışmak ve vazgeçmeye zorlamaktır. Diğer stratejik hedefi ise, önce ayrılıkçı hareketin mücadele ettiği ülkenin kamuoyunu sonra dünya kamuoyunu etkilemektir.[40]

Bu amaçla gerçekleştirilen terör eylemleri ile sadece istediklerini elde etmenin yanı sıra uluslar arası arenada da seslerini duyurmak ve destek aramak da söz konusu olmaktadır. Ayrılıkçı teröre ülkemizdeki PKK ve Kürtçülük faaliyetleri, İngiltere'deki IRA (İrlanda Kurtuluş Örgütü), İspanya'da Bask Bölgesini ayırmaya çalışan ETA gibi örnekler verilebilir.

1.6. Dünyada ve Türkiye'de Terör Örgütleri

Terör ve terörizm günümüzde artık sadece ulusal boyutta sorun olmaktan çıkmıştır. Terör örgütleri artık uluslar arası arenada boy göstermektedirler. Nitekim 11 Eylül terör saldırısı bunun en önemli örneğini oluşturmaktadır. Terör örgütleri, ideolojilerine ters düşen her milletten, her ülkeden, her ırktan hedef seçebilmekte, eylemlerini değişik ülkelerde gerçekleştirebilmektedirler. Burada inceleyeceğimiz

---

[38] Sertaç Başeren, a.g.e., s.6.
[39] Doğu Ergil, **Türkiye'de Terör ve Şiddet**, İstanbul: Turhan Kitabevi, 1980, s.45.
[40] Keleş ve Artun, a.g.e., s.6.

terör örgütleri yıllardan beri uluslar arası alanda birçok terör eylemi gerçekleştirmiş terör örgütleridir.

1.6.1. Dünyadaki Terör Örgütleri

1970 yılından bu yana 200'den fazla terör örgütü Avrupa'da faaliyet gösterdi. Aralarında en tanınmış olanları İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA), Bask Ülkesi ve Özgürlüğü Örgütü (ETA), Kızıl Tugaylar ve Kızıl Ordu Fraksiyonu'dur.

1.6.1.1. İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA)

Kuzey İrlanda Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı'nın bir parçası olup, İrlanda adasının kuzey-doğusunda yer almakta ve Ulster bölgesi olarak anılmaktadır. Ülkenin kuruluşundan beri birlik ya da ayrılma sorunu siyasal yaşamın ana konusu olmuştur. Kuzey İrlanda'da Protestanlar Katoliklerden sayıca daha fazladır. Protestanlar İngiltere ile birleşmeyi savunurken, Katolikler İrlanda Cumhuriyeti ile birleşmeyi savunmaktadırlar.

Bugün Kuzey İrlanda'da (Ulster), İrlanda Cumhuriyeti ile birleşmeyi amaçlayan Cumhuriyetçi/milliyetçi Katoliklerle, Londra ile birliğin devamından yana olan kralcı Protestanlar (bunlara da Britanyalı milliyetçiler demek doğru olur) arasında süren gücü ele geçirme, elde tutma mücadelesi, İskoçya'dan 17. yüzyılın başlarında gelen ve adanın kuzeydoğusundaki Ulster bölgesine yerleştirilen Protestanlar ile (150 bin kadar göçmen İskoçya'dan, 20 bin kadar göçmen ise İngiltere'den) İrlandalı Katolikler arasında, Katoliklerden zorla alınan toprakların yeni gelen göçmenlere verilmesiyle başlayan ve yüzyıllardır süren çekişmelerin günümüzde devam eden bir biçimidir.[41]

IRA Ocak 1919'da kurulmuştur. Koyu milliyetçi bir örgüt olan ve 1913 yılında kurulmuş bulunan "İrlanda Gönüllüleri" isimli örgütün yerini almıştır. IRA'nın amacı silahlı mücadele yoluyla K.İrlanda'daki İngiliz yönetimini işlemez

[41] Emin Gürses, **Ayrılıkçı Terörün Anatomisi: IRA-ETA-PKK**, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2003, 3.b., s.25.

hale getirmek ve bu yolla Sinn Fein'in siyasal planda yürüttüğü bağımsız İrlanda Cumhuriyeti'ni kurma mücadelesine yardımcı olmaktır.[42]

Sinn Fein 1905 yılında kurulan bir İrlanda siyasi partisidir.[43] Sinn Fein ile IRA aslında aynı amaç için uğraşmaktadırlar. Sinn Fein bağımsız İrlanda Cumhuriyeti'ni kurmak için siyasal alanda mücadele ederken, IRA'da terör eylemleri ile aynı amaca ulaşmaya çalışmaktadır. Ayrıca IRA'nın sosyalist ideolojiye sahip olduğu bilinmektedir. Bu ideolojinin kökenlerinde ise yoksul Katoliklerin, Protestan asıllı kapitalist sınıfına karşı tepkileri etkilidir.

İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu, politik arenada ise Sinn Fein'i destekleme kararı almıştır. Bu tarihten sonra zaman içinde IRA ve Sinn Fein iç içe geçeceklerdir. Bugün bile IRA'nın Sinn Fein'in silahlı kolu mu olduğu, yoksa Sinn Fein'in IRA'nın politik kanadı mı olduğu belli değildir. Aslında belki de en doğru cevap her iki durumun da olduğudur.[44]

Katolikler IRA çatısı altında örgütlenirken terör yanlısı Protestanlar da Ulster Özgürlük Savaşçıları (UFF) ve Ulster Gönüllüler Gücü (UVF) olmak üzere iki örgüt altında toplanmışlardır. Adada çoğunluğa sahip Protestanlar, Kuzey İrlanda'nın polis gücünü de ellerinde tutmaktadırlar. Bunun yanı sıra İngiliz ordusu da büyük ölçüde Protestan askerlerden oluşmaktadır. Yani adadaki güç dengesi Protestanlar lehinedir.

IRA'nın mali gelirini büyük ölçüde ABD'deki İrlandalılar'ın oluşturduğu "Irish Northern Aid Commitee" adlı kuruluştan sağladığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra bölge halkının IRA'ya verdiği destek örgütün en büyük güç kaynağını oluşturmaktadır.

K.İrlanda sorunun ortaya çıkmasında ve bugünlere gelmesinde iki faktör rol oynamıştır. Bunlardan birincisi, etnik farklılık, ikincisi de dini farklılık/mezhep farklılığıdır. Başlangıçta koloniyal/emperyal girişimlere başkaldırı şeklinde etnik ve

---

[42] Osman Metin Öztürk, "Avrupa ve Ortadoğu Ülkelerinin Terör Karşısındaki Konumları", a.g.e., s. 149.
[43] Gürses, a.g.e., s.52.
[44] Emin Demirel, **Dünyada Terör**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2003, s.150.

milliyetçi bir çizgide ortaya çıkan sorun; sorunun bu mecrada gündeme getirilmesinin çoğunluktaki Protestanların işine gelecek olması nedeniyle sonradan dinsel farklılığa/mezhep farklılığına dönüştürülmüştür.[45]

1 Eylül 1994 tarihinde IRA siyasi kanadını teşkil eden Sinn Fein'in girişimleri ile süresiz ve koşulsuz ateşkes ilan etmiştir. 14 Ekim 1994 tarihinde de Birleşik Krallığa bağlı kalmakta ısrar eden Protestan terör örgütleri Ulster Özgürlük Savaşçıları (UFF) ve Ulster Gönüllüler Gücü (UVF) ateşkes ilan etmiştir. Ancak 9 Şubat 1996 tarihinde IRA'nın şiddet yanlısı kanadı tarafından barış görüşmelerinde pek fazla yol alınamamasını protesto etmek amacıyla Londra'da girişilen bombalı saldırı tarafların barışta kararlı olduklarını belirtmelerine rağmen barış sürecini kesintiye uğratmıştır.[46]

IRA 1970'li yıllardan itibaren eylemlerini arttırmıştır. O tarihten bu yana toplam 3.200 civarında asker ve sivilin ölümüne neden olan çok sayıda terör eylemi gerçekleştirmiştir. IRA'nın çok sayıda kanlı eylemi bulunmaktadır. Bunların en önemlilerinden biri Londra'daki Harrods Mağazası'nın önünde meydana gelen patlama ile İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'a karşı giriştiği bombalı saldırıdır. Bunun dışında çeşitli Avrupa ülkelerindeki İngiliz görevlilere zaman zaman saldırarak eylemlerini sürdürmüştür.

1.6.1.2. Bask Ülkesi ve Özgürlüğü Örgütü (ETA)

İspanya özellikle coğrafi konumu nedeniyle birçok etnik grubun bir arada yaşadığı bir ülke olmuştur. Basklar olarak anılan insanlar da İspanya'da Bask bölgesinde yaşayan ve Bask dilini konuşan bu etnik gruplardan birini oluşturmaktadır. ETA da bu bağlamda, bağımsız bir Bask devlet kurmak amacını güden şiddet yanlısı milliyetçi ayrılıkçı bir terör örgütüdür.

ETA'nın kökleri, 1950'li yılların başında İspanya'nın kuzeyinde Bask ülkesinin en büyük kenti olan Bilbao'da yayınlanan gizli Ekin (Eylem) dergisine

---

[45] Öztürk, a.g.e., s.150.
[46] Zafer, a.g.e., s.30.

dayanır. Bask Milliyetçi Partisi (PNV)'nin kazanımlarını yetersiz gören gençlerin oluşturduğu Ekin grubu 1959 yılında ETA adını almış ve aynı tarihlerde ETA içinde Marksizm'le bağlantılı, devrimci sosyalizmi amaçlayan gruplar ortaya çıkmıştır.[47]

Bask sorununun ortaya çıkmasında kilisenin ve din adamlarının belirgin bir etkisi olmuştur. Kilise, merkeze karşı bir toplumsal muhalefetin odağı olmuş; kilise ve din adamları Bask dilini en çok kullanan kesimler olarak, bu dilin varlığını korumasını, gelişmesini ve bugünlere gelmesini sağlamışlardır. Dolayısıyla Bask milliyetçiliğini ayakta tutmuşlardır.[48] Katolik kilisesi Bask bölgesinde oldukça etkin olmuştur. Öyle ki, 1960'lı ve 1970'li yıllarda Basklı militanların önemli bir kısmı Katolik kilisesinin dini okullarından gelmiştir. Sık sık Bask bölgesindeki kiliselerde milliyetçi duygular içeren konuşmalar yapan genç din adamları bir süre sonra da ETA ile bağlantıya geçmişlerdir.

1969 yılıyla birlikte ETA militan din adamları ile ilişkiye geçer. ETA'nın Basklı Katolik din adamlarından Bask davasına destek vermelerini istemesiyle birlikte ETA ile Basklı din adamları arasında doğrudan bir bağ kurulmuş oldu. Birçok ETA üyesi bu din adamlarının faaliyetleri sonucu ETA'ya kazandırılmıştır.[49]

ETA daha sonraki yıllarda örgüt içindeki ideolojik farklılıklardan dolayı 1966 yılında ikiye ayrılmıştır. Bir tarafta milliyetçi ETA-5 yer alırken, diğer tarafta Marksist-Leninist ETA-6 yapılanması oluşmuştur. ETA'nın mali gelirlerini ise, çoğunlukla bölgede sanayicilerden aldığı haraçlar ve adam kaçırma eylemlerinden topladığı fidyeler oluşturmuştur.

ETA'nın 1968'den bu yana 500'den fazla kişinin ölümünden sorumlu olduğu tahmin ediliyor. ETA, bir zamanlar IRA'nın yaptığı gibi, sivil halkın yoğun olarak bulunduğu yerlere bombalı saldırılar düzenlerdi. En önemli bombalama eylemlerinden biri de Madrid havaalanına ve iki demiryoluna 29 Temmuz 1979'da koyduğu bombalardır. Bombaların patlaması sonucu 6 kişi ölmüş ve 100 kişi yaralanmıştı. ETA yönetimi bu ölümlerden İspanyol polisini sorumlu tutmuştur.

[47] Öztürk, a.g.e., s.159.
[48] Öztürk, a.g.e., s.159.
[49] Gürses, a.g.e.,s.61.

ETA, yaptığı bir açıklamada, patlamadan yarım saat önce polise telefonla haber verilmiş olduğunu fakat polisin patlamaları önlemek için bir girişimde bulunmadığını belirtmiştir.[50] ETA da burada her terör örgütünün yapmaya çalıştığı gibi, devleti ve kurumlarını çaresiz göstermeye, devletin halkı koruyamadığına ikna etmeye çalışmıştır.

ETA şehir ve sanayi toplumunu ürünü bir örgüttür. ETA'yı Bask ülkesine özerklik vererek de ortadan kaldırmak mümkün olmamıştır. Örgüt özerk Bask yönetimi ile de çatışma içine girmiştir. ETA'nın güttüğü Bask milliyetçiliğini kendine özgü tarihsel ve sosyal koşullar içinde ortaya çıkmış etnik bir milliyetçilik olarak görmek gerekir.[51]

ETA birçok tavizler almıştır. Bask dili ve bayrağı resmen tanınmıştır. İspanyol bayrağının yanında Bask bayrağı Bask ülkesinde dalgalanır. Örgüt bu gelişmelerin ardından bile eylemlerine devam etmiş olmakla birlikte, 23 Mart 2006 tarihi itibariyle kalıcı ateşkes ilan etmiştir.

1.6.1.3. Kızıl Ordu Fraksiyonu (RAF)

1967 yılında Andreas Baader ve Ulrike Meinhoff tarafından Almanya'da kurulan örgüt Marksist bir ideolojiye sahiptir. Örgütün amacı emperyalizme karşı mücadele etmek ve Almanya ile Amerika arasındaki dayanışmayı ortadan kaldırmaktır. Grubun kökeni 1960'ların sonlarında Batı Almanya'daki öğrenci protestolarına dayanmaktadır.

II. Dünya Savaşı sonrasında Batı Almanya'nın en etkin ve bilinen örgütüydü ve kendini şehir gerillası olarak tanımlıyordu. RAF 1970'lerden 1998'e kadar faaliyetteydi ve özellikle 1977 yılında Alman Sonbaharı olarak bilinen ulusal krize yol açan eylem dahil pek çok sarsıcı eylem yaptı. 30 yıllık varlığı boyunca örgüt pek çoğu şoför, bodyguard gibi ikincil hedeflerden oluşan 34 kişinin ölümüne, pek çok kişinin de yaralanmasına yol açtı. J2M ve SHK gibi diğer Alman militan gruplarıyla

[50] Gürses, a.g.e.,s.73.
[51] Öztürk, a.g.e., s.160.

bağlantı içindeydi ve seksenli yıllarda İtalyan solcu grubu Kızıl Tugaylar, Belçikalı solcu grup Savaşan Komünist Hücreler, Filistinli solcu grup Filistin Kurtuluş Örgütü, Fransız solcu grup Action Directe ve İrlandalı örgütler PİRA ve PLO ile de bağlantılar kurdular.[52]

Almanya'da sol terör RAF başta olmak üzere, üç grup tarafından yönlendirilmektedir. Bunlardan diğer ikisi 2 Haziran Hareketi (Bewegung 2.Juni) ve İhtilalci Hücreler (Revolutionare Zellen)'dir. Bu örgütlerden en etkilisi olan RAF özellikle önemli şahıslara karşı giriştiği eylemlerle Almanya'da şok etkisi yaratmıştır.[53]

RAF'ın hedefleri Batı Alman politikacıları, endüstriyel kompleksler ile Batı Almanya'daki ABD askeri varlığıdır. Önemli ve güçlü bir militan güce sahiptir. Ayrıca gelişmiş patlayıcı madde yapımında uzman militanları vardır. Önemli eylemleri arasında Almanya'nın çeşitli şehirlerinde gerçekleştirdiği bombalama eylemleri, Alman Yüksek Mahkeme Başkanı Guenther Von Drekman'ı öldürmesi, uçak kaçırma eylemleri, önemli işadamlarını kaçırma gibi eylemleri yer almaktadır. Bugün ise artık Almanya'da aşırı solun ideolojik tehlikelerine rastlanmamaktadır. RAF büyük ölçüde dağılmıştır.

1.6.1.4. Kızıl Tugaylar (BR)

Kızıl Tugaylar 1970 yılında kurulmuştur. Marksist-Leninist ideolojiye sahip olan örgüt burjuva ve faşist olarak tanımladığı İtalya yönetimini yıkmayı amaçlamaktadır. 1984 yılında Leninist bir görüşe sahip olan Savaşçı Komünist Parti (BR-PCC) ve devrimci hareketi destekleyen Savaşçı Komünistler Birliği (BR-UCC) olmak üzere ikiye ayrılmışlardır.

Devrimci şiddet yoluyla İtalya hükümetini yok etmek, İtalya'daki NATO personeli arasında korku yaratarak NATO varlığına karşı çıkmak, emperyalist çok uluslu birlikleri yok etme kampanyası yürütmek hedeflerini güden Kızıl Tugaylar

[52] http://tr.wikipedia.org.
[53] Zafer, a.g.e.,s.26.

Lübnan'daki Filistin kamplarında eğitim gören 100 civarındaki militanıyla Avrupa'nın başlıca terör örgütlerinin içinde en kanlı ve öldürücü güce sahip olanıdır. İtalyan İşçi Hareketi'nin radikal kanadı tarafından desteklenen Kızıl Tugaylar'ın, Filistin örgütleri, Lübnan Silahlı Devrim Grupları gibi Ortadoğu terör örgütlerinin yanı sıra Alman Kızılordusu ve Fransız Doğrudan Eylem Örgütleri ile sıkı bağları vardır. [54]

Örgütün sloganı "Bir kişiyi vur, yüz kişiyi eğit" olmuştur. Eylemlerine ufak çaplı kundaklama ve bombalamalarla başlayan örgüt 1974 yılından itibaren devletin kalbine saldırma stratejisini benimsemiştir. Bu plan dahilinde savcılar, yargıçlar, güvenlik güçleri, profesörler, teknokratlar hedef seçilmiş; birçok kişiye suikast yapılarak öldürülmüştür.

Örgüt 1970 yılında İtalya'da gerçekleştiği eylemler ile toplumu derinden sarsmıştır. Özellikle adam kaçırma, cinayet, kundakçılık ve bombalama gibi eylemlerle adını duyuran Kızıl Tugaylar aşırı sağcılara ve kendi düşüncesine zıt olan herkesi hedef seçmiştir. 1989 yılında İtalyan ve Fransız yetkililerin birçok örgüt mensubunu tutuklamasıyla birlikte örgüte büyük bir darbe indirilmiştir ve bu durum örgütün pasifleşmesine yol açmıştır.

1.6.2. Türkiye'deki Terör Örgütleri

Türkiye uzun yıllar boyunca terörizmle mücadele etmiş olan bir ülkedir. Farklı ideolojilere sahip birçok terör örgütü Türkiye'de faaliyet göstermiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü, Türkiye'de "aktif durumda" 12 terör örgütünün bulunduğunu, bunlardan 4'ünün yasa dışı sol, 3'ünün bölücü, 5'inin de dini motifli örgütler olduğunu belirtmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele Daire Başkanlığı'nın yaptığı araştırmaya göre, Türkiye'de "aktif" durumda olan 12 terör örgütü bulunuyor. Bunlar, Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi (DHKP/C), MKP (Maoist Komünist Partisi), TKP/ML - KONFERANS, Marksist Leninist Komünist Parti (MLKP) adlı yasa dışı sol örgütler, PKK/KONGRA-GEL (Kürdistan Halk Kongresi-KHK), Kürdistan Devrim Partisi (PŞK), Kürdistan Demokrat Partisi/Bakur

[54] Demirel, a.g.e.,s.186.

(PDK/Bakur)adlı bölücü örgütler ile Hizbullah, Hilafet Devleti (HD), İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi (İBDA/C), Tevhid-Selam (Kudüs Ordusu) ve El Kaide Terör Örgütü Türkiye Yapılanması adlı örgütlerden oluşuyor.[55] Bunlardan en önemlileri bölücü bir terör örgütü olan PKK, Ermeni bir terör örgütü olan ASALA, Radikal İslamcı bir terör örgütü olan Hizbullah, DHKP-C ve İBDA-C'dir.

1.6.2.1. Kürdistan İşçi Partisi (PKK)

1978 yılında Abdullah Öcalan tarafından kurulan PKK, Türkiye'nin güneydoğu ve doğusunda özerk bir Kürdistan devleti kurmayı amaçlayan şiddet yanlısı ayrılıkçı bir terör örgütüdür. PKK 'nın ideolojik yapısı Marksist Leninist Kürtçülük'tür.

Yasadışı PKK örgütü, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bulunan pek çok ili, Kuzey Irak, kuzeydoğu Suriye ve Kuzeybatı İran topraklarının bir bölümünü de içine alacak şekilde bağımsız, birleşik, demokratik bir Kürdistan kurmayı amaçlamaktadır. Ancak hemen belirtmekte yarar vardır ki, temel mücadele alanı Türkiye olarak seçilmiştir. Elbette mücadelenin oturtulduğu Marksist-Leninist çizgi kurulacak devletin niteliğini de belirleyecektir.[56]

Örgüt terör eylemlerini meşruiyet kazandırmak amacıyla Marksizm dayanağı ardında gerçekleştirmiştir. Buna bağlı olarak da söylemlerini sınıflar arası eşitsizlik ve sömürü düzeni etrafında geliştirmiştir. Sömürü düzeninde genel olarak burjuvaziyi ve Kürt halkını ezdiği ve onlara eşit şekilde davranmadığı iddiasıyla Türkiye Cumhuriyeti'ni suçlamaktadır.

PKK Soğuk Savaş döneminde kurulmuş ve Ortadoğu'daki bölgesel gelişmelerle uluslar arası nitelik kazanmıştır. PKK terör örgütü dünya kamuoyunda destek bulabilmek için siyasi propaganda çalışmalarını yoğunlaştırmakta; dünya kamuoyuna sorunun çözümünde sadece kendisinin yetkili olduğunu, sözde Kürt ulusal hareketini onun yönettiğini ve Türkiye'nin güneydoğusunda gerçekten bir

[55] "Türkiye'de kaç terör örgütü var?" http://www.kenthaber.com/Arsiv/Haberler/2007/Aralik/24/Haber_307314.aspx, 15 Mayıs 2008.
[56] Demirel, a.g.e.,s.281.

sıcak iç savaşın yaşandığını, kendisini demokratik iç vasıtalarla savunamadığı için bu yola başvurduğunu kabul ettirmeye çalışmaktadır.[57]

PKK ile ilişki içinde bulunan ülkelerden pek çoğu giriştiği terör eylemleri nedeniyle bizim terörist grup olarak nitelendirdiğimiz ve diğer ülkelerin de böyle tanımlamasını istediğimiz ayrılıkçı örgütü Kürt halkının kurtuluşu için savaşan bir kurtuluş hareketi olarak görme eğilimindedirler. Amnesty International da PKK'yı bir terör örgütü değil, gerilla örgütü olarak görmektedir.[58]

Bu durum terörizmin ortak bir tanımının neden yapılamadığına iyi bir örnek teşkil etmektedir. PKK Türkiye için bir örgütü iken, birçok devlet tarafından gerilla olarak görülmekte ve değerlendirilebilmektedir. Uluslar arası arenada PKK'nın terör eylemleri de bir bağımsızlık mücadelesi olarak görülebilmektedir. Burada ortaya çıkan anlaşmazlığın nedeni ise elbette söz konusu olan ülkelerin çıkarlarıdır. Bu nedenlerden dolayı PKK'ya yıllarca Avrupa, Amerika ve Ortadoğu ülkeleri tarafından destek sağlanmıştır.

PKK kurulduğu günden bu yana Türkiye'de birçok şiddet eylemi gerçekleşmiştir. O günden bu yana Türk Silahlı Kuvvetleri terörizm ile mücadele etmektedir. Aradan geçen uzun yıllar PKK'nın güç kaybetmesine neden olmakla beraber, birçok Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı da hayatını kaybetmiştir. Bu rakamın 30 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.

PKK olayında 1998 yılı bir dönüm noktasıdır, zira Türkiye Ekim 1998'de Abdullah Öcalan'ın Suriye'den çıkartılmasını sağlamış, ardından Rusya, İtalya, Yunanistan rotasında süren takip 15 Şubat 1999'da Kenya'da son bulmuştur. İmralı Adası cezaevinde sonuçlanan Öcalan'ın yakalanma ve yargılama sürecinde şiddet olayları Türkiye'de ve değişik ülkelerde artarak sürmüştür. [59]

1999 yılında örgüt cezaevindeki Öcalan'ın talimatlarıyla yeni kararlar almışlardı. Öcalan'ın talimatıyla silahlı mücadelenin durdurulması, silahlı güçlerin

---

[57] Zafer, a.g.e.,s.38.
[58] Tacar, a.g.e.,s.96.
[59] Demirel, a.g.e., s.293.

uygun alanlara çekilmesi ve siyasi mücadelenin ön plana çıkartılması kararı alınmıştı. Öcalan, 1 Ağustos 1999'da ateşkesin sürdürülmesini ve silahlı güçlerin Türkiye Cumhuriyeti Devleti Sınırları'nın dışına çekilerek, sembolik barış gruplarının iyi niyetin bir göstergesi olarak Türkiye Cumhuriyetine gelmelerini ister.

PKK, 2002 yılında misyonunu tamamladığı gerekçesiyle kendisini feshetmiş ve yerine Kürdistan Demokratik ve Özgürlük Kongresi KADEK'i kurmuştur. Örgütün amblemi pankürt hareketinin sembolü olan sarı güneş içerisinde kızıl yıldızdır. Kızıl yıldız Marksist yönü işaret etmesine karşın asıl simgelediği PKK'nın etnik kimlik ve kuruluş ideolojisine sadakatidir.

KADEK amacını, "Kürt ulusal sorununu çözmek, tüm parçalardaki çözümü ve ulusal birliği demokratik Ortadoğu birliği hedefi temelinde yürüterek tüm Kürtlerin birlikteliğiyle birlikte demokratik sosyalizme doğru ilerlemektir" şeklinde açıklamaktadır.[60] KADEK, PKK ile aynı amacı taşıdığını ancak farklı yöntemlerle hareket edeceğini bildirmiştir.

2005 yılı baz olarak alındığında, PKK faaliyetleri 1990'ları yakalayamayacak kadar düşük yoğunlukta sürmektedir. 1993 yılında PKK'nın Türkiye dağ kadrolarına karşı başlayan operasyonlar ile Türkiye içerisinde bulunan silahlı gücü kırılmış ve teröristlerin Suriye'deki kamplara kaçması sağlanmıştır. Türkiye'nin bu askeri başarıyı siyasal düzlemde de göstererek gerçekleştirdiği özgürlükçü açılımlar sayesinde, örgüt, halktan az da olsa aldığı desteği kaybetmeye başlamıştır.

1.6.2.2. Ermenistan Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu (ASALA)

1975-1985 yılları arasında faaliyet gösteren Ermeni silahlı örgüttür. 1915 yılındaki sözde Ermeni soykırımını kabul ettirmek için çalışmıştır. Ermenilerin kendilerine verilen bütün haklara rağmen terör eylemlerine girişerek Türkiye'nin bölünmesi için uluslar arası arenada faaliyet gösterdiği bilinmektedir.

---

[60] Demirel, a.g.e., s.306.

Kendisine Marksist-Leninist bir çizgi belirleyen ve 1975 yılında ortaya çıkan bu örgüt silahlı mücadele ile propaganda unsurlarını kullanarak, faşist olarak niteledikleri Türkiye Cumhuriyeti'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde bağımsız Ermenistan devletinin kurulmasını amaçlamaktadır.

Başlangıcı aslında 1800'lü yıllara kadar uzanan ancak 1975 yılından başlayarak ASALA terör örgütünün eylemleri ile Türk kamuoyunun gündemine giren Ermeni sorununun temelinde tarihi bir hesaplaşmanın yattığı ve bu hesabın önce terörize edildiği sonra da siyasileştirildiği açıktır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde daha önce de belirttiğimiz gibi Ermeni terörünü devlete karşı terörün öç almacıyla amacıyla gerçekleştirilen terör kategorisine yerleştirebiliriz.

ASALA'nın, Türkiye'nin dışarıdaki diplomatik temsilcilerine yaptığı saldırılar, 22 Ekim 1975 de Türkiye'nin Avusturya Büyükelçisi Danış Tunalıgil'in Viyana da öldürülmesi ile başlamıştır. Sadece iki gün sonra, 24 Ekim'de Fransa Büyükelçisi İsmail Erez ve şoförü Talip Şener, Paris de öldürüldü. Saldırıyı ASALA üstlendi. 1978 Kasım'ında, ASALA, "batılı emperyalist devletler, Siyonizm, ve Türkiye'deki faşist rejimle" ilişkilerini sürdüren tüm devletlere yönelik bir deklarasyon yayınlayarak bu hedeflere de saldırmaya başlamıştır.[61]

10 yıl boyunca toplam 21 ülkede 110 silahlı eylem gerçekleştirmiş ve 42 Türk diplomatını öldürmüştür. Fransa ve Yunanistan ASALA'nın üsleri olmuştur. Paris'te Türk Hava Yollarını bombalayan örgüt üyelerine 30 ay ceza verilmiş, ancak 1983 Temmuz'unda gerçekleşen Orly Havaalanı katliamında 8 kişiyi öldürüp 52 kişiyi yaralayan ASALA, Avrupa tarafından da bir terör örgütü olarak kabul edilmiştir. Bunun üzerine bir basın toplantısı düzenleyerek artık PKK ile işbirliği yapacaklarını ilan etmişlerdir.

ASALA bu amaç doğrultusunda 1970'li yıllarda Türk diplomatlarına karşın bir dizi silahlı saldırı eylemine girişmiştir. Terör örgütünün yeni stratejisi suikastlardan çok uyuşturucu kaçakçılığında Türkleri kullanarak dünyada Türkiye

[61] Yücel Acer, **Terörizm kavramı Açısından Ermeni Terörü ve Genel Nitelikleri**, usakgundem.com, 06 Mart 2008.

aleyhine kampanya başlatmak ve bunun ötesinde ihraç mallarını baltalayarak bozulmasına yol açmaktır. Böylece ASALA ekonomik saldırıya geçmiştir.[62]

ASALA terör eylemlerine son vermiş olmakla beraber, Ermeni meselesi Türkiye için hala çözülmesi gerek bir sorun teşkil etmektedir. Güçlü bir lobiye sahip olan Ermeniler, birçok ülke de Türkiye'nin Ermeni soykırımı yaptığı iddiasını kabul ettirme çabası içerisindedirler. Bunun son örneğini de Fransız Hükümeti'nin onayladığı Ermeni Soykırımı Yasası'nda görmekteyiz.

1.6.2.3. Allah'ın Partisi (Hizbullah)

İsmi Kur'an-ı Kerim'den alınan Hizbullah kelimesi, Allah taraftarı, Allah'ın yanında olanlar anlamını, genel manada da bütün Müslümanları kapsamaktadır. Kelime siyasi parti olarak kullanılmasının etkisiyle Allah'ın Partisi olarak tercüme edilmektedir. Örgütün şu anki liderinin Hassan Nasrullah olduğu bilinmektedir.

Hizbullah, 1973 yılında Kum kentinde Muhammed Gaffari tarafından kuruldu. Gaffari, Şah rejimi tarafından tutuklandı ve cezaevinde öldürüldü. Örgüt, Humeyni'nin iktidara gelmesinden sonra Muhammed Gaffari'nin oğlu Hadi Gaffari tarafından yaşatıldı. Hizbullah İran İslam Cumhuriyeti kurulduktan sonra kısa sürede 75 silahlı militana sahip güçlü bir örgüt haline geldi.[63]

Hizbullah Lübnan'da bulunan, hem sivil hem de askeri kanadı olan Şii inançlı siyasi bir partidir. 1982 yılında İsrail'i, o zamanlar işgal etmekte olduğu Güney Lübnan'dan çıkartmak amacıyla kurulmuştur. Ayetullah Humeyni taraftarlarının İran'daki devrimini bölgede yayma amacını da taşıyordu.

Esas itibariyle Hizbullah örgütünün oluşmasında ve Şii toplumunun radikalleşmesinde üç olay belirleyici olmuştur. Bunlar; Lübnan Şii dini liderinin ortadan kaybolması, İsrail'in Lübnan'ı 1978 ve 1982'de işgali ve İran İslam

---

[62] Faruk Sükan, **İhanetin Mirası**, İstanbul: Alioğlu Yayınevi, 1985, s. 69.
[63] Fatih Polat, **Uğur Mumcu ve politik cinayetler** , http://www.evrensel.net/06/01/25/kose.html, 13 Haziran 2008.

Cumhuriyeti'nin kurulmasıdır. En son etken Lübnan'daki Şii toplumunun politik olarak tek bir lider altında toplanmasında temel bir etkendir.[64]

Hizbullah ideolojik dini temelli bir örgüt olma özelliği taşımaktadır. Haşşaşinler ile başlayan ideolojik dini temelli terör örgütlerinde, yapının bu kadar güçlü olmasının en önemli nedeni, militanların tamamen inançları için bu örgüte girmeleridir. Militanlar çoğunlukla örgütten maddi değil sadece manevi bir kazanım elde etmeyi beklemektedirler. Öyle ki, bu militanlar yer geldiğinde kendilerini de canlı bomba olarak kullanarak amaçlarına ulaşmaya çalışmaktan hiç çekinmemektedirler.

Örgüt 1983 ile 1985 arası Batılı ve İsrail güçlerine karşı art arda eylemler gerçekleştirdi. Humeyni 1983'te Amerika'dan İsrail'in Lübnan'daki işgaline son vermesini isteyince, Beyrut'ta patlayıcı yüklü kamyonun infilak etmesi sonucu, 241 Amerikalı ve 58 Fransız askeri öldü. Bu eylem Hizbullah'ın gelişip büyümesinde bir çığır açtı.

Güneydoğu'da tek hâkim güç olmak isteyen Hizbullah, bunun için önce PKK'yı temizleme kararı aldı. Ardından halkı devlete karşı ayaklandırarak şeriat devleti kurmayı planlıyordu.[65] Hizbullah'ın Türkiye'de faaliyet gösteren çok sayıda yandaşı İstanbul, Adapazarı, Ankara, Diyarbakır ve Batman'da silahlarıyla birlikte yakalandı. Örgüt özellikle güneydoğuda PKK'ya alternatif olarak kendini kabul ettirdi. Gazeteci Uğur Mumcu'nun Ankara'da öldürülmesi olayına Hizbullah'ın adı karışmış, ancak o zamanki örgüt lideri Hüseyin Musavi Bekaa'da yaptığı açıklamada olayla ilgilerinin bulunmadığını söylemiştir.[66]

Hizbullah'ı yaratan İran'ın yanı sıra Suriye, Libya ve Sudan'ın da örgütle ilişkileri olduğu biliniyor. Hizbullah tedhiş eylemlerini Kanada'dan Fildişi Sahili'ne Afganistan'dan İngiltere'ye dek yaymış durumda. Örgütün yaygın olarak eylemler düzenlediği bir diğer ülke de Türkiye. Hizbullah'ın uluslararası eylemlerinde, İran elçilik yetkililerinden destek aldığı savunuluyor. Hizbullah'ın, Filistin'de Hamas,

---

[64] Öztürk, a.g.e.,s.248.
[65] Cumhuriyet Gazetesi, 20.01.2000.
[66] Demirel, a.g.e.,s.73.

Cezayir'de İslami Selamet Cephesi gibi köktendinci örgütlerle de bağlantısı bulunuyor.

1.6.2.4. Devrimci Halk Kurtuluş Partisi Cephesi (DHKP-C)

Devrimci Halk Kurtuluş Partisi DHKP-C Marksist-Leninist kökenli bir ideolojiye sahiptir. 30 Mart 1994 tarihinde Devrimci-Sol örgütünün partileşme kararı alması ile kurulmuştur.[67] Örgüt silahlı mücadele ile Türkiye'de Demokratik Halk İktidarı'nı kurmayı amaçlamaktadır. Dünya terör örgütleri listesinde yer alan DHKP-C ve ABD ve NATO'ya karşıdır. Türkiye'nin Batı emperyalizminin etkisi ve kontrolü altında olduğunu, sömürüldüğünü savunmakta ve bu sistemi şiddete başvurarak yıkmayı hedeflemektedir.

Gerek kurulduktan sonra Devrimci Halk Kurtuluş Partisi (DHKP) ve Devrimci Halk Kurtuluş Cephesi (DHKC) adı altında, gerekse önceki ismi olan DEV-SOL adıyla birçok terör eylemi gerçekleştirmiştir. Bunlar içerisinde en önemlisi 9 Ocak 1996 tarihinde Sabancı Holding Yönetim Kurulu Üyesi Özdemir Sabancı'yı öldürmeleridir.

Faaliyetlerini legal ve illegal olarak iki ana bölüme ayıran DHKP/C terör örgütü, illegal alandaki faaliyetlerini cephe (DHKC) ve parti (DHKP) olarak yürütmektedir. Cephe faaliyeti adı altında silahlı propaganda faaliyetleri yürüten örgüt bu amaçla 1980 öncesinde "Faşist Teröre Karşı Silahlı Mücadele Birlikleri (FTKSMB), 1980 sonrasında "Silahlı Devrim Birlikleri (SDB), 1994' den sonra ise "Silahlı Propaganda Birlikleri (SPB)" ve buna bağlı olarak "Kır ve Şehir SPB" adı altında bir yapılanmaya gitmiştir. Ayrıca son dönemlerde örgütün silahlı kanadı SPB'leri haricinde ve farklı bir yapıya sahip özellikle şehir merkezlerinde faaliyet göstermek üzere "Milis Örgütlenmesi" adı altında yeni bir yapılanmayı hayata geçirmiştir.[68]

---

[67] http://tr.wikipedia.org/wiki/Devrimci_Halk_Kurtulu%C5%9F_Partisi-Cephesi
[68] http://www.terorveguvenlik.net/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=64

Sabancı suikastının ardından Belçika'da yargılanan örgüt lideri Dursun Karataş'ın da aralarında bulunduğu DHKP-C üyeleri beraat etti. Sabancı suikastı firari sanıklarından Fehriye Erdal da sadece iki yıl hapis, 1230 avro para cezasına çarptırıldı. Mahkemenin gerekçeli kararında, savcılığın, DHKP-C'nin bir terör örgütü, sanıklarınsa terör örgütü üyesi olduklarını, bir çete veya suç örgütünün söz konusu olduğunu somut verilerle kanıtlayamadığı belirtildi. Mahkemece müdahil taraf olan Türk Devleti'nin de iddia ve kanıtları yetersiz bulundu.[69] Görüldüğü gibi, çalışmanın başlarında sözünü ettiğimiz terör ve terörizm kavramlarında ortak bir tanımın yapılamamasının sonuçlarından biri olarak bu suikastın sorumlusu olan DHKP-C örgütü bir terör örgütü olarak nitelendirilmemiştir.

1.6.2.5. İslami Büyük Doğu Akıncılar-Cephesi (İBDA-C)

İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi Necip Fazıl Kısakürek'in "BÜYÜK DOĞU" fikriyatından etkilenerek ortaya çıktığı iddia edilen, Osmanlı Devleti modelinde federatif yapılı bir İslam Devleti kurulması amacını güden ve bu amaç doğrultusunda silahlı mücadele yöntemini benimseyen terör örgütüdür.[70]

Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan irticanın bir parçasını oluşturan, 1970'li yıllardan beri radikal İslami faaliyetler içerisinde olduğu bilinen Salih İzzet Erdiş'in liderliğini yaptığı örgüt, 1989 yılında Ankara ve İstanbul'da yapmış olduğu korsan gösteriler ile adını duyurmuştur. Örgütün en bariz vasıfları; radikal dini düşünceleri taşımakla birlikte sünni anlayış içerisinde, İran yanlısı şii hareketlere karşı cephe alması, hatta kendinden başka hemen hemen her türlü İslami oluşuma tepki göstererek onları alabildiğine ve Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı çıkmasıdır.

İBDA-C Türkiye'nin laik sistemini meşru görmemekte, laik ve anayasal düzeni yıkmak istemektedir. Onun yerine dini kuralları ve kanunları önce Türkiye'de sonra da tüm dünyada yaymayı hedeflemektedir. Bu amaçlar doğrultusunda sivil halka şiddet uygulamaktadır. İBDA-C'nin El-Kaide ile aynı ideolojik amaçları

[69] http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=246880, (8 Şubat 2008).
[70] http://www.irtica.org/index.php?option=com_content&task=view&id=104&Itemid=41

paylaştığı söylenebilir.[71] Hatta 20 Kasım 2003 tarihinde İstanbul Taksim ve Levent'te düzenlenen terörist saldırılarda El-Kaide ile ortak bir eylem düzenledikleri de öne sürülmektedir.

Örgütün en önemli faaliyeti basın-yayın alanındadır. Açmış oldukları kitapevleri ve yayın organları vasıtası ile taban kazanmakta ve bunların teorik olarak eğitimlerini ve eylemlere hazırlanmalarını büyük ölçüde yine yayın organları ve belli ölçüde de kitapevleri çevresinde gerçekleştirmektedirler.[72] Örgüt, kamuoyunun dikkatini çeken eylemlerle sık sık gündeme gelmesine rağmen, sergilediği görüntünün aksine geniş bir tabana sahip değildir.

İBDA-C hafife alınacak bir terör örgütü değildir, ancak örgüt liderinin hapiste olması ve örgütün hiyerarşik bir yapılanmasının olmaması nedeniyle örgütün geleceği şüphelidir denebilir.

---

[71] Matthew La Rocque, "In the Spotlight: The Great East Islamic Raiders Front (IBDA-C)", http://www.cdi.org/program/issue/document.cfm?DocumentID=2535&IssueID=56&StartRow=1&ListRows=10&appendURL=&Orderby=DateLastUpdated&ProgramID=39&issueID=56

[72] http://www.terorveguvenlik.net/index.php?option=com_content&task=view&id=27&Itemid=64

2. DOĞU-BATI ÇATIŞMASI VE ÇATIŞMANIN NEDENLERİ

Dünya birçok medeniyetin birarada yaşamaya çalıştığı bir yerküredir. Bu medeniyetler içerisinde yalnızca iki tanesi coğrafi adlarla adlandırılmıştır. Doğu ve Batı… Bu iki kavram coğrafi adlardan daha fazlasını ifade etmekte ve dünyanın ikili ideolojilerini temsil etmektedir. Doğu İslamiyeti, Batı ise Hıristiyanlığı; Batı emperyalizmi, Doğu ise anti-emperyalizmi; Batı uygarlığı, gelişmişliği, Doğu ise geri kalmışlığı, fakirliği…

Şu bir gerçektir ki, Doğu ile Batı arasında bir çatışma vardır. Doğu ile Batı birbirinden farklıdır. Doğu ile Batı arasında bir ayrım vardır. Ancak bu ayrım Batı'nın Doğu'ya getirdiği ayrım, Doğu'ya yüklediği anlamlardır. Doğu ile Batı arasındaki çatışmayı anlamak için Doğu-Batı çatışmalarının tarihsel sürecine bakmak yararlı olacaktır.

2.1. Tarihsel Süreçte Doğu-Batı Çatışmaları

Doğu ve Batı tarih sahnesinde birçok defa karşılaşmışlardır. Bazen düşmanca bir karşılaşma bazen ise dostça bir karşılaşma olmuştur. Ama her zaman Doğu ve Batı birbirleriyle ilişki içerisinde olmuşlardır. Doğaldır ki, sonuçta bu bir varoluş ikilemidir. Doğu olmadan Batı, Batı olmadan Doğu olmaz.

Bilinen, Eski Doğu ve Eski Batı dünyalarını karşı karşıya getiren ilk mücadele Troya Savaşları olmuştur. İkinci büyük mücadele M.Ö.490–479 yılları arasında cereyan eden Pers-Yunan savaşlarıdır. Doğu-Batı mücadelesinin üçüncü aşamasında Makedonya kralı Büyük İskender'in Pers İmparatorluğu'nu yıktığına ve Hindistan'a kadar uzanan Doğu memleketlerini zaptettiğine tanık oluyoruz. [73]

Daha sonra Arapların Müslümanlıkla tanışması aslında Doğu-Batı Mücadelesi'ne farklı bir kimlik daha katılmasına yol açtı. 7. yüzyıl başlarında peygamber Muhammed Arabistan'da İslam'ı tebliğe başladığında Akdeniz dünyasının tamamı henüz Hıristiyanlığın bir parçası idi. Aynı şekilde Avrupa, Asya

[73] Ekrem Memiş, **Eski Çağ Tarihinde Doğu-Batı Mücadelesi**, Konya: Çizgi Yayınları, 3.b., 2003, s.s.15-22-32.

ve Afrika Sahili sakinlerinin hemen hepsi farklı mezheplere bağlı Hıristiyanlardan oluşuyordu.[74] Bu süreçte İslamiyet hızlı ve etkin bir şekilde yayıldı. Müslümanların sayısı gittikçe arttı. Bu aynı zamanda Hıristiyanların da kaybı demek oluyordu. Doğu artık Müslüman Doğu olmuştu ve yeni kimliğiyle Hıristiyan Batı ile karşılaştı. Bu dönemde Doğu-Batı karşıtlığının 11–13.yüzyıllar arasında Haçlı Seferleri sırasında başladığı kabul edilmektedir. Haçlı Seferleri ile Hıristiyan Avrupa İslam'la karşı karşıya gelmiştir. Karşılaşma sürecinde öteki kavramı 14. ve 15. yüzyıllarda belirginleşmiştir.[75] Artık Batı için Doğu ötekini ifade etmeye başlamıştır.

Müslümanların 8.yüzyılda İspanya'yı fethetmesi, Yakın Doğu'daki Emevi-Abbasi egemenliği ve daha sonraki Selçuklu Devleti'nin artan gücü; hem varsıl bir uygarlık yaratmış, hem de Hıristiyanlığın Doğu'ya uzanan ileri karakolu Bizans'ı zor durumda bırakmıştı. Doğu'ya ulaşmak amacındaki Batı Dünyası bu amacı gerçekleştirmek bir yana ellerinde toprakları bile koruyamıyor ve geriye doğru sürekli küçülüyordu. Hac merkezi Kudüs Müslümanların eline geçmiş, Türkler Anadolu'da 11.yüzyılın sonunda İznik'i merkez yapacak kadar Bizans'a sokulmuştu. Doğu'nun ticaret yolları ve limanları Müslümanların elindeydi; Anadolu'da Türkler, İspanya'da Berberiler, Avrupa'nın iki yakasını tutmuştu.[76]

Müslümanların bu yükselişine karşın Batı gittikçe geriliyordu. O sırada Ortaçağ karanlığında olan Avrupa, Doğu'nun zenginliklerinden faydalanmak istedi. Başka bir deyişle, Doğu'yu sömürmek istedi. Ancak bunun için bir gerekçe gösterilmesi gerekiyordu. Bu gerekçe de Kudüs'ün Müslümanların elinde olması ve geri alınması, Hıristiyanlığın yeniden yayılması gerektiğiydi. Bu sayede Haçlı Seferleri başladı. Birincisi 1095, sonuncusu ise 1268'de yapılan Haçlı Seferleri, 12. ve 13. yüzyılları kapsayarak yaklaşık iki yüz yıl sürdü. Haçlı Seferlerinin Batı'nın yüzyıllardır süregelen saldırganlık ve sömürgecilik içeren politikalarının başlangıcı olduğu söylenebilir.

---

[74] Bernard Lewis, **Müslümanların Avrupa'yı Keşfi,** Çev: İhsan Durdu, İstanbul: Ayışığı kitap, 2000, s.15-16.

[75] Füsun Alver, **Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı**, İstanbul: Der Yayınları, 2003, s.52.

[76] Metin Aydoğan, **Batı ve Doğu Uygarlıkları**, İstanbul: Umay Yayınları, 2006, s.57.

Osmanlı Devleti tarih sahnesine çıktığında Batı'nın öfkesi daha da arttı. Osmanlı Devleti hızlı ve istikrarlı bir şekilde genişliyordu. Batı için bir tehdit haline gelmişti. Nitekim 1492'de Osmanlı'nın İstanbul'un fethetmesiyle ile Batı tedirginlik duymakta haklı olduğunu farketti. Bundan sonraki dönemde Batı Osmanlı ile siyasi ilişkiler içerisine girmek durumunda kaldı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun güç kaybetmeye başlaması ve Batı'nın Doğu biliminin Batı'ya taşınması ile yeniden güçlenmeye başlaması Doğu ve Batı ilişkilerinde yeni bir dönüm noktası oldu. Savaş ve yağma amaçlı olsa da Haçlı Seferleri, Batılıların Doğu Bilimini tanıma ve Avrupa'ya taşıma sürecini başlattı. Oluşan kültürel birikim önce Rönesans'ı daha sonra onun bir ürünü olarak Batı Aydınlanması'nın bilimsel temelini yarattı.[77]

Böylece Batı ekonomik ve kültürel üstünlüğünün temellerini tekrar atmıştır. Bundan böyle üstün Batı Doğu üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmaya başlamıştır. Öteki fethedildikçe, boyun eğdirildikçe, sömürüldükçe, hatta sadece keşfedildikçe şeyleştirilir. Her ne kadar egemenliği ve etkileyiciliği hala sürüyorsa da Doğu keşfedilmekten ve şeyleştirilmekten kurtulamaz.[78] Böylece Batı Doğu'yu medenileştirmeyi, çağdaşlaştırmayı, geliştirmeyi öğreten bir kimliğe bürünmüştür. 11 Eylül saldırılarının ardından İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi'nin, "Batı İslam Medeniyeti'nden üstündür. İnsanlara refah sağlayan, insan hakları ve dine saygıyı garanti altına alan bir değerler sisteminden oluşan bizim uygarlığımızın üstünlüğünün bilincinde olmalıyız" sözleri Batı'nın bugün bile aynı düşünceler içerisinde olduğunun kanıtlarından birisidir.

Tarih boyunca doğu ve batı ayrımı var olmuştur. Bu ayrım aslında Batı'nın kendini tanımlamaya çalışmasından kaynaklanmıştır. Batı'nın Doğu'ya yüklediği anlamlar, onu tanımladığı ve tasvir ettiği sözcükler kendisini tanımlaması için gerekli olan anlamları ortaya çıkarmıştır. Batı kendi egemenliğini yarattığı somut düşmana dayandırmıştır. Batı için gerekli olan "öteki" Doğu olmuştur. Toplumsal bir olgu

---

[77] Metin Aydoğan, a.g.e., s.67.
[78] Thierry Hentsch, **Hayali Doğu,** Çev: Ayşe Bora, İstanbul: Metis Yayıncılık, 1996, s.113.

olan kimlik kavramı bir "öteki"nin varlığı ile anlam kazanır. Bu bağlamda aslında her tür kimlik, hem içine alıcı hem de aynı zamanda dışlayıcı olabilmektedir.

Edward Said, Doğu kavramının Batılı (önce İngiliz, Fransız, daha sonra Amerikalı) kolonyalist/emperyalist güçler tarafından kurgulanmış olduğunu ve Batı'nın askeri, politik, ekonomik üstünlüğünü pekiştirmek amacıyla dünyanın geri kalanına empoze edildiğini söyler.[79] Batı tarih boyunca Asya'yı (Doğu'yu) bir nevi ayna gibi kullanarak kendi sosyal formasyonunu tarife çalışmıştır.[80] Yani Batı kendisini karşıtıyla tanımlamaktadır. Öteki burada bir araç olmakta, Batı'nın kendi kültürünü belirlemesini, buna inanmasını ve de bu kültürü güçlendirmesini sağlamaktadır. Bu sayede de dünyanın geri kalanı üzerinde en güçlüyü oynayabilmektedir.

Bu tarifi yaparken de kendi görmek istemediği ya da görmekten hoşlanmadığı tüm özellikleri Doğu'ya atfetmiş, kendisini de görmek istediği yerde tanımlamıştır. Avrupa kültürü içinde "Öteki" olanın inşası kendine özgü bir tarihe sahiptir. Paul Atkinson, bu konuda şöyle demektedir: "Rönesans söyleminde ahlaki ve düşünsel çerçeve dini nitelikteydi. Avrupalı olmayan yabancıya putperest, kafir ya da iblis denirdi. Aydınlanma Dönemi'nde ötekinin en belli başlı özelliği cehalet ve boş inançtı. Ondokuzuncu yüzyılda ise modern antropolojinin doğumuyla ilkel olan, gelişme ya da evrimsel zaman açısından ifade ediliyordu".[81] Batı kültürünün bütün alan, veche ve boyutlarına sızmış bir Doğu imajı vardır ki, buradaki Doğu hangi biçim altında olursa olsun, daima ve daima bin yıllık hareketsizlik içinde donmuş, sultanın despotizmi ile haremin sefahati arasına sıkışıp kalmış bir Doğu'dur. Böyle bir dünya görüşü çerçevesinde geri kalmış ve pasif Doğu, kaçınılmaz olarak dinamik ve modern Batı tarafından fethedilmek zorundadır.[82]

---

[79] Edward Said, "Orientalism", AKTARAN: Kaan Durukan, **Doğu-Batı İkilemine Dört Bakış, Montesquieu, Fanon,Galeano**, **Said**, İstanbul: Kültür Yayınları, 2004, s.31.
[80] Durukan, a.g.e., s.31.
[81] Paul Atkinson, Understanding Etnographic Texts, AKTARAN: David Morley ve Kevin Robins **Kimlik Mekanları**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997, s.24.
[82] Pierre Beaudet, "Atina ve Mısır'da: Antik Uygarlıklar ve Batı'nın icat edilmesi", Murat Yılmaz (Der.), **Medeniyetler Çatışması**, Ankara: Vadi Yayınları, 2005, s.309.

Batı'nın gözünde Doğu cahil, işe yaramaz, tembel, miskin vb. olumsuz özelliklerle dolu bir yerdir. Buna karşılık Batı ise bilimsel, çalışkan, özgür vb. olumlu özellikleri barındırmaktadır. Çünkü Doğu ötekidir ve Batı bu kadar mükemmel iken Doğu mümkün olduğunca kusurlu olmak zorundadır. Bununla beraber Doğu da Batı'ya kendince birtakım olumsuz özellikler yüklemektedir. İnançsızlık, ahlaksızlık, bencillik vb. özellikler de Doğu'nun Batı'da olduğunu düşündüğü ve kendinde olmadığını savunduğu özelliklerdir. Dikkat edilecek olursa, iki medeniyetin birbirine yüklediği özellikler konusunda farklı bir bakış açısı bulunmaktadır. Doğu Batı'yı maneviyat yoksunluğu ile Batı ise Doğu'yu daha maddi yoksunluklarla özdeşleştirmektedir. Çünkü biri seküler materyalizme dayanırken diğeri inanca dayanıyor; biri inancı tümden reddederken diğeri dünya görüşünün merkezine yerleştiriyor.[83] Halis Çetin, günümüze kadar uzanan bu çatışmanın kökenlerinin Orta Çağa ve hatta öncesine uzanan bir dünya, doğa, hayat algılaması üzerine kurulu farklılıklardan, bu farklılıkların da dini değer ve inançlardan kaynaklandığını düşündüğünü belirtiyor.[84] Bu şekilde bakıldığında aslında mevcut karşıtlık aslında kültürlerarası bir çatışma ya da ırkların savaşı değil de, iki farklı ve karşıt felsefenin çatışması olarak tanımlanabilir.

2.2. Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Doğu-Batı Çatışmaları

Uzun bir tarihi geçmişi olan Doğu ve Batı çatışması küreselleşme olarak adlandırılan süreç ile birlikte farklı bir boyut kazandı. Küreselleşme kavramının önemli üçayağını oluşturan ekonomik, siyasi ve kültürel etkiler Doğu-Batı çatışmasında da kendisini gösterdi. Küreselleşme sürecinde Doğu-Batı çatışmasına geçmeden önce küreselleşmenin kavramsal olarak ne anlama geldiği konusunda tanımlara yer vermek yararlı olacaktır.

---

[83] Ekber S. Ahmed, "Medya Moğolları Bağdat Kapısında", Murat Yılmaz (Der.), a.g.e., s.228.

[84] Halis Çetin, "Çatışma ve Diyalog Tartışmaları Arasında İki İnsani İki Medeniyet (Hak Bin Yakzan/Doğu-Robinson Crusoe/Batı", **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Ankara: Doğu Batı Yayınları, Mayıs-Haziran-Temmuz 2007, Yıl:10, Sayı:41, s.46.

2.2.1. Küreselleşme Kavramı

Berlin Duvarı'nın 1989 yılında çöküşünün ardından, 1990'lı yıllardan itibaren hemen her alanda sıkça karşılaştığımız küreselleşme sözcüğü, günümüzde sadece ekonomik bir kavram olarak değil, içinde bulunduğumuz uluslararası sistemi tanımlamak için de kullanılmaktadır.

Küreselleşme kavramının popülerliğine ve bu konudaki literatürün genişliğine rağmen, kavramın kesin bir tanımı yoktur. Özellikle, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması ile ortaya çıkan, başlangıçta tek kutuplu olarak kendisini gösterse de zamanla belirsizliklerin ortaya çıktığı, kutupların arttığı yeni dünya düzeni içinde anlamını bulmaya çalışan bir kavramdır. Küreselleşmenin bugüne kadar belli bir tarzda ifade edilememesinin nedeni değişik çevrelerce farklı algılanmasından ve yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Burada belirleyici olan hususların belki de en önemlisi; yeni dünya düzeni anlayışı ile birlikte güç unsurlarının ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek için daha baskın görünmeleri ve küreselleşme kavramının güç unsurlarının menfaatlerine göre şekillenmesidir.[85] Küreselleşme kavramını daha iyi anlayabilmek için bu konuda yapılan bazı tanımlara yer vermekte yarar vardır.

Günümüzde kullanılan anlamıyla 'küresel' sözcüğünün tarihsel bakımdan kökeni 1500'lü yıllardan başlatılsa da kulaklara çalındığı ilk tarih 1963 yılı olarak belirlenir. Dünyanın belli bir bölümünün 'global bir köy' halini aldığını, bunun ise medya aracılığıyla dünyanın çeşitli yerlerinde ortaya çıkan kolektif temalar sayesinde yaşanan daralma ve küçülme sebebiyle olduğunu saptayan Kanadalı sosyoloji profesörü Marshall McLuhan, 'global' sözcüğünü kullanarak bu sözcüğü ilk ifade eden kişi oldu. Bu şekilde dünyanın küçülmesi ve küreselliği, bir bütün olarak algılama bilincinin yükselmesi önce McLuhan'ın küresel köy kavramlaştırması ile ifade edilmiş oldu.[86]

---

[85] Sezgin Kızılçelik, **Küreselleşme ve Sosyal Bilimler**, Ankara: Anı Yayıncılık, 2003, 2.b., s. 3.
[86] Rana Aslanoğlu, **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2000, s.138.

Bir kavram olarak küreselleşme hem dünyanın küçülmesine hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yapar. Küreselleşme terimi 1980'lerin başına hatta ortalarına kadar akademik çevreler tarafından kesinlikle önemli bir kavram olarak kabul görmedi. Küreselleşme teriminin kullanımı 1980'lerin ikinci yarısı boyunca öyle bir artış göstermiştir ki, terimin dünyanın farklı yerlerindeki çok sayıda çağdaş yaşam alanına giriş örüntülerinin izini sürmek neredeyse olanaksız hale gelmiştir.[87]

Küreselleşme sözcüğü iki anlamda kullanılmakta. İlkinde Dünya gezegenine gönderme yapmak. İkincisinde ise bir bütünü ya da bütün olarak kavranan bir faktörler dizisini çağrıştırmak için. Bu ikinci anlamda küreselleşme; ekonomik, sosyal ve kültürel alanda artarak homojenleşen bir dünyayı ve eğer fizik güçle dayatılmıyorsa bu homojenleşmeyle aynı anda varolan, farklılığın onaylanıp sürdürülmesine yönelik diyalektik tepkiyi içeren bir süreci ifade ediyor.[88]

Emre Kongar'a göre küreselleşme, dünyanın yaşadığı Tarım ve Endüstri Devrimlerinden sonra ortaya çıkan üçüncü büyük devrimin, İletişim-Bilişim Devriminin görüntülerinden biridir. O'na göre küreselleşmenin iki temel kaynağı vardır. Birincisi, İletişim-Bilişim Devrimi, ikincisi ise, Sovyetler Birliğinin çökmesi ile beraber Soğuk Savaşın sona ermesidir.[89] İletişim-Bilişim devrimi küreselleşmenin kültürel kaynağını oluşturmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ise küreselleşmenin siyasi ve ekonomik kaynağını oluşturmaktadır. Öyle ki, dünyanın Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından siyasi ve ekonomik anlamda tek kutuplu bir hal alması, dünyanın süper gücü haline gelen ABD'nin yenidünya düzenini kurmasına etkisi büyük olmuştur. Yenidünya düzeninde ise ekonomik, siyasi ve kültürel anlamda paylaşımlar yerel düzeyden çıkarak uluslar arası bir şekle girmiştir. Bu yayılmada da iletişim-bilişim devriminin etkisi olmuştur.

---

[87] Roland Robertson, **Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür**, Çev: Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, s.21-22.

[88] James H. Mittelman(Ed), Globalization: Critical Reflections, içinde "A Perspective on Globalization", Robert W.Cox, ss.21-30, Lynne Publishers, London 1996, s.30, AKTARAN: Ahmet Ulvi Türkbağ, "Küreselleşme ve Adalet", **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Yıl:5, Sayı:18, Şubat-Mart-Nisan, s.275.

[89] Kongar, a.g.e., s. 23.

Ahmet Özer'e göre küreselleşme ise, kısaca mal, hizmet, sermaye ve insan kaynaklarının dünyada serbestçe dolaşımı, etkileşim sonucu, eskiye nazaran yeni bir hal ve biçim kazanması durumuna verilen yeni bir isimdir.[90] Küreselleşmeyle ilgili yapılan başka bir tanıma göre ise küreselleşme; "Farklı yerler ve coğrafyadaki unsurları bir bütün olarak ele alan, karmaşık ve çeşitli yollar içinde yaşanan bir süreç, bir olgudur." Bir süreç olarak küreselleşme, genelde hizmet ve finansa dönük ve aktif olarak uygulanabilme yeteneğine sahip bir olgudur.[91]

Chomsky'e göre "küreselleşme, devlet merkezli kurumların ve devlet merkezliliğiyle yapılan atıfların, salt uluslararası değil, tamamıyla küresel bir bağlamda faal olan farklı aktörler arasındaki ilişkilerin yapısı içinde eridiği süreçtir".[92] Bu da beraberinde dünya milletleri içerisinde yerel güç alanlarının etkisini daraltmakta ve ulusal güç aktörlerinin dünya ekonomisine verdikleri yön oranında etki alanlarının daralmasına sebep olmaktadır.

Giddens'in teorisine göre modern çağ öncesinde toplumlar birbirinden zaman ve mekansal yönden çok uzaktı. Bununla birlikte toplumlararası iletişim oldukça sınırlı boyutlardaydı. Oysa günümüzde iletişim ve enformasyon teknoloji olağanüstü bir hızla gelişmiş buna bağlı olarak uluslararası sınırlar eskiye oranla oldukça esnekleşmiştir. Giddens küreselleşmeyi; "zaman ve mekansal olarak birbirinden oldukça çok uzakta gelişen olayların yerel oluşumları biçimlendirmesi ve bu yolla birbirleri ile ilişkili olan dünya ölçeğindeki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması" olarak tanımlamaktadır.[93] Burada küreselleşme ile ilgili olarak, her alanda mesafelerin daha az önemli hale gelerek, siyasal ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda dünyanın daha çok bütünleşmesi özelliği ifade edilmektedir.

Farklı bir yaklaşıma göre küreselleşme; Soğuk Savaş döneminden sonra batının zaferini yeni bir açılımla dünya geneline yayması olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda, yaşanan bu süreç, dağılma, sömürgeleşme ve demokratikleşme sürecinde daha geriye savrulma anlamına gelmektedir. Bu süreçte uluslar arası

---

[90] Ahmet Özer, **11 Eylül, ABD, Türkiye ve Küreselleşme**, Ankara: Elips Kitap, 1.b., 2005, s.15.
[91] Parlo Singh, "Globalization and Education", **Educational Theory**, Cilt: 54, Sayı:1, 2004, s.103.
[92] Jeremy Fox, **Chomsky ve Küreselleşme**, İstanbul: Everest Yayınları, 2002, s. 22.
[93] Nadir Sugur, "Küreselleşme Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme", **Birikim Dergisi**, Cilt: 5, Sayı 73, 1995, s.57.

sermayenin egemenliği, kayıtsız şartsız hale gelmekte ve dünya ölçeğinde tekelleşmektedir. Bu yaklaşımı savunanlara göre küreselleşme vahşi kapitalizmin makyajlanmış şekli ya da emperyalizmin yeni yüzü olarak karşımıza çıkmaktadır.[94]

Küreselleşme kavramının genel olarak iki ayrı anlama sahip olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki küreselleşmenin daha çok kapitalizm kavramıyla ilişkili olarak ekonomik ve siyasi boyutu bulunan bir olgu olması, ikincisi ise küreselleşmenin kültürel boyutu ile ilgisinde bir dünya sistemi şeklinde ortaya çıkan bir olgu olmasıdır. Her iki boyutta da düşünüldüğünde ekonomik, siyasi ve kültürel anlamda küreselleşmenin emperyalizm ile örtüştüğü ifade edilmektedir.

Küresel kapitalizm ve emperyalizm için örtücü bir kavram olan küreselleşme anaparanın mantığının başka bir tür dayatması olarak küresel yaşama bağıntılıdır. Modernizasyon ve ilerleme gücünün bir devamı olan küreselleşme zenginlik, özgürlük, demokrasi ve mutluluğu yükseltmeyi amaçladığını ifade eder.[95]

Görüldüğü üzere, küreselleşme ile ilgili yapılan tanımlarda yerel sınırların kalktığı, teknoloji ve bilgi çağının başladığı siyasi, kültürel ve ekonomik olmak üzere üçayağa sahip bir süreçten söz edilmektedir. Küreselleşme ile ilgili olarak genel şekliyle bir tanım yapmak gerekirse, her türlü değer ve birikimin yerel sınırları aşarak, dünya çapında yaygınlaşmasıdır denilebilir. Bununla beraber küreselleşme kavramının tanımlanmasındaki çeşitliliğe rağmen, küreselleşme anlayışının merkezinde, yeni bir ekonomik küreselleşme fikrinin yattığı söylenebilir. Ayrı ulusal ekonomiklerin ve dolayısıyla ulusal ekonomik yönetiminin yerli stratejilerin hızla geçerliliğini kaybettiği gerçeğini anlatmak için bu kavram kullanılmaktadır.

Küreselleşme ya da globalleşme biri siyasal, biri ekonomik, biri de kültürel olarak üç boyutu olan bir kavramdır.

---

[94] Korkut Boratav, "Ekonomi ve Küreselleşme", Küreselleşme Hikayesi, AKTARAN: Ömer Köse, "Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü", **Sayıştay Dergisi**, Sayı:49, http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der49m1.pdf , (26 Mayıs 2008), s.5.
[95] Douglas Kellner, Theorising Globalization, Sociological Theory 20:3 November 2002, s.286

2.2.2. Küreselleşme Sürecinde Çatışmanın Ekonomik Boyutu

Soğuk Savaş sonrasında oluşan ABD'nin ve diğer Batılı devletlerin başını çektiği yenidünya düzeni, zengin olan devletlerin daha zenginleşmesine yol açarken, fakir devletlerin de daha fakirleşmesine neden olmuştur. Bunun sonucu olarak da dünyada, ülkeler arasındaki ekonomik eşitsizlikler inanılmaz boyutlara ulaşmış, adeta bir uçurum yaratmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin dışlanmasına yol açtığı, faydalarının hem ülkeler hem de bölgeler arasında eşit olarak dağılmadığı, eşitsizlikleri giderici değil arttırıcı bir rol oynadığı, küreselleşmeye yöneltilen belli başlı eleştirilerdir.

Küreselleşme; ulusal kültürlerin, ulusal ekonomilerin ve ulusal sınırların bozulduğu, sosyal hayatın büyük bölümünün küresel süreçler tarafından belirlendiği bir dönemi işaret ediyor.[96] Küreselleşme, ekonomik açıdan bakıldığında, ekonomik faaliyetlerin dünya düzeyinde bütünleşmesini ifade etmektedir.[97] Geniş bir ifade ile küreselleşme olgusu, dünya ekonomisini oluşturan sosyal ve ekonomik parçaların birbirleriyle ve dünya piyasalarıyla bütünleşmesi olarak düşünülebilir. Ancak küreselleşmenin henüz bitmemiş bir süreç olduğunu belirtmek gerekiyor. Çünkü küreselleşme durumu henüz sadece zengin ülkelerle sınırlanmış durumdadır.

Küreselleşme bir nevi uluslar arası sermayenin egemenliği anlamına gelmektedir. Bir ülkenin bir başka ülkedeki yatırımları ve bunların ardındaki büyük şirketler demek olan uluslar arası sermaye, neler üretileceği, nerede üretileceği, kaça üretileceği, kaça satılacağı, gibi konuları belirlemektedir.[98]

Küreselleşmenin getirdiği en önemli değişimlerden birisi de çokuluslu şirketlerin gücünün artmasıdır. Çok uluslu şirketler genel merkezi belli bir ülkede olduğu halde, faaliyetlerini bir veya birden fazla ülkede kendi tarafından koordine edilen şubeler, yavru şirketler veya bağlı şirketler aracılığıyla ve genel merkez tarafından kararlaştırılan bir işletme politikasına uygun olarak yürüten büyük

---

[96] Özer, a.g.e., s.17.
[97] Davut Dursun, "Küreselleşme ve Toplumun İnşasında Bilginin Artan Önemi", **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı: 19:154-161, 21. Yüzyıl Özel Sayısı-I, Ocak-Şubat 1998, ss.154-157.
[98] Kongar, a.g.e., ss.24-25

şirketlerdir. Bu şirketlerin yatırım, üretim, araştırma faaliyetleri ve personel politikası ile ilgili stratejik kararlar ana merkezde alınmaktadır.[99] Çok uluslu şirketlerin ana vatanı genellikle sanayi ülkeleridir. Başlangıçta bu süreç ABD'ye ait şirketler tarafından yürütülmüş fakat son yıllarda gerek Batı Avrupa, Japon şirketleri ve gerekse Uzak Doğu'nun gelişmekte olan yeni ülkeleri Güney Kore, Tayvan, Hong Kong vs gibi ülkeler olmuşlardır.[100]

Sermayenin gelişmesiyle birlikte az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde olumsuzluklar yaşanmasına neden olmuş, bu ülkeler dış borçlarını ödemekte zorlanmaya başlamışlardır. Bu durum, sermayenin küreselleşmesi sonucu sayıları ve etkinlikleri artan uluslar arası kuruluşların harekete geçmesini sağlamış, IMF ve DB gibi, ABD'nin önderlik ettiği uluslar arası mali kuruluşlar, daha aktif rol oynamaya başlamışlardır. Bu sayede başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkeler, borç verdikleri ülkelerin sadece mali politikalarına değil, siyasi politikalarına da müdahale etmeye başlamışlardır.

Günümüzde ise, küreselleşme sürecine paralel olarak dünyada çokuluslu işletmelerin sayısı ve etkinliği büyük artış gösterdi. Bu tür işletmelerin dünyadaki toplam sayısı 37 bine yükseldi. Çokuluslu işletmelerin dünyanın çeşitli ülkelerindeki şube veya temsilciliklerinin sayısı 450 bine ulaşmıştır. Bankalar ve mali kuruluşlar hariç, çokuluslu en büyük 100 işletmenin varlıkları 1,8 trilyon dolara, yıllık satışları ise 2,5 trilyon dolara ulaşmaktadır. 1996 yılında gerçekleşen bu satışlar, Çin, Hindistan, Güney Kore, Malezya, Singapur ve Filipinler' in gayri safi milli hasılaları toplamını aşmaktaydı.[101]

Soğuk savaş dönemi koşullarında, iki taraf arasındaki ideolojik ve siyasi kamplaşma azgelişmiş ülke ekonomilerinin büyümesine izin verirken, Berlin duvarının yıkılmasıyla birlikte uluslar arası alanda ideolojik mücadelenin bitmesi, bu ülkelerin gelişmiş Batı ülkelerine bağımlılığını arttırmaktadır. Bu durum Türkiye gibi dış borç açısından zor durumda olan ülkeler için daha etkili olmakta ve ulus-devletin

[99] Gülten Kutal ve A. Rıza Büyükuslu; **Çokuluslu Şirketler ve İnsan Kaynağı Yönetimi**, İstanbul: Der Yayınları, 1996, s. 29.
[100] Kutal ve Büyükuslu, a.g.e., s.36.
[101] Hasan Tağraf, "Küreselleşme Süreci ve Çokuluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, 2002

ekonomik alandaki işlevlerini büyük oranda kısıtlamaktadır. Böylece, ekonomik büyümesini gerçekleştiremeyen ulus-devlet, eşit gelir dağılımı sağlayamama, sosyal devlet olamama, teknolojik yeniliklere ayak uyduramama ahlakın eğitim/beslenme/sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamama ve demokrasiyi gerçekleştirememe sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Kısacası ulus-devlet giderek temel işlevlerini yitirmeye başlamış ve böylece ulus bütünlüğünü koruma işlevi de tehlikeye girmiştir. Bu bağlamda, küreselleşmenin dayandığı ekonomik politikayı benimsemek ve desteklemek zorunda bırakılmışlardır.[102]

Küreselleşme dünyadaki zengin-yoksul ayrımını daha da derinleştirmiştir. Başta dünyanın süper gücü olarak ABD ve diğer Batılı devletler ekonomik anlamda çok ileri bir seviyedeyken, birçok dünya ülkesi yoksullukla hatta açlıkla savaşmaktadır. Bununla beraber, yıllarca Batı tarafından sömürülmüş, dış borçları arttırılmış birçok üçüncü dünya ülkesinin durumu da ortadadır.

Şu bir gerçektir ki, küreselleşme dünyadaki birçok kişi tarafından mevcut adaletsizliklerin ve eşitsizliklerin kaynağı olarak görülmektedir. Dünyanın 6 milyar insanından 2,8 milyarı -neredeyse yarısı- günde 2 doların ve bunların 1,2 milyarı 1 doların altında bir gelirle geçinmektedir. Bu rakam sanayileşmiş ülkelerde 100 dolar civarındadır. Örneğin, İsviçrelinin yıllık ortalama gelirinin 38 bin dolar, Norveçlinin 33 bin dolar, Danimarkalı ve Japonun 32 bin dolar, Amerikalının 30 bin dolar, Alman, Fransız, Finlandiyalının 22–25 bin dolarken, Sierra Lione, Nijerya, Etiyopya, Brundi gibi ülkelerde günde yarım dolar, Bangladeşlinin 1 dolar, Hintlinin 1,2 dolardır.[103] Ülkeler arasındaki bu ekonomik farklar giderek artarken aynı anda ilerleyen teknoloji ve küreselleşmenin etkisiyle insanlar zenginlik içindeki ülkeleri görebilmekte, böylece kendi fakirliklerinin de farkına varabilmektedirler. Bu durum da dünya ülkeleri arasında bir çeşit huzursuzluğa yol açabilmektedir.

Küreselleşme, “Ne üretilecek, nerede üretilecek, ne kadar üretilecek, kaça üretilecek, kimin için üretilecek?” gibi sorulara yanıt veriyor ama kapitalist sistemde

---

[102] Hurigül Eken, “Küreselleşme ve Ulus Devlet”, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CHurig%C3%BCl%20EKEN%5CEKEN,%20Hurig%C3%BCl.pdf, (25 Haziran 2008), s.257.

[103] Kemal Girgin, Işık Biren, **21.Yüzyıl Perspektifinde Dünya Siyaseti**, İstanbul: Okumuş Adam Yayıncılık, 2002, s.84.

olduğu gibi üretilenlerin adil dağıtımı ile pek ilgilenmiyor.[104] Nitekim 1978 yılında gelişmiş ülkelerde kişi başına gelir ortalaması, 8.500–9.000 dolar iken; gelişmekte olan ülkelerde bu rakam 1.500 dolardır. Aradan geçen 12 yılda, 1990'lara gelindiğinde gelişmiş ülkeler için rakam 23000 doları geçiyor; gelişmekte olanlarda ise 2.500 dolar civarında kalıyor.[105]

Bununla beraber dünya ülkelerinde fakir olan kesimi çoğunlukla Doğu ülkeleri oluşturmaktadır. Batı ülkeleri zenginlik ve refah içinde, Doğu, birçok ülkesinin petrol gibi yeraltı zenginliklerine sahip olmasına rağmen yoksulluk içinde yaşamaktadır. Burada dikkat çeken bir diğer nokta da hiç kuşkusuz birçok Müslüman ülkenin yoksulluğudur.

Dünyada nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan 55 ülke mevcuttur. Bu ülkelerin toplam nüfusu 1,3 milyar (dünya nüfusunun %22'si) olup dünya milli gelirinden aldıkları pay %3,8, ortalama kişi başına milli gelir (KBMG) 2.599 dolardır. Buna karşılık dünya üzerinde 110 Hıristiyan ülkede, 2 milyar civarında bir nüfus (dünya nüfusunun %33'ü) yaşamakta ve bunlar dünya milli gelirinin %68,4'ünü ellerinde bulundurmaktadır. Bu ülkelerde kişi başına milli gelir Müslüman ülkelerin üç katıdır (7.750 dolar). Yani dünyadaki her 100 doların 3,8'i Müslümanların, 68,4'ü Hıristiyanların oluyor.[106] Müslüman ülkelerdeki insanlar da artık bu durumu sorgulamaya başlamışlardır. Sahip oldukları zenginliklere rağmen gelir düzeyleri fakirlik sınırında olan bu insanlar, ülkelerinin geri kalmasının ve gelir düzeylerinin düşük olmasının nedeni olarak Batı'yı özellikle de küreselleşme sisteminin lideri ABD'yi suçlamaya başlamışlardır.

11 Eylül 2001 eylemine de bakılacak olursa, eylemin nedeni elbette tek başına Müslüman ülkelerinin fakirliği, Batı ülkeleri tarafından Doğu'nun sömürülmesi değildir. Ancak önemli bir paya sahip olduğu da bir gerçektir. Dünyadaki mevcut ekonomik düzensizlikler birtakım çatışmalara yol açmaktadır. Ancak bu durumu din ve medeniyet eksenli açıklamak doğru olmaz. Her ne kadar Doğu ve Batı gibi iki kutup söz konusu olmuşsa da bunun ekonomik eşitsizliklerden

[104] Özer, a.g.e., s.32.
[105] Özer, a.g.e., s.100.
[106] Özer, a.g.e., s.48.

kaynaklanarak ayrımlandığı dikkate alınmalıdır. Sonuç olarak 11 Eylül 2001 terör eylemini kim gerçekleştirmişse gerçekleştirsin, bu saldırıların aslında küreselleşmeye ve onun getirdiği ekonomik eşitsizliklere bir saldırı olduğu göz önünde bulundurmalıdır.

2.2.3 Küreselleşme Sürecinde Çatışmanın Siyasi Boyutu

Küreselleşmenin siyasal ayağı, ABD'nin siyasal liderliği ve dünya jandarmalığıdır.[107] Komünizmin çöküşü Batı için bir zafer oldu ama ötekinin eksikliğini de ortaya çıkarmış oldu. Batı, Soğuk Savaş boyunca ideolojik düşmanı ile mücadele ederek, varlığını pekiştirdi. Çünkü öteki olmadan Batı da olmaz. Batı her anlamda gücünü kabul ettirmeye çalışacağı, ona karşı çıktığını düşündüğü, kendisi iyiyken ona kötü sıfatını yükleyebileceği, kurduğu yenidünya düzenindeki eksiklikleri, sorunları yükleyip suçlayabileceği bir ötekine ihtiyaç duyuyordu. Komünizmden sonraki öteki Doğu oldu.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından dünyanın tek lideri haline gelen ABD, küreselleşmenin de itici gücü konumundadır. ABD, yeni ekonomik düzenle dünyanın zirvesine oturmuş, uluslar arası kuruluşlar, çok uluslu şirketler aracılığı ile tüm dünyayı sadece ekonomik boyutta değil, aynı zamanda siyasi alanda da kontrol etmeye başlamış, dünyanın jandarması olma rolünü üstlenmiştir. Kurulmaya çalışılan bu yeni düzen içinde artık devletler bölgesel ve küresel piyasa güçlerinin yararına bir araç olarak uluslar arası kuruluşların, çok uluslu şirketlerin istekleri doğrultusunda politikalar üretmek durumda kalmaya başlamışlardır.

ABD'nin ve buna bağlı olarak Batı'nın siyasi anlamda dünya ülkeleri üzerinde varolan hegemonyası, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, birtakım sorunların belirmesine yol açmaktadır. Ekonomik anlamda çok uluslu şirketler aracılığıyla Doğu üzerinde hakimiyet kuran Batı, bu sayede bu ülkelerin siyasi işlerine karışma hakkını kendinde görmektedir. Çok uluslu şirketlerin gelişmesi de ulus devletlerin zayıflamasına yol açtığından Batı'nın Doğu üzerindeki hegemonyası daha da artmaktadır.

---

[107] Kongar, a.g.e., s.23.

Küreselleşme kavramı siyasal boyuttaki değişmeleri açıklamada, modernleşme döneminin belirgin siyasi aktörü olan ulus devletin rollerine ilişkin dönüşümleri içermektedir. Bu dönüşümler devleti kendi başına bir güç kaynağı olmaktan uzaklaştırmakta; devlet merkezinde yürütülen uluslar arası ilişkileri, çoğullaşmış siyasi aktörler aracılığıyla yürütülen ilişkilere yöneltmektedir. Yeni siyasi aktörlerin ulus ötesi niteliği, küreselleşmenin temel ifadelerinde biridir.[108] Yani ulus devletlerin gücü azalırken, çoğullaşmış siyasi aktörlerin uluslar arası nitelikleri önem kazanmaktadır. Çoğullaşmış siyasi aktörler ile bir ulus devlette etkin bir siyasi güce sahip belli başlı aktörlerin dışında yer alan aktörler ifade edilmektedir. Çok uluslu şirketler, uluslar arası örgütler vb.

Siyasal küreselleşme, eskiden uluslararası sistemin temel aktörü olan ulus devletin üstünlüğünü sarsmış ve ulus-devleti, yetkilerini başkalarıyla paylaşmaya mecbur bırakmıştır. Ulus devlet, küreselleşme ile yetki ve otoritesini uluslararası ve uluslar-üstü kuruluşlara devretmeye başlamıştır. Bu süreçte uluslararası ilişkilerin artmasına paralel olarak sorunların uluslararası arenaya taşınması da artış göstermiş ve bunların çözümü uluslararası işbirliğini zorunlu hale getirmiştir. Bir başka ifadeyle, uluslararası siyasal ve ekonomik aktörler devlet egemenliğine ortak olmuş; ülkeler, ulusal ve uluslararası politika uygulamalarında dış dünyayı dikkate almak durumunda kalmıştır.[109]

Bir yandan ABD'nin egemenliği, öte yandan devletler üstü örgütlenmelerin önem kazanması ve Avrupa Birliği gibi oluşumlar, uluslar arası tahkim gibi uluslar arası sermayenin devletler üstü ayrıcalıklar elde etmesi ulus devletlerin egemenlik haklarını yukarıdan tehdit etmektedir.[110] Bugün çok uluslu şirketler bir taraftan siyasal sınırları kaldırırken, diğer taraftan devletin siyasi otoritesine alternatif olarak onun gücünü sınırlamaya ve zayıflatmaya başladı. Buna karşın ulus devletlerin hala güçlü olduğu söylenebilir.

---

[108] Nalan Yetim, "Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar: Ulusal-Yerel?, **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Yıl:5, Sayı:18, Şubat-Mart-Nisan, s.129.

[109] Coşkun Can Aktan ve Hüseyin Şen, "Globalleşme", http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/degisim/aktan-sengloballesme.pdf (26 Haziran 2008), s.5.

[110] Kongar, a.g.e., s.30

Ama aynı zamanda ulus devletin gözlerimizin önünde yeniden şekillenme sürecine girdiğini de kimse yadsıyamaz. Ulusal ekonomik politika artık eskisi kadar etkili olamaz. Daha önemlisi, jeopolitiğin geçmişteki biçimleri eskidiğine göre uluslar kimliklerini yeni baştan düşünmek zorundadırlar. Bu tartışmalı bir konu olmasına rağmen ben Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından çoğu ulusun artık düşmanının kalmadığını belirteceğim. Kosova'daki savaş bir ulusu başka bir ulusu karşı karşıya getirmedi, eski tarz milliyetçilik ile yeni ve etnik yönelimli bir müdahalecilik arasındaki bir çatışmaydı.[111]

Bu şekilde gelişen siyasi bir ortamda da Doğu ve Batı çatışması kaçınılmaz görünmektedir. ABD'nin egemen güç olarak dünya devletleri üzerinde uygulamış olduğu politikalar bu çatışmayı körüklemektedir. Özellikle Batı'nın Doğu üzerinde birtakım politikalar izlemesi artık Doğu ülkelerinde Batı'ya karşı çeşitli tepkiler oluşmasına yol açmaktadır. Öyle ki, 11 Eylül 2001 terör eyleminin de olası sorumlu aktörü olan Usame Bin Ladin tarafından ABD'nin izlemiş olduğu politikalara bir tepki olarak gerçekleştirdiği iddia edilmektedir.

Tüm dünyaya demokrasi, insan hakları, eşitlik, özgürlük, adalet dersleri veren Amerika uzun yıllardan beri İslam ülkelerindeki antidemokratik, baskıcı rejimleri onaylamakta, desteklemekte ve onlara yardım etmektedir. Suudi Arabistan'daki Amerika taraftarı Krallığın yönetimde kalması, Irak'ta bir zamanlar Amerika ile iyi ilişkileri olan Saddam Hüseyin ve Afganistan'daki Taliban bunun örneklerindendir. ABD bu yönetimleri destekleyerek bölgede uzun yıllar rahatlıkla söz sahibi olmuş, çıkarları doğrultusunda birtakım politikalar uygulayabilmiştir. Şu bir gerçektir ki, ABD için Ortadoğu'nun bu denli önemli olmasının başlıca sebebi petroldür. Petrol günümüzdeki en önemli enerji kaynağıdır ve Ortadoğu bu bakımdan çok zengin bir yeraltı kaynağına sahiptir. ABD petrol üzerinde denetim ve söz sahibi olmak istemektedir. Üstelik bu politika sadece Ortadoğu ile sınırlı da değildir. ABD'nin bu baskıcı otoriter rejimlere destek verdiği de Ortadoğu halkı tarafından bilinmekte, yaşadıkları bu ortamın ve geri kalmışlığın sorumlusunun ABD olduğunu düşünmelerine neden olmaktadır.

---

[111] Anthony Giddens, **Elimizden Kaçıp Giden Dünya**, Çev: Osman Akınhay, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000, ss.29-30.

ABD'nin ve Batı ülkelerinin dünyanın geri kalanı üzerinde oynadığı oyunlar, politikalar ve sonuçları ortadadır. Chomsky 11 Eylül 2001 terör eyleminin ardından bu konuda şöyle der; "Yaklaşık 200 yıl boyunca biz, ABD, milyonlarca yerli nüfusu yerinde ettik veya çoğunlukla yok ettik, Meksika'nın yarısını istila ettik, tüm bölgede Karayipler ve Orta Amerika'da yağmalar yaptık. Bazen daha da ötelere gittik, Hawai ve Filipinler'i istila ettik. Bu sırada birkaç yüz bin Filipinli öldürdük. II. Dünya Savaşı'ndan itibaren ABD dünya üzerindeki hâkimiyetini genişletti. Fakat her seferinde başkalarını öldürüyordu, kavga başka yerdeydi, katledilenler başkalarıydı. Burada değil. Ulusal topraklarda değil"[112].

Sonuç olarak, küreselleşme süreci ile birlikte ulus devletlerin zayıflaması ve çok uluslu şirketlerin siyasi alanda kendini daha çok göstermesi yine az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin zararına yol açarken, başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkeler siyasi anlamda daha fazla söz sahibi oldular. Bu sayede diğer devletlerin siyasi işlerine de karışarak kendi çıkarlarını gözetmektedirler. Şu açıktır ki, Doğu ve Batı birbirinden farklıdır. Ancak bu farklılıkları sadece iki kutup arasında sığdırmak kültürel, ekonomik, siyasal vb. tüm bu farklılıkları sınırlandırmak anlamına gelir. Doğu'nun parçalarını oluşturan uluslar arasında da farklılıklar olduğu gibi, Batı'yı oluşturan uluslar arasında da farklılıklar bulunmaktadır.

2.2.4. Küreselleşme Sürecinde Çatışmanın Sosyo-Kültürel Boyutu

Küreselleşme, birçok alanda olduğu gibi kültürü de etkilemiştir. Dünyada meydana gelen hızlı değişim sürecinde kültür de küreselleşmenin bir boyutunu oluşturmuştur. Çağımızda bir iletişim devrimi yaşanmaktadır. Artık iletişimsiz bir dünyanın varlığı düşünülememekte, iletişim dünyamızı şekillendirmekte ve yönlendirmektedir.

Küreselleşmenin kültür ayağının iki kolu var ve bu iki kol birbirini dengeliyor. Kültür ayağının birinci kolu, tekdüze tüketim kültürünün bütün dünyadaki egemenliği. İkinci kolu mikro milliyetçilik ve mikro-dincilik. Küreselleşmenin kültür ayağının iki farklı kolunun birlikte etkisi, insanlığın tekdüze

---

[112] Chomsky, a.g.e., ss.36-37

bir tüketim kültüründe marka ve firma imajlarıyla birleştirilmesi ve bütünleştirilmesi, buna karşılık siyasal bazda kültür temeline dayalı olarak mikro parçalara bölünerek siyaseten iyice parçalanması olarak görülüyor.[113]

Batı'nın yeni dini olarak adlandırılan küreselleşmenin merkezinde medya bulunmaktadır. Standartlaştırılmış teknoloji sonucunda biyolojik ve kültürel çeşitlilik hızla yok olmakta ulusların ekonomik, kültürel kimlikleri tek boyutlu bir fotoğrafın sessiz çığlığında eriyip gitmektedir.[114] Bilgi ve akılcılık küreselleşmenin en önemli araçlarındandır. Bilgiye sahip olan güce de sahiptir. Küreselleşme, aynı zamanda kitlesel medya organlarının, iletişimin ve enformasyonun küreselleşmesi olmaktadır. Küreselleşmenin dayattığı yeni ideolojik savaşta, medya organları bir silah olarak kullanılmaktadırlar.

Kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle bilgilendirmenin arttırılması, demokratik, ekonomik, kültürel, politik, toplumsal gelişmenin sağlanmasıyla beraber, kitle iletişim araçlarının gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelerin egemenliğinde bulunması, medyanın egemen ülkelerin çıkar ve amaçlarına hizmet etmesini sağlamıştır.

Elektronik iletişim, küresel imge ve kimliklerin giderek daha çok paylaşılmasına, birbirine yaklaşmasına ve melezleşmesine yol açmaktadır. Doğu giderek daha fazla Batıya eklemlenmektedir. Afrika'nın uzak bir köşesindeki yerliler bir Amerikan pembe dizisinin karakterleriyle özdeşim kurabilmektedirler. İletişim alanındaki gelişmeler ülkeler arasındaki kültürel sınırları büyük bir hızla kaldırmıştır. Uydu kanalları sayesinde artık dünyanın her ülkesini, özellikle de bu teknolojiyi ihraç eden ülkeleri her yönüyle, kendi ülkemizle kıyaslama fırsatı bulabilmekteyiz. Bu ülkenin kültürel değerleri yavaş yavaş, onlar farkında bile olmadan kendilerinin sahip olduklarının yerini almaktadır.[115]

---

[113] Kongar, a.g.e., ss.26-28.
[114] Betül Pazarbaşı, "Küreselleşme Sürecinin Medya Endüstrilerine Yansıması", Vedat Demir ve Pınar Erarslan Yayınoğlu (Ed.), **İletişim Yansımaları Gerçekler ve Uygulamalar**, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2007, s.167.
[115] Şengül Hablemitoğlu, **Küreselleşme Düşlerden Gerçeklere**, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2004, ss. 61-65.

İletişim teknolojisindeki hızlı gelişme çağa damgasını vurmakta dünya Marshall McLuhan'ın kehanetini doğrularcasına "Evrensel bir köye" dönüşmektedir. Kanadalı iktisatçı ve iletişim teorisyeni McLuhan'a göre medya modern toplumların sinir sistemini oluşturmakta, batının teknolojik süreci üçüncü dünya ülkelerinin ekonomik kültürel bağımsızlık umutlarını yitirmesine neden olmaktadır. Artık global gerçekler göz önünde bulundurulmadan ulusal, ekonomik, siyasal, kültürel ve ideolojik politikalardan söz edilememekte, dünya ulusal egemenlik kavramını yeniden tartışmaktadır.[116]

Gelişmiş, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkeler arasında küreselleşmenin getirdiği ekonomik ve siyasal eşitsizlikler gibi, teknoloji açısından da bir eşitsizlik ve dengesizlik söz konusu olmaktadır. Bu eşitsizlik ve dengesizlik, gelişmiş ülkelere teknolojik bağımlılığı arttıran bir unsur olmuştur. Gelişmiş ülkelerin kitle iletişim araçlarını ellerinde tutmaları, üçüncü dünya ülkelerine kendi kültürlerini, değer yargılarını, dini inançlarını da empoze etmelerini kolaylaştırmıştır. Üçüncü dünya ülkelerinin kitle iletişim araçlarından daha verimsiz yararlanmasının yanısıra, üçüncü dünya ülkelerinin seslerini dünya kamuoyuna duyurmaları da engellenmekte, önemsenmemektedir. Örneğin, televizyonda, gazetede üçüncü dünya ülkeleriyle ilgili çıkan haberlere dikkat edilecek olursa, bunların büyük çoğunluğunun negatif içerikli haberler olduğu görülebilir. Doğal afet, terör, ölüm vb. Bu durum da kitle iletişim araçlarının küreselleşmesinin sonuçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelere olan teknolojik ve enformatik bağımlılığı azaltmak ise, ancak bağımsızlığı sürdürmeye yetebilecek düzeyde bir teknolojik gelişimin sağlanmasıyla mümkün olabilir. Kitle iletişim araçları, uluslara ve bireylere eşit bir şekilde dağıtılmalı, sermaye gruplarının, tekellerin ve egemen güçlerin güdümünden kurtarılmalıdır. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, çıkar ve güç odakları azınlığına değil, tüm insanlık toplumunun yararına sunulmalıdır.

Değişimin hızla yaşandığı dünyamızda toplumsal yaşamın her alanında yeni değer yargıları ve yeni alışkanlıklar ortaya çıkmaktadır. Günümüzde küresel kültür adı ile ABD'nin ticari kültürünün ön plana çıktığı görülmektedir. Küresel kültürün etkisi ile televizyon, internet, cd ve kasetler, çeşitli yabancı markalar, sinema filmleri

[116] Pazarbaşı, a.g.e., s.168.

ve gazete haberleri, insanlar üzerinde daha fazla etkili olabilmektedir. Kitle eğlencesinin dünya çapında dağıtımı, Hollywood ve Amerikan müzik piyasası tarafından yapılmaktadır.

ABD güç, zenginlik, lüks yaşam duygularını ve kişisel özgürlük temalarını bünyesinde simgeleştirmekte ve bu simgeleri kitle iletişim araçlarıyla ile tüm dünyaya yansıtmaktadır. Buna bağlı olarak özellikle iletişim teknolojisindeki hızlı ilerlemelere istinaden, toplumların sosyal ve kültürel yapılarının olumlu ya da olumsuz bir biçimde dönüşüme uğradıkları görülmektedir. Küreselleşme, bir yandan yerel kimlikleri yıpratırken, diğer yandan da değişime yol açmaktadır. Küreselleşme, hem ulus devletlerin içinde, hem de dünya devletleri arasında yeni çatışmalar ortaya çıkartarak, toplumsal bir çözülme meydana getirmektedir.

2.3. 11 Eylül 2001 Terör Eylemi ve Ardından Yaşanan Gelişmeler

11 Eylül 2001 sabahı dünya için yeni bir dönemin başlangıcının ilk günü oldu. O gün dünya şimdiye dek gördüğü en büyük terör saldırısına şahit oldu. Dünya çapında ses getiren ve ABD tarihinin hatta dünya tarihinin en büyük eylemi sayılan bu eylemin Müslüman olan teröristler tarafından yapıldığı iddia edildi. ABD'ye ait dört yolcu uçağı kaçırıldı ve bunlar Amerika'nın en önemli üç noktasını vurdu. İlk uçak Dünya Ticaret Merkezi'nin iki büyük binasından Kuzey Kule'ye, ikinci uçak Güney Kule'ye çarptı. Uçakların çarpmasıyla dev kuleler alev aldı ve bir süre sonra da yıkıldı. Kaçırılan üçüncü uçak Pentagon'a çarparken, dördüncü uçak - ki hedefinin Beyaz Saray ve Kongre olduğu iddia ediliyor - Pensilvanya üzerinde düşürüldü.

Üç bine yakın insanın hayatını kaybettiği bu terör saldırısının failleri ise saldırının üzerinden çok fazla zaman geçmeden açıklandı. Amerikalı yetkililer tarafından, dünya tarihinin gördüğü bu en büyük terör saldırısının arkasında Usame Bin Ladin'in lideri olduğu terör örgütü El Kaide olduğu belirtildi.

Dünya nüfusunun sadece %4,7'sine sahip olmasına rağmen dünyadaki gayri safi iç üretimin %31,2'lik ve dünyadaki savunma harcamalarının %36,3'lük

kısmına[117] sahip olan, dünyanın en büyük iki okyanusuyla çevrelenmiş ve ezici askeri üstünlüğe sahip, temelde geleneksel araçlar tarafından tehdide maruz olmayan ABD, 11 Eylül saldırıları ile önemli bir şok yaşadı. Terörizm ve kitle imha silahları Amerika'nın düşmanlarınca ABD topraklarına misilleme ve şiddet hareketi getirebilecek yegane araçlardır.[118] 11 Eylül terör saldırıları da bunu kanıtlamış, ABD'yi kendi evinde kendi silahlarıyla vurmuştur.

11 Eylül sabahı ilk uçak kuzey kuleye çarptığında herkes bunun bir kaza olduğunu düşündü. Aradan çok geçmeden ikinci uçak güney kuleye çarptığında insanlar artık bunun bir kaza olmadığını fark ettiler. Üçüncü uçak Pentagon'a çarptığında ve görüntüler televizyonlarda yer almaya başladığında artık kimsenin aklında şüpheye yer kalmamıştı. Dünyanın süper gücü kimliği belirsiz bir terör saldırısına maruz kaldı. Amerika saldırıya uğradı.

Daha sonra ise ikiz kulelerin tamamen çöktü. Güney Kule 09.59'da, Kuzey Kule ise 10.28'de çöktü[119]. Kulelerin çökmesinin üzerinden çok fazla zaman geçmeden Amerikan televizyon kanalları tarafından bu terör eylemini gerçekleştirenlerin Arap ve Müslüman hava korsanları oldukları ifade edilmeye başlandı. Hava korsanlarına ait olduğu düşünülen pasaportlar ve Kur'an-ı Kerim bulduklarını ifade eden Amerikan yetkilileri ellerindeki kanıtlara dayanarak – ki bu kanıtlar tam anlamıyla kamuoyuyla paylaşılmamıştır - eylemin sorumlusunun El Kaide ve lideri Usame Bin Ladin olduğunu açıkladı. FBI tarafından da hava korsanlarının isimlerinin yer aldığı 19 kişilik bir liste yayınlandı.

Resmi iddiaya göre Bin Ladin, hepsi de ABD toprakları üzerinde "cihat" yapmaya azmetmiş Afganlar ile Amerika veya Avrupa'daki göçmenler dahil bütün ülkelerin Müslümanlarından oluşan bir terörist hava korsanları şebekesi kurmuştu. Onlar bu maksatla dört yolcu uçağını ele geçirmiş ve uçakları uçuş istikametinden

---

[117] Bülent Aras ve Gökhan Bacık, (akt), Andrew Cottey **11 Eylül öncesi ve sonrası**, Etkileşim Yayınları, 2006, İstanbul, s.60.

[118] Andrew Cottey, Aras ve Bacık, a.g.e., s.55.

[119] Rowland Morgan ve Ian Henshall **Amerikan Yalanları, 11 Eylül ve Medeniyetler Çatışması**, (çev: Güneş Ayas ve Bora Alioğlu), İstanbul: Salyangoz Yayınları, 2006, s.18.

çevirerek onları New York'taki İkiz Kuleleri ve Washington'u Pentagon'u hedefleri üzerinde parçalanarak tahrip edebilecek füzeler olarak kullanmışlardı.[120]

Suçluların bu kadar hızlı bir şekilde tespit edilip açıklanması kafalarda soru işaretlerine yol açmıştı. Nitekim daha sonra FBI'ın sunduğu liste ile uçaktaki yolcu listesinin karşılaştırmasında birtakım çelişkilere de rastlandı. Daha da önemlisi şu: FBI'ın "Eylemleri bunlar yaptılar" diye ilan ettiği, dolayısıyla ölmüş olmaları gereken gençlerden dokuzu, ya kendileri ortaya atılıp "Biz sağız" dediler, ya da uyruğu oldukları ülkelerin yetkili ağızları "Onlar sağ" açıklamasını yaptılar[121]. Bununla beraber insanların kafasında oluşan bir diğer soru işareti de her şeyin yanıp kül olduğu, kara kutuların dahi bulunamadığı bölgede Kur'an-ı Kerim ve pasaportlar nasıl sağlam kalabilmişti. Ancak bu soruların yanıtları alınamadan dünya gündemi başka bir yöne sürüklenmeye başlandı. ABD Başkanı George W. Bush bu terör saldırısının intikam yeminini etmeye başlamıştı.

20 Eylül 2001'de Birleşik kongre oturumundaki konuşmasında Başkan Bush teröre karşı yeni savaşla ilgili şunları ifade etmişti: 'Ya bizimlesiniz ya da teröristlerle'. Başkan Bush İran, Irak ve Kuzey Kore'yi birer şer odağı olarak tanımlayarak iyi ve kötü arasında bölünen bir dünya imajını pekiştirdi. 11 Eylül 2001 şokunun üzerinden çok geçmeden dünya devletlerinin hemen hepsi Amerikan ittifakının yanında yer aldı. Çin, İran, Hindistan ve Rusya saldırıları kınadılar ve ABD'ye değişik şekillerde pratik destek önerdiler.[122] Amerikan kongresi de 14 Eylül 2001 tarihinde Başkan Bush'a 9/11 saldırılarını düzenleyenlere karşı tüm gerekli ve uygun gücü kullanmak için geniş yetki verdi.

ABD Başkanı George W. Bush, saldırı sonrasında yaptığı konuşmada düşmanı, 'global menzile sahip her terörist grup ve bunlara destek veren devletler' şeklinde tanımladı. Bu örgütler ve devletler, Usame Bin ladin'in El Kaide'si, Afganistan'daki Taliban, Mısır'daki İslami Cihat, Lübnan'daki Hizbullah gibi örgütler ile Saddam'ın Irak'ı başta olmak üzere, İran, Libya, Suriye, Sudan, Somali

---

[120] Roger Garaudy, **Amerikan Efsanesi 11 Eylül Komplosu**, Çev: Cemal Aydın, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 3.b, 2002, s.99.
[121] Fehmi Koru, **11 Eylül O Kader Sabahı**, İstanbul: Timaş Yayınları, 3.b., 2002, s.14.
[122] Andrew Cottey, AKTARAN: Aras ve Bacık, a.g.e., s.64.

gibi İslami rengi ve vurgusu baskın olan devletler olarak belirtilmektedir.[123] Bush, 11 Eylül terör olayına karşılık Usame Bin Ladin'e ve buna bağlı olarak terörizme yataklık ettiği ve desteklediği gerekçesiyle Afganistan'ı işgal etme kararı aldı. Bu Bush'a göre terörizmle mücadeleydi. Oysa 11 Eylül'den önce terörizmle mücadelede savaşa başvurulmaması uluslar arası politikanın da bir kuralıydı. 1984 yılında bir IRA bombası majestelerinin seçilmiş İngiliz hükümetini bir konferans sırasında tam da gecenin ortasında oteldeki yataklarından kaldırmış, tarihi Brighton'ı bir harabeye çevirmiş, iki kişiyi öldürmüştü ve hatta Başbakan Margaret Thatcher bile neredeyse ölüyordu; ama yine de IRA'nın müttefiki olan Libya'yı işgal etmek hiç kimsenin aklına gelmedi. Batı medyasının köleleri olanlar dışında dünya vatandaşlarının büyük çoğunluğu için bu durum, sanki 11 Eylül önemli olan tek terör saldırısı, Amerikalıların çektiği acılar ise sanki diğer bütün halklardan daha büyükmüş gibi gözükmekteydi.[124]

Birçok kişinin karşı olmasına karşın, Bush olup bitenleri ivedilikle bir "savaş"ın parçaları olarak tanımladı. Ama kime ve neye karşı bir savaşın? Bush, düşmanı "teröristler" ya da "kötülük güçleri" olarak tanımlama yoluna—köktenciler deyimini kullanmadı. Ama teröristler Müslüman olduklarından, bu sözlerinden eylemlerini İslam adına yaptıklarının çıkarsamasına neden oldu. Bush, böyle yapmakla din sorununun tırmanmasını önleyemedi. Teröristleri inanmış uygulamacılardan ayırt etmekte zorlandığından, tehdidin "Aşırı İslamcı uçların ayrılıkçı bir kanadından geldiğini" ileri sürdü. "Bizimki bir dinsel inanca, Müslümanlara karşı bir savaş değildir."[125]

Afganistan'ın işgali terörizmle mücadelenin yanı sıra Bush için bir nevi "Haçlı Seferi"ydi. Amerikan Başkanı 17 Eylül 2001 tarihinde yaptığı konuşmasında: "Dünya terörizmine karşı global bir 'Haçlı Seferi' başladı. Bizim değerli hürriyetimiz Amerika'nın dünyaya bir hediyesi değil, Tanrı'nın insanlığa bir hediyesidir. Terörizme karşı bu haçlı seferi, bu savaş zaman alacaktır. Amerikalılar sabırlı olmalılar. 21. yüzyılın ilk savaşını kararlı bir biçimde kazanmak zamanı gelmiştir.

---

[123] Özer, a.g.e., s.45.
[124] Morgan ve Henshall, a.g.e., s.28
[125] James W.Ceaser, The Weekly Standart, 7 Kasım 2005, s.4.,http://turkish.turkey.usembassy.gov/(19 Nisan 2008).

Evet, ulusumuz korkmuştur, ancak eli kolu bağlanmamıştır. Biz büyük bir ulusuz, bu kararlı ulus ipten kazıktan kurtulmuşlar tarafından sindirilemez" demiştir.[126] Bush'un bu konuşması İslam ülkeleri başta olmak üzere birçok ülke tarafından tepkilere neden olmuştur. Haçlı seferi benzetmesi dünyayı dinsel olarak ayrıma, iki kutuplu bir hal almaya, Hıristiyanlığı ve İslamiyeti karşı karşıya getirmeye neden olabilecek güçte bir benzetme olmuştur. Bush daha sonra yanlış anlaşıldığını dile getirmiş olsa da şu açıkça belli olmuştur ki, düşman çoktan seçilmiş ve ilan edilmiştir.

Hem zaten ABD gibi bir ülke düşmanı olmasa bile, bir düşman yaratmak durumundadır. Çünkü düşmansız bir biçimde, bu kadar büyük bir gücü, sürekli ve diri bir şekilde ayakta tutması mümkün olmaz. Onun için ABD "gücünü düşmandan alan güçtür". O nedenle süper rakibi SSCB dağılınca onun yerine radikal İslami grupları ikame etmiştir. 11 Eylül saldırısı da tam da bu tezlerin tartışıldığı bir dönemde gerçekleşince ABD, Soğuk Savaş dönemi sonrası için aradığı düşmanı da bulmuş oldu: Radikal İslam.[127]

Bu sırada Afganistan işgalini Amerikan halkının ve dünyanın gözünde haklı çıkarmak için Amerikan medyası da üzerine düşen görevi yerine getirmiştir. Suçlu ilan edilen İslam ülkeleri ve Müslümanlar ile ilgili genel bir kanı oluşturulmaya çalışılmıştır. Amerika kendisini dünya barışını koruyan, iyi, demokratik, gelişmiş devlet olarak nitelerken, şer odağı ilan ettiği İslam ülkeleri dünya barışını tehdit eden, kötü, Amerika'ya karşı olan terörist ülkeler olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Tıpkı I. Körfez Savaşı'ndaki petrole bulanmış kuşların görüntüsünün yer alması gibi, televizyonda kulelerin çöküşü ve kutlama yapan Filistinlerin görüntüleri sıkça yer almıştır. Oysa daha sonradan ortaya çıktığı gibi, Filistinlilerin ikiz kulelere yapılan saldırıları değil, yerel bir olayı kutladıkları anlaşılmıştır. Görüntüler Amerikan halkında terörle mücadele için Afganistan işgalini meşrulaştırmayı amaçlamıştır. Nitekim amacına da ulaşmıştır. Amerikan halkı Bush'a bu konuda tam destek göstermiştir. 2001 yılından sonra yapılan tüm anketler Bush'u destekleyenlerin oranının terörist saldırı korkusuyla doğru orantılı olarak birkaç puan arttığını göstermekteydi.

---

[126] http://www.aksiyon.com.tr/2004/10/04, (16 Şubat 2008).
[127] Özer, a.g.e., s.38.

Afganistan'ın bir şer odağı olmasından ve teröre destek vermesinden öte işgalin altında yatan daha farklı nedenler vardı. Afganistan'a yönelik harekât ABD'nin 11 Eylül öncesinde küresel sisteme yaklaşımının bir devamı ve ürünüdür. Bush hükümetinin Afganistan'a saldırı kararı alması, ABD'nin küresel jeopolitik hedeflerine ulaşma yolunda attığı bir adımdır. Afganistan savaşının nedenlerini 11 Eylül'e ve geçtiğimiz birkaç aydaki gelişmelere bakarak bulmak mümkün değildir. Bu olayın kökleri çok daha derinlerdedir. ABD'nin dünya üzerindeki hegemonyasını Afganistan operasyonuyla devam ettirme çabası onun Soğuk Savaş sonrası dönemde izlemeye başladığı politikanın bir devamıdır. Diğer bir deyişle, dünya güç dengesinde çok büyük değişim gerçekleşmiştir ama bunun faili 11 Eylül değil, 10 yıl önceki Sovyet Bloğu'nun çökmesidir.[128]

Afganistan işgali Amerika'nın istediği doğrultuda gerçekleşmiştir. Afganistan işgali sırasında öldürülen sivillerin sayısı ise 9/11 kurbanlarından daha fazla olmuştur. Terörizmle mücadelenin diğer durağını da daha sonra Irak oluşturmuştur. ABD Irak'a karşı da bir işgal başlatmıştır. Çünkü Irak da dünyadaki şer odaklarından biriydi, bir düşmandı. Başkan Bush Saddam'ın kitle imha silahlarına sahip olduğunu iddia etti ve bu silahların terörizmi destekleyen bir ülkenin sahip olmasının dünya barışı için olumsuz olduğunu öne sürdü.

Başkan Bush ve çevresi Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak'ı bu trajedinin sanığı olarak haksız yere suçladı ve Bağdat'taki rejimin Amerika'ya ve küresel barışa bir tehlike olduğunu yanıltıcı biçimde savundu. Amerika'nın her ikisine de karşı sahnelediği bir çeşit Haçlı Seferi, terörizm ve kitle imha silahlarına (KİS, WMD) karşı duyulan korkudan çok, petrole engelsiz ulaşma, bölgeyi yeni baştan düzenleme ve İsrail'in güvenliğini daha da fazla sağlama isteğinden kaynaklanıyordu.[129] Afganistan ve Irak'taki müdahaleler o bölgelerin tümünün hegemonya altına alınması girişiminin ilk salvolarıydı. Amerika'daki karar vericiler yalnız Kabil ve Bağdat'ta bir rejim değişikliğinin değil, bölgenin temelden farklılaşması peşindedirler. Terörizme karşı olma görünümü altında petrol ele geçirmek için,

---

[128] Bülent Gökay, "Dünya Üzerindeki En Tehlikeli Oyun: Petrol, Savaş ve Küresel ABD Hegemonyası", AKTARAN: Aras ve Bacık, a.g.e., s.218.
[129] Ataöv Türkkaya, **11 Eylül: Terörle savaş mı bahane mi**, İstanbul: Alkım Yayınevi, 1.b., 2004,, s.26.

savaşlar yapıyorlar.[130] 11 Eylül saldırılarını, Usame Bin Ladin yapmamışsa bile –ki bunun ABD açısından çok büyük bir önemi yok-, ABD bunu gerekçe yaparak Afganistan'a ve Irak'a müdahale gerçekleştirdi. Bunun nedenleri; petrol, Ortadoğu ve Orta Asya'nın kontrolü, İslamcı fundamentalist hareket, grup, örgüt ve devletlere gözdağı verme ve nihayet, yeni bir dünya düzeni dizaynı yaparak hala tek süper güç olduğunu göstermek ve kanıtlamak isteğidir.[131] ABD'nin 11 Eylül terör saldırılarını bahane ederek gerçekleştirdiği Afganistan ve Irak işgallerinin sebeplerinin başka olduğu ortadadır. Afganistan işgali Kafkaslar'daki enerji kaynaklarını Hint Okyanusu'na kolayca akıtabilmek amacıyla, Irak'ın işgal edilmesi de yine Irak halkını kurtarmak için değil, petrole hakim olabilmek için yapılmıştır.

2.3.1. 11 Eylül 2001 Terör Eyleminin Olası Sorumlu Aktörü Usame Bin Ladin

11 Eylül terör saldırısının sorumlusu olarak ilan edilen El Kaide terör örgütü lideri Usame Bin Ladin ile Amerika arasındaki ilişki 9/11 saldırısından çok daha öncesine dayanmaktadır. Bu bakımdan Amerika ile Usame Bin Ladin arasındaki ilişkilerin geçmişi 9/11 saldırısının nedenleri bakımından da incelenmesi gereken konulardandır.

Usame Bin Ladin 1957 yılında Suudi Arabistan'ın Riyad şehrinde doğan ve dört eşle çok sayıda cariyeden oluşan bir ailenin elli iki çocuğundan on yedinci oğuldu. Babası büyük inşaat projelerinde uzmanlaşmış, zengin bir iş adamı[132] olan Usame üniversiteyi bitirdikten sonra Afganistan'daki mücahitlere katılmak için Suudi Arabistan'dan ayrıldı. Servetinin büyük bir kısmını da bu yolda cihad için harcadı. Afganistan'da Sovyet istilasını durdurmak için uzun yıllar mücadele etti. Amerika ile ilişkilerinin geçmişi de Soğuk Savaş dönemine rastlamaktadır. Soğuk Savaş döneminde bilindiği üzere Amerika ve Sovyetler Birliği arasında bir güç kavgası yaşanmıştır. Sovyetler Birliği'nin 1979 yılında Afganistan'ı işgal etmesi üzerine Amerika kendi çıkarları doğrultusunda buradaki Müslümanları örgütlemiş, onlara silah ve donanım desteği sağlayarak Ruslara karşı bir savaş yürütmelerine yardımcı olmuştur. Usame Bin Ladin de, Sovyet işgaline karşı direnişin liderlerinden

[130] Türkkaya, a.g.e., s.122.
[131] Özer, a.g.e., s.59
[132] John Gray, **El Kaide Modern Olmanın Anlamı**, İstanbul: Everest Yayınları, 1.b., 2004, s.67.

biri olmuş, Amerika tarafından desteklenmiş, silahlandırılmış, eğitilmiş ve kullanılmıştır.

11 Eylül saldırılarının sorumluları söz konusu olduğunda adres olarak gösterilen Usame Bin Ladin'i ve El-Kaide'yi kimlerin yarattığı sorusunun yanıtı son derecede açıktır. Amerika Birleşik Devletleri. ABD Afganistan'daki Rus işgaline karşı Müslüman fanatizmini kullanmış, geliştirmiş ve modern silahlarla ordulaştırmıştır. Müslüman fanatizmi kendi gündemini takip etmeyi sürdürdüğü ve özellikle Körfez Savaşı'ndan sonra ABD'yi açıkça karşısına almaya başladığında ise özgürlük savaşçıları birdenbire terörist olmuşlardır.[133] ABD Sovyetler Birliği'nin yenilgiye uğratılması ve geri çekilmesinin ardından 'özgürlük savaşçıları'na destek vermeye gerek kalmadığını düşünmüştür.

1991 yılındaki Körfez Savaşı sırasında Sudan'dayken, Irak'ın Kuveyt'i işgali neticesinde topraklarını Amerikan askerlerine açan Suudi hükümetini eleştiren Usame Bin Ladin, Suud asıllı köktendinci Sünnilerle beraber (özellikle Vahabilerle) Amerika'yı baş düşman ilan etmiş ve İslam'ın kutsal mekânlarının bulunduğu Suud topraklarını kirleten bu emperyalistlere karşı ilk eylemlerini planlamaya başlamıştır.[134] Bunu takip eden yıllarda ise Usame Bin Ladin artık Amerika'ya cihad ilan etmiş, bu uğurda savaşmaya kendini adamaya karar vermiştir. Mücadelesine devam etmek için tekrar Afganistan'a dönen Ladin, burada bir İslam Cumhuriyeti kurulmuş olmasından ve Taliban lideri Molla Ömer'in Ladin'e tam destek sağlamasından dolayı istediği güvenilir ortama kavuşabilmiştir. Ladin ve onun gibi düşünenler Amerika'yı ve Batı'yı düşman ilan ederek terörizme yönelmişlerdir. Nitekim 11 Eylül 2001 günü de Ladin için düşmanın kalesine çok önemli zararlar verilmiştir.

Usame'nin 11 Eylül'de Amerika'ya saldırma suçu hukuken kanıtlanmadı. Onun tepkisi, olanlardan sorumlu olmadığını ama aynı zamanda Amerika'nın sonunda kendi evinde sivil kayıplar vermesinden memnun olduğunu açıklamak

---

[133] Noam Chomsky, **11 Eylül ve Sonrası: Dünya Nereye Gidiyor?,** İstanbul: Aram Yayıncılık, 3b., 2004, s.12.
[134] Jean-Charles Brisard, Guillaume Dasquie, **Yasaklanmış Gerçek Bin Ladin**, Çev. Ayşe Meral, İstanbul: Anka Yayınları, 2002, s.46.

oldu.[135] Bununla beraber 9/11 olayları hakkında farklı yorumlar da yapıldı. Bazıları terör saldırılarının ABD'nin içinden veya dışından bazı karanlık gruplarca yapıldığını ve ABD'nin Afganistan ve Irak gibi ülkelerde operasyonlar yapabilmesini sağlamak için yazılmış bir komplo ya da senaryonun parçası olduğunu iddia etti.[136] Sonuç olarak, saldırının sorumlusu olarak suçlanan Usame Bin Ladin'in bugünkü gücü, geçmişte uygulanan kısa vadeli ve geleceği dikkate almayan ABD politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. ABD kendi çıkarları doğrultusunda uyguladığı politikalarla küresel terör adı verilen bu terör eylemlerinin oluşmasına yol açmıştır.

2.3.2. 11 Eylül 2001 Terör Eyleminin Siyasi, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Sonuçları

11 Eylül terör eyleminin ardından sıkça "Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" sözü duyuldu. Nitekim saldırılar başta Amerika ve politikaları olmak üzere tüm dünyada köklü değişikliklere sebep oldu. Daha önce de belirtildiği gibi bu terör saldırısını önemli kılan şiddeti, büyüklüğü veya kaç kişinin hayatını kaybettiği değildi. Saldırıyı önemli kılan kime ve neye karşı yapılmış olduğuydu. Dünyanın süper gücüne karşı yapılmış olan bu terör saldırısının sonuçları da tüm dünyayı etkilemiş ve değiştirmiştir.

11 Eylül 2001 olayları her şeyden önce, Amerika'nın çok uzun yıllar sonra ilk defa kendi ulusal topraklarında saldırıya uğramış olması bakımından önem taşımaktadır. ABD ulusal toprakları en son 1814 yılında İngilizler Washington'u yaktıklarında saldırıya uğramıştı. Birçok saldırı oldu. Herkes Pearl Harbor'dan söz ediyor ama bu iyi bir benzetme değil. Hakkında ne düşünürseniz düşünün Japonlar ulusal toprakları değil iki ABD sömürgesindeki askeri üsleri bombaladılar; bu sömürgeler yerleşimcilerinden pek de hoş olmayan yöntemlerle alınmışlardı. Bugün büyük boyutta saldırıya uğramış olan ise ulusal topraklardır.[137] Pearl Harbor baskınları Hawai Adaları'ndaki Amerikan askeri üslerini hedef almıştı. Oysa 11 Eylül saldırıları Amerika'nın kendi evinde gerçekleşti ve saldırılar bir devletten

[135] Willem Oltmans, **Küresel Terörist**, İstanbul: Yeni Hayat Kütüphanesi, 1.b., 2002, s.146.
[136] Ramazan Gözen, **Uluslar arası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül**, İstanbul: Alfa Yayınları, 1b., 2004, s.163.
[137] Chomsky, a.g.e.,s.36.

değil, devletsiz bir terör örgütü tarafından gerçekleştirilen asimetrik bir gücün ürünüydü. Üstelik bu terör örgütü geleneksel araçlar yerine kitle imhasına ve ölümlerine sebep olabilecek sivil teknoloji kullanarak Amerika'nın tarihi boyunca kaybetmediği kadar çok sivil vatandaşının hayatını kaybetmesine de neden oldu.

Ayrıca bu saldırı ile ABD ve diğer Batılı demokrasilerin Üçüncü Dünya'dan gelecek şiddet hareketlerine maruz kalabileceklerini dramatik olarak vurgulanmıştır. Birçok gözlemcinin belirttiği gibi, bu 1683 Viyana Kuşatması'ndan beri İslam Dünyası'ndan Batı'ya yönelik doğrudan ilk şiddet hareketidir. Yalnızca bu sebepten dolayı 11 Eylül 2001 dünya tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak yer alacaktır. Modern tarihte Batı'nın siyasal muhalifleri olarak Üçüncü Dünya'nın Batılı güçlerin yönettiği bir bölgeye başarılı bir şekilde düzenlediği ilk saldırı[138] olarak da önem taşıyor. Çünkü çok uzun zamandır saldıran hep Amerika ve Batı olmuştu. Batı'ya karşı olarak isimlendirilebilecek savaşlar yine Batı'nın sömürge haline getirdiği ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmak için yaptıkları savaşlardı.

Saldırıların ardından Amerika'nın terörizmle dünya çapında mücadele edilmesi gerektiğini ifade ederek, önce Afganistan'ı daha sonra da Irak'ı işgal etmesi 11 Eylül eylemi ile birlikte bir terör olayının uluslar arası ve politik anlamda dünyada belirleyici ve değiştirici bir güç olması bakımından da önem taşımaktadır. Ayrıca Afganistan ve Irak işgalleri ile terörizmle mücadele kapsamında terörizme destek verildiği iddia edilen ülkelerin de cezalandırılması yoluna gidilmiştir. Bu amaçla teröre destek verdiği ileri sürülen devletlere karşı da sert tepkiler oluşturulmuştur.

11 Eylül terör eylemiyle birlikte yeni bir terör kavramı da ortaya çıkmıştır. Bu saldırı artık klasik savaşların bir anlamda sona erdiğini, terörizmin kılık ve biçim değiştirerek yeni bir savaş biçiminin kışkırtıcılığını ortaya koymuş bulunuyor.[139] Küresel terör adı verilen bu terör biçimi aynı zamanda asimetriktir. Asimetrik güç, bir devlet gücüne, stratejik bir potansiyele, belli bir bölge üzerinde bağımsız bir denetime sahip olmadıkları gibi, bir devleti de temsil etmeyen[140] bir güçtür. Asimetrik gücün ekonomisi ve ordusu yoktur. Ancak ideolojik anlamda çok güçlü bir

---

138 Andrew Cottey, AKTARAN: Aras ve Bacık, a.g.e., s.51.
139 Özer, a.g.e., s.73.
140 Fischer, a.g.e., s.14.

temele sahip olduğundan saldırdığı ülkeye çok büyük zararlar verebilecek kapasitededir. Bu bağlamda terör grupları artık hiçbir devlet veya kuruma hesap vermeyecek şekle gelmiştir. Terörizmin boyutları tamamen değişmiştir ve uluslar arası alana taşınmıştır.

11 Eylül eylemi uluslar arası alanda taşıdığı sonuçların yanı sıra Amerika'da da gerek sosyal gerek ekonomik gerekse siyasi anlamda birçok sonuca yol açmıştır. Uçakların İkiz kulelere çarpışını televizyondan film izler gibi izleyen dünya bir küresel tedirginlik yaşamaya başlamıştır. Amerikan halkı yıllardır güven içinde yaşadığı topraklarında ilk kez böylesine bir saldırı uğradıkları için şok içine girmişlerdir. Bu şok saldırıdan sonra da etkisini sürdürmeye devam etmiş, Amerikalılar korkudan ve tedirginlikten dolayı günlerce işlerine gitmemişler, sokağa dahi çıkamamışlardır. Bir çeşit sosyal sarsıntıya yol açan bu saldırılar aynı zamanda Amerikalılar arasında hem milliyetçiliğe yol açmış, hem de gösterilen düşman İslam'a karşı da bir tepki oluşturmalarına neden olmuştur.

Öyle ki, Amerikan toplumu ve siyaseti milliyetçilik ortamına girdi ve bunun sonucunda üçüncü dünya ülkelerinde meydana gelen türden banal tavırlar sergiledi: Bayrak satışlarının hızla artması; 'Amerikan milliyeti' kavramının sıklıkla toplum düzeyinde vurgulanması ve propagandasının yapılması; Amerika'yı eleştiren Amerikalı ve Müslüman olmayan akademisyen, yazar, gazeteci ve entelektüellerin vatan haini olarak yaftalanması; Müslüman bir profesörün FBI tarafından hiçbir neden yokken sorgulanması; havaalanlarında, marketlerde ve hatta caddelerde Arapların, Türklerin ve esmer tenli insanların şüpheli olarak tutuklanması, sorgulanması ve hatta mahkûm edilmesi. En önemlisi terörizmle suçlanan El Kaide'ye mensup kişilerin ABD askeri mahkemelerinde idamla yargılanabilme yolunu açan yasal düzenlemelerin yapılması; bazı Müslümanların banka hesaplarına el konulması ve diğer pek çok olumsuz gelişmeler.[141]

ABD'de 1950'lerde komünist olduklarından şüphelenilen kişilere karşı baskıların yaşandığı ve McCarthizm olarak bilinen dönem saldırıların ardından hortladı. Aynen o dönemde olduğu gibi, fakat bu kez hangi İslam ülkesinden olursa

[141] Gözen, a.g.e., ss.171-172.

olsun Müslüman kimliğine sahip sokaktaki insanların, üniversite elemanlarının, işyeri sahiplerinin özgürlüklerinin sınırlandırılması yönünde gelişmeler görüldü. İslami terör, militan İslam gibi kavramlar üzerine yapılan vurgular Müslüman kimliğinin terörist kavramıyla özdeşleştirilmesi sonucunu doğurdu. İslam eşittir terörizm; terörist eşittir Müslüman; daha ziyadesiyle de Arap eşittir terörist denklemi kuruldu.[142]

Bu tutum ve davranışlar hiç kuşkusuz mevcut olan gergin ve karışık durumu daha da karmaşıklaştırarak bir kaosa neden olmuştur. Bununla beraber İslam dünyası da kendi durumunu sorgulama yoluna gitmiştir. Müslüman ülkeler 11 Eylül olaylarını kınamış, terörün İslam ile bağdaştırılamayacağı, İslam'ın bir barış dini olduğu vurgusunu sıkça yapmıştır. Ancak Amerika'da ve diğer Batı ülkelerinde yaşanan, Müslümanlara karşı olan davranışlar bu konuda Batı'nın ikna olmadığını göstermiştir.

11 Eylül'ün ardından Amerikan ekonomisi de büyük zarara uğramıştır. Saldırının ABD'ye maliyetlerinin yan etkileriyle birlikte 200 milyar dolar olarak hesaplandığı açıklandı. Saldırıda İkiz Kulelerdeki birçok küresel firmanın maddi zarara uğramaktan başka, bilgi ve iletişim şebekeleri tahrip oldu, beyin takımı kayboldu. Yetişmiş önemli bir insan kaynağı (yaklaşık 7000 kişi) yok oldu. Ayrıca Boeing gibi dev uçak fabrikaları kapanmayla karşı karşıya kaldı. Swissair gibi dünya çapındaki hava taşımacılık şirketleri kapandı, birçok sigorta firması iflas bayrağını çekti. Bunlar saldırının direkt olarak ortaya çıkan ekonomik etkileri olarak sayılabilir. Ayrıca ABD hem ülke olarak hm de küresel ekonominin motor gücü olarak, bu saldırı ile büyük yara aldı, prestij kaybına uğradı.[143] Bunun yanı sıra Amerikan ekonomisi için çok önemli olan tüketim de 9/11'in ardından azalma göstermiştir. Amerikan toplumu saldırının ardından yaşadığı korku ve endişe nedeniyle kamuya açık, kalabalık, büyük yerlere gitmemeyi tercih etmiştir. Bu durum da piyasadaki hareketlilik açısından olumsuz bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Ayrıca birçok kişinin de bu dönemde işten çıkarıldığı ve işsiz kaldığı da bilinmektedir.

[142] Seydi, a.g.m., s.1.
[143] Özer, a.g.e., s.72.

Sonuç olarak, 11 Eylül eylemi sonuçları tüm dünyayı etkileyecek nitelikte bir eylem olmuştur. 11 Eylül 2001'de Washington ve New York'a saldıran intihar eylemcileri, binlerce sivili öldürüp Dünya Ticaret Merkezi'ni yerle bir etmekten daha fazlasını yaptılar. Batı'nın egemen mitini yok ettiler.[144] Bu saldırı ile dünyanın süper gücü olan Amerika'nın itibarı zedelenmiş, onun da zayıflıklarının olduğu hem de üstün bir teknolojiye gerek duyulmadan saldırıya uğratılabileceği göz önüne serilmiştir. Bununla beraber bu saldırı Amerika'nın başını çektiği küreselleşmeye karşı bir tepki, bir itiraz olarak da değerlendirilebilir. Amerika'nın özellikle Ortadoğu'da izlediği politikalara karşı bizzat Ortadoğu'dan gelen sert bir yanıt olmuştur. Ayrıca bu saldırı ile dünyada mesafelerin gerçekten bir önem teşkil etmediği, terörizmin artık boyut değiştirdiği ve küresel terör denen bu yeni terörizm biçiminin sonuçlarının tüm dünyayı etkileyecek kadar büyük olabileceği görülmüştür.

[144] Gray, a.g.e., s.1.

3. 11 EYLÜL 2001 TERÖR EYLEMİ VE ARDINDAN YAŞANAN GELİŞMELERLE İLGİLİ GAZETE YAZI TÜRLERİNİN ANALİZİ

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de yaşanan terör eylemi ile ilgili Türkiye'de ulusal bazda yayınlanan ve farklı politik görüşlere sahip üç gazetenin terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili haberler ve köşe yazıları analiz edilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı

11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili haber değeri taşıyan haberlerin ve köşe yazılarının yazılı basında ne şekilde ve ne sıklıkta yer aldığı saptanmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırma ile yazılı basında yer alan haberlerin iletilerinde, haber aktörlerinin iletilerinde ve köşe yazılarında 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerin kamuoyuna ne şekilde iletildiği, terör eylemi ile İslam dini arasında nasıl bir bağlantı kurulduğu, eylemin olası nedenlerinin neler olduğu, eylemin yol açtığı ve yol açması olası sonuçları, olayın Türkiye, ABD, AB ülkeleri ve Müslüman ülkeler açısından siyasal, ekonomik, sosyo-kültürel anlamlarda önemi ve taşıdığı anlam belirlenmeye çalışılmıştır. Politik görüşleri birbirinden farklı günlük olarak yayınlanan Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazeteleri ile gerçekleştirilen araştırmada şu varsayımlar ileri sürülmüştür:

1. Hürriyet gazetesi için öne sürülen varsayımlar;

1.1. Köşe yazarları 11 Eylül 2001 terör eylemine Türkiye'nin eylemin ardından izlemesi gereken politikalar ve elde edeceği çıkarları ile ilgili bir bakış açısı ile yaklaşmaktadır.

1.2. Batılı haber aktörleri tarafından terör eylemi bir uygarlıklar çatışması olarak ele alınmıştır. Batılı haber aktörleri tarafından İslam dini ile Batı arasında bir çatışmanın var olduğu, bunun nedeninin de Batı'nın sahip olduğu değerlere Doğu tarafından duyulan nefret olduğu belirtilmektedir.

1.3. Gazete Batılı haber aktörlerinin iletilerine Müslüman haber aktörlerinin iletilerinden daha fazla oranda yer vermiştir.

1.4. Gazetede yer alan Batılı haber aktörleri tarafından ırkçı iletilere yer verilmiştir.

1.5. Müslüman haber aktörleri tarafından Doğu ile Batı arasında bir çatışmanın var olduğunu, bunun nedeninin Batı'nın Doğu'ya karşı izlemiş olduğu olumsuz politikalar olduğu ifade edilmektedir.

1.6. ABD merkezci iletilere Müslüman merkezci iletilerden daha fazla oranda yer vermiştir.

1.7. 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelere daha çok magazin ağırlıklı yaklaşmıştır.

1.8. Liberal eğilimli olan Hürriyet gazetesi muhafazakar eğilimli Zaman gazetesi ve sol eğilimli Cumhuriyet gazetesinde oranla görselliğe daha fazla yer vermiştir.

2. Zaman gazetesi için öne sürülen varsayımlar;

2.1. Köşe yazarları 11 Eylül 2001 terör eylemine dinsel-kültürel temelli bir bakış açısıyla yaklaşmaktadırlar. Terör eylemine Müslümanların Batı'ya izlemiş olduğu politikalar dolayısıyla gösterdikleri bir tepki olarak yaklaşmaktadır.

2.2. Köşe yazarları tarafından terör eyleminin öne sürüldüğü gibi İslam kaynaklı bir eylem olmadığını, İslam ile terörün bağdaşamayacağı belirtilmiştir.

2.3. Batılı haber aktörleri tarafından terör eylemi bir uygarlıklar çatışması olarak ele alınmıştır. Batılı haber aktörleri tarafından İslam dini ile Batı arasında bir çatışmanın var olduğu, bunun nedeninin de Batı'nın sahip olduğu değerlere Doğu tarafından duyulan nefret olduğu belirtilmektedir.

2.4. Müslüman haber aktörleri tarafından Doğu ile Batı arasında bir çatışmanın var olduğunu, bunun nedeninin Batı'nın Doğu'ya karşı izlemiş olduğu olumsuz politikalar olduğu belirtilmektedir.

2.5. Gazete Müslüman haber aktörlerine Batılı haber aktörlerinden daha fazla yer vermiştir.

2.6. Gazetede Müslüman ülkeler merkezci iletilere Batı merkezci iletilerden daha fazla yer verilmiştir.

3. Cumhuriyet gazetesi için öne sürülen varsayımlar;

3.1. Köşe yazarları tarafından 11 Eylül 2001 terör eylemi uygarlıklar çatışmasının bir sonucu olmadığı öne sürülmektedir. Eylem ekonomik, siyasal ve sosyo-psikolojik anlamda birçok nedene dayandırılmaktadır.

3.2. Köşe yazarları terör eylemine ekonomik temelli bir bakış açısıyla yaklaşmaktadırlar. Küreselleşmenin sonuçlarının terör eyleminde etkili olduğunu vurgulamaktadırlar.

3.3. Köşe yazarları tarafından ABD'nin yeterli dünya kamuoyuna sunmadan terörizmle savaş gerekçesiyle Afganistan'a ve ardından Irak'a gerçekleştirdiği işgallerin altında ABD'nin Ortadoğu politikasının yattığı öne sürülmektedir. ABD bu bölgede denetleyici bir güç olmak istemekte, başta petrol olmak üzere bu ülkelerin zenginliklerini sömürmek istemektedir.

3.4. Batılı haber aktörleri İslam Uygarlığı'nı, Batı Uygarlığı'ndan kültürel alanda geri kalmış, cahil, bilgisiz, yoksul, Batı'ya her anlamda muhtaç olarak tasarlarken, Batı'yı üstün, demokratik, insan haklarına saygılı, kültürel anlamda gelişmiş, bilimsel ve refah düzeyi yüksek olarak tasarlamaktadır.

3.5. Batılı haber aktörleri İslam ülkeleri ve İslam dini hakkında olumsuz önyargılar belirtmektedirler.

3.6. Müslüman haber aktörlerine de Batılı haber aktörlerine olduğu kadar yer vermiştir.

3.7. Gazete terör eylemini nedenlerini, iletilerinde ekonomik, siyasal ve sosyo-psikolojik alanlarda irdelemiştir.

3.8. Gazete, Hürriyet ve Zaman gazetelerine oranla daha az görsel materyale yer vermiştir.

3.2. Araştırmanın Kapsamı, Objesi ve Yöntemi

Araştırma objesi olarak ulusal çapta günlük olarak yayınlanan liberal eğilimli "Hürriyet" gazetesi, muhafazakâr eğilimli "Zaman" gazetesi ve sol eğilimli "Cumhuriyet" gazetesi seçilmiştir.

Araştırma objelerinin seçiminde gazetelerin farklı politik görüşlere sahip olmaları ve tirajları etkili olmuştur. Çalışmada 12 Eylül 2001- 12 Ekim 2001 tarihleri arasında ilgili gazetelerde yer alan 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili olarak toplam 2492 gazete yaz türü analiz edilmiştir.

Tablo 1: 11 Eylül Terör Eylemi İle İlgili Haberlerin Sayısı

11 Eylül terör saldırısı ile ilgili gazete yazı türlerinin sayısı	**HÜRRİYET**		**ZAMAN**		**CUMHURİYET**	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Toplam	843	%34.5	662	%27.1	987	%38.4

Bu gazete yazı türlerinin 843 tanesi "Hürriyet", 662 tanesi "Zaman" ve 982 tanesi "Cumhuriyet" gazetesinde yer almıştır. Gazetelerde yer alan 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili olan gazete yazı türleri içerik analizi yöntemine göre analiz edilmiştir.

3.3. Elde Edilen Bulgular

"Hürriyet", "Zaman" ve "Cumhuriyet" gazetelerindeki 11 Eylül terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili gazete yazı türleri niceliksel ve niteliksel olarak analiz edilmiştir.

3.3.1. 11 Eylül Terör Eylemi ve Ardından Yaşanan Gelişmelerle İlgili Haberlerin Kantitatif (Niceliksel) Analizi

Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde yer alan yazı türleri kantitatif (niceliksel) analize tabi tutulmuştur.

Tablo 2: Gazete Yazı Türü

Gazete yazı türü	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Haber	674	%80	543	%82	662	%73,4
Köşe yazısı	157	%18,5	112	%16,9	229	%25,6
Rapor	8	%1,0	1	%0,2	3	%0,3
Röportaj	4	%0,5	6	%0,9	7	%0,7
Toplam	843	%100	662	%100	901	%100

Hürriyet gazetesinde 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili olarak 674 haber, 157 köşe yazısı, 8 rapor ve 4 röportaj yer almıştır. Zaman gazetesinde 543 haber, 112 köşe yazısı, 1 rapor ve 6 röportaj yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise 662 haber, 315 köşe yazısı, 3 rapor ve 7 röportaj yer almıştır. Buna göre analiz edilen üç gazete içerisinde 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili olarak en çok habere yer veren gazetenin Hürriyet gazetesi, en az yer verenin de Zaman gazetesi olduğu görülmüştür. En fazla köşe yazısına Cumhuriyet gazetesi yer verirken, en az köşe yazısının da Zaman gazetesinde yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 3: Gazete Yazı Türünün Yer Aldığı Sayfa

Gazete yazı türünün yer aldığı sayfa	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
1. sayfa	158	%18,7	140	%21,2	128	%13
İç sayfalar	685	%81,3	522	%78,8	859	%87
Toplam	843	%100	662	%100	987	%100

Hürriyet gazetesinde 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili gazete yazı türlerinin yer aldığı sayfalar incelendiğinde, birinci sayfada yer alan metin oranının iç sayfalarda yer alan metin oranına göre daha az olduğu görülmüştür. Zaman gazetesinde ilgili gazete yazı türleri birinci sayfaya oranla iç sayfalarda daha fazla sayıdadır. Cumhuriyet gazetesinde de iç sayfalarda yer alan haberlerin oranı birinci sayfaya göre daha fazladır.

Tablo 4: Haberin Sayfa İçindeki Yeri

Haberin sayfa içindeki yeri	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Sağ üst köşe	38	%5,6	33	%6,1	13	%2
Sağ alt köşe	64	%9,4	32	%5,9	48	%7,3
Sağ orta	87	%12,9	68	%12,5	75	%11,3
Orta üst	118	%17,5	102	%18,8	139	%21
Orta alt	82	%12,2	68	%12,6	87	%13,1
Tam orta	79	%11,8	73	%13,6	83	%12,5
Sol üst köşe	53	%7,9	29	%5,3	27	%4,1
Sol alt köşe	64	%9,5	51	%9,2	38	%5,7
Sol orta	81	%12	83	%15,3	152	%23
Tüm sayfa	8	%1,2	4	%0,7	-	-
Toplam	674	%100	543	%100	662	%100

Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde ilgili haberlerin sayfa içindeki yeri incelendiğinde; Hürriyet gazetesinde ilgili haberlere en fazla oranda sırasıyla sayfanın orta üst köşesinde, sağ orta köşesinde, orta alt köşesinde, sol orta köşesinde, tam ortasında, sol alt köşesinde, sağ alt köşesinde, sol üst köşesinde, sağ üst köşesinde ve tüm sayfada yer verdiği gözlenmiştir. Zaman gazetesinde ilgili haberlerin en fazla yer aldığı sayfa yüzeyleri sırasıyla; orta üst köşe, sol orta köşe, tam orta, orta alt köşe, sağ orta köşe, sol alt köşe, sağ üst köşe, sağ alt köşe, sol üst köşe ve tüm sayfadır. Cumhuriyet gazetesinde ise ilgili haberlere sırasıyla en fazla, sol orta köşe, orta üst köşe, orta alt köşe, tam orta köşe, sağ orta köşe, sağ alt köşe, sol alt köşe, sol üst köşe ve sağ üst köşedir. Cumhuriyet gazetesi ilgili haberlere tüm sayfa olarak yer vermemiştir.

Tablo 5: Haberin Üretildiği Haber Organizasyonu

Haberin üretildiği haber organizasyonu	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Kendi üretimi	157	%23,3	219	%40,3	206	%31,1
Haber ajanslarının üretimi	44	%6,5	28	%5,2	175	%26,5
Karma üretim	1	%0,1	3	%0,5	4	%0,6
Çeviri haber	61	%9	45	%8,2	198	%29,9
Belirlenemedi	401	%61,1	248	%45,8	79	%11,9
Toplam	674	%100	543	%100	662	%100

Hürriyet gazetesinde yer alan 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili haberlerin önemli bir bölümünün hangi haber organizasyonu tarafından üretildiği belirlenememiştir. Bununla beraber ilgili haberlerin üretildiği haber organizasyonlarının oranları sırasıyla en fazla kendi üretimi, çeviri haber, haber ajanslarının üretimi ve karma üretimdir. Zaman gazetesi incelendiğinde yine ilgili haberlerin hangi haber organizasyonu tarafından üretildiği belirlenemeyen haberlerin oranının yüksek olduğu görülmüştür. İlgili haberlerin üretildiği haber organizasyonları sırasıyla, kendi üretimi, çeviri haber, haber ajanslarını üretimi ve karma üretimdir. Cumhuriyet gazetesinde ise, ilgili haberlerin önemli bir bölümünün gazetenin kendi üretimi olduğu belirlenmiştir. İlgili haberlerin üretildiği haber organizasyonları sırasıyla, çeviri haber, haber ajanslarının üretimi, hangi haber organizasyonu tarafından üretildiği belirlenemeyen haberler ve karma üretimdir. Üç gazete ele alındığında ilgili haberlerin hangi haber organizasyonu tarafından yapıldığı belirlenemeyen haberlere en fazla Hürriyet gazetesinin yer verdiği, en az Cumhuriyet gazetesinin yer verdiği saptanmıştır.

Tablo 6: Haberde Ana Başlığın Özellikleri

Haberde ana başlığın özellikleri	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Yalnızca bir ana başlığa sahip	505	%74,9	182	%33,5	168	%25,4
Bir ana başlık ve üst başlığa sahip	25	%3,7	203	%37,3	329	%49,7
Bir ana başlık ve alt başlığa sahip	139	%20,6	141	%26,0	12	%1,8
Bir ana başlık, bir üst başlık ve bir alt başlığa sahip	5	%0,8	17	%3,2	153	%23,1
Toplam	674	%100	543	%100	662	%100

Haberlerde ana başlığın özellikleri, “yalnızca bir ana başlığa sahip”, “bir ana başlık ve üst başlığa sahip”, “bir ana başlık ve alt başlığa sahip”, “bir ana başlık, bir üst başlık ve bir alt başlığa sahip” değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, Hürriyet gazetesinde en fazla “yalnızca bir ana başlık” kullanılırken, en az oranda da “bir ana başlık, bir üst başlık ve bir alt başlık” kullanılmıştır. Zaman gazetesindeki haberlerin en fazla oranda “bir ana başlık ve üst başlığa sahip” olduğu görülürken, en az oranda “bir ana başlık, bir üst başlık ve bir alt başlık” kullanılmıştır. Cumhuriyet gazetesindeki ilgili haberlerde ise en fazla oranda, “bir ana başlık ve üst başlık” yer alırken, en az oranda “bir ana başlık ve alt başlık” kullanılmıştır.

Tablo 7: Haberde Ana Başlığın Özelliği

Haberde ana başlığın özelliği	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Sürmanşet	16	%2,4	1	%0,2	-	-
Manşet	658	%97,6	542	%99,8	662	%100
Toplam	674	%100	543	%100	662	%100

Elde edilen verilere göre, Hürriyet gazetesinde yer alan haberlerin ana başlığının büyük çoğunluğunun manşet olduğu görülmüştür. Zaman gazetesinde de yer alan ilgili haberlerin büyük bölümünün ana başlığı manşet olarak verilmiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise ilgili haberlerinin tümünün ana başlığı manşet olarak verilmiştir. Üç gazete ele alındığında sürmanşete en fazla oranda Hürriyet gazetesinin yer verdiği belirlenmiştir.

Tablo 8: Haberde Ana Başlığın Metinle İlişkisi

Haberde ana başlığın metinle ilişkisi	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Ana başlık metnin içeriğiyle uyumlu	670	%99,4	541	%99,6	661	%99,8
Ana başlık metnin içeriğiyle bir ölçüde uyumlu	4	%0,6	2	%0,4	1	%0,2
Ana başlık metnin içeriğiyle uyumsuz	-	-	-	-	-	-
Toplam	674	%100	543	%100	662	%100

Haberde ana başlığın metinle ilişkisi “ana başlık metnin içeriğiyle uyumlu”, “ana başlık metnin içeriğiyle bir ölçüde uyumlu”, “ana başlık metnin içeriğiyle uyumsuz” değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesindeki

haberlerde büyük oranda "ana başlık metnin içeriğiyle uyumlu"dur. Zaman gazetesinde ilgili haberlerin büyük çoğunluğunda "ana başlık metnin içeriğiyle uyumlu" olduğu gözlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde de haberlerde büyük oranda "ana başlık metnin içeriğiyle uyumlu" olduğu belirlenmiştir. Ana başlığın metnin içeriğiyle uyumsuz olduğu haberlere en fazla oranda Hürriyet gazetesi yer verilirken, Cumhuriyet gazetesinde ana başlığın metnin içeriğiyle uyumsuz olduğu haberlere yer verilmemiştir.

Tablo 9: Haberde Ana Başlığın İçeriksel Özellikleri

Haberde ana başlığın içeriksel özellikleri	**HÜRRİYET**		**ZAMAN**		**CUMHURİYET**	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Nesnel	529	%78,5	366	%67,4	439	%76,3
Nesnel değil	145	%21,5	177	%32,6	123	%23,7
Toplam	674	%100	543	%100	662	%100

Haberde ana başlığın içeriksel özelliği "nesnel" ve "nesnel değil" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, her üç gazete de nesnel haberlerin oranı nesnel olmayan haberlere oranla daha fazladır. Hürriyet gazetesi nesnel haberlere en fazla yer veren gazete olarak belirlenmiştir. Zaman gazetesinin ise nesnel haberlere en az yer veren gazete olduğu görülmüştür.

Tablo 10: Metinde Resim Kullanımı

Metinde resim kullanımı	**HÜRRİYET**		**ZAMAN**		**CUMHURİYET**	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Resimli	479	%69,8	211	%38,8	307	%46,4
Resimsiz	207	%30,2	332	%61,2	355	%53,6
Toplam	686	%100	543	%100	662	%100

Hürriyet gazetesinde 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelere ilgili haberlerin önemli bir bölümünün resimli olduğu belirlenmiştir. Zaman gazetesinde ilgili haberlerin daha çok resimsiz olduğu görülmüştür. Cumhuriyet gazetesinde de resimsiz haberlere daha fazla yer verilmiştir. Üç gazete ele alındığında ilgili haberlerde resim kullanımının en fazla olduğu gazetenin Hürriyet, en az olduğu gazetenin ise Zaman olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 11: Kullanılan Resim Türleri

Kullanılan resim türleri	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Fotoğraf	501	%91,6	269	%98,6	235	%70,1
Grafik	24	%4,7	2	%0,7	16	%4,8
Tabela	11	%2,1	-	-	1	%0,3
Karikatür	1	%0,2	2	%0,7	79	%23,6
Yukarıda yer alanların birkaçı birarada	-	-	-	-	-	-
Diğer	8	%1,4	-	-	4	%1,2
Toplam	545	%100	273	%100	335	%100

İncelenen metinlerde farklı resim türlerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Hürriyet gazetesinde en fazla oranlarda sırasıyla; fotoğraf, grafik, tabela, diğer ve karikatür kullanılmıştır. Zaman gazetesinde; fotoğraf, grafik ve karikatür yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranlarda sırasıyla; fotoğraf, karikatür, grafik, diğer ve tabelanın bulunduğu belirlenmiştir. Farklı resim türlerinin birarada kullanıldığı metinlere her üç gazete de yer vermemiştir.

Tablo 12: Fotoğrafın Sayfa İçindeki Yeri

Fotoğrafın sayfa içindeki yeri	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Sağ üst köşede	35	%7	15	%5,5	4	%1,7
Sağ alt köşede	22	%4,4	5	%2	2	%0,9
Sağ ortada	83	%16,5	32	%11,7	26	%11,1
Orta üstte	97	%19,4	60	%22	34	%14,5
Orta altta	53	%10,6	25	%9,1	11	%4,7
Tam ortada	62	%12,5	57	%20,8	93	%39,5
Sol üst köşede	47	%9,3	12	%4,4	19	%8,1
Sol alt köşede	18	%3,5	12	%4,4	2	%0,9
Sol ortada	84	%16,8	53	%19,5	43	%18,2
Tüm sayfayı kaplıyor	-	-	2	%0,6	1	%0,4
Toplam	501	%100	273	%100	235	%100

Elde edilen verilere göre, Hürriyet gazetesinde ilgili konuyla ilgili fotoğraflar en fazla oranda sırasıyla; orta üst köşede, sol orta köşede, sağ orta köşede, tam ortada, orta altta, sol üst köşede, sağ üst köşede, sağ alt köşede ve sol alt köşede yer almıştır. Zaman gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; orta üst köşede, tam ortada, sol orta köşede, sağ orta köşede, orta alt köşede, sağ üst köşede, sol üst ve sol alt köşede, sağ alt köşede ve tüm sayfada yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda sırasıyla, tam

ortada, sol orta köşede, orta üst köşede, sağ orta köşede, sol üst köşede, orta alt köşede, sağ üst köşede, sol alt ve sağ alt köşede, tüm sayfada yer almıştır.

Tablo 13: Fotoğrafın Üretildiği Haber Organizasyonu

Fotoğrafın üretildiği haber organizasyonu	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Kendi üretimi	34	%6,8	39	%14,3	4	%1,7
Haber ajanslarının üretimi	36	%7,2	17	%6,2	107	%45,6
Karma üretim	4	%0,7	-	-	13	%5,5
Belirlenemedi	427	%85,3	217	%79,5	111	%47,2
Toplam	501	%100	273	%100	235	%100

Hürriyet gazetesinde yer alan ilgili haberlerin fotoğraflarının büyük bölümünün üretildiği haber organizasyonu belirlenememiştir. Fotoğrafların üretildiği haber organizasyonları en fazla oranda haber ajansları, kendi üretimi ve karma üretimdir. Zaman gazetesine bakıldığında, yine fotoğrafların büyük çoğunluğunun hangi haber organizasyonu tarafından üretildiğinin belirlenemediği görülmektedir. Bununla beraber fotoğrafların üretildiği haber organizasyonları en fazla oranda kendi üretimi, haber ajanslarının üretimidir. Zaman gazetesinde karma üretim fotoğraflara yer verilmemiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise, fotoğrafların bir bölümünün hangi haber organizasyonu tarafından belirlenemediği görülmekle birlikte, büyük bir kısmının haber ajanslarının üretimi olduğu belirlenmiştir. En fazla oranda sırasıyla karma üretim ve kendi üretimi gelmektedir. Her üç gazete ele alındığında Hürriyet gazetesi en fazla fotoğraf kullanan gazete olmakla beraber kullandığı fotoğrafların büyük bir bölümünün hangi haber organizasyonu tarafından üretildiği de belirlenememiştir.

Tablo 14: Fotoğrafın Rengi

Fotoğrafın rengi	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Siyah/beyaz	-	-	142	%52	214	%91,1
Renkli	501	%100	131	%48	21	%8,9
Toplam	501	%100	273	%100	235	%100

Elde edilen verilen göre, Hürriyet gazetesinde yer alan ilgili haberlerin tüm fotoğraflarının renkli olduğu belirlenmiştir. Zaman gazetesinde ise daha çok siyah/beyaz fotoğraflara yer verilmekle birlikte, renkli fotoğrafların oranı da oldukça yüksektir.

Cumhuriyet gazetesine bakıldığında ise ilgili haberlerin fotoğraflarının büyük bir bölümünün siyah/beyaz olduğu belirlenmiştir.

Tablo 15: Fotoğrafların İçerik Özelliği

Fotoğrafların içerik özelliği	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
ABD'li siyasi aktör	72	%12	23	%8,5	15	%6,4
AB'li siyasi aktör	11	%1,8	12	%4,3	7	%3
Türk siyasi aktör	30	%5	26	%9,6	11	%4,7
Müslüman ülkelerin siyasi aktörleri	30	%5	12	%4,3	2	%0,9
Diğer ülkelerin siyasi aktörleri	6	%1	3	%1,1	2	%0,9
11 Eylül 2001 terör eylemi	50	%8,3	23	%8,5	24	%10,2
Terör kurbanları	31	%5,2	27	%9,9	23	%9,8
11 Eylül 2001 terör eyleminin enkazı	14	%2,3	12	%4,3	21	%8,8
Usame Bin Ladin	53	%8,8	12	%4,3	11	%4,7
El Kaide terör örgütü üyesi	64	%10,6	1	%0,3	4	%1,7
Afganistan'a düzenlenen askeri operasyon	33	%5,6	5	%1,8	13	%5,5
Afganlı mülteciler	3	%0,5	23	%8,5	24	%10,2
Dini aktör	7	%1,1	9	%3,3	2	%0,9
Uzmanlar/yazarlar	7	%1,1	10	%3,7	1	%0,4
Askeri yetkili	41	%6,9	8	%3,0	3	%1,3
Müslüman sivil	11	%1,8	7	%2,6	16	%6,7
Birkaçı birarada	8	%1,3	6	%2,1	2	%0,9
Diğer	130	%21,7	54	%19,9	54	%23
Toplam	601	%100	273	%100	235	%100

Hürriyet gazetesinde yer alan ilgili haberlerin fotoğrafları incelendiğinde, en fazla oranda diğer değişkeninde yer alan fotoğraflara yer verildiği belirlenmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla, ABD'li siyasi aktör, El-Kaide terör örgütü üyesi, Usame Bin Ladin, 11 Eylül 2001 terör eylemi, askeri yetkili, Afganistan'a düzenlenen operasyon, terör kurbanları, Türk siyasi aktörler, Müslüman ülkelerin siyasi aktörleri, 11 Eylül 2001 terör eylemi enkazı, AB'li siyasi aktör, Müslüman sivil, birkaçı birarada, Uzmanlar/yazarlar, dini aktörler, diğer ülkelerin siyasi aktörleri ve Afganlı mültecilerdir. Zaman gazetesinde de en fazla diğer değişkenine ait fotoğraflara yer verilmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; terör kurbanları, Türk siyasi aktör, ABD'li siyasi aktör, 11 Eylül 2001 terör eylemi, Afganlı mülteciler, AB'li siyasi aktör, Müslüman ülkelerin siyasi aktörleri, 11 Eylül 2001 terör eyleminin enkazı, Usame Bin Ladin, uzmanlar/yazarlar, dini aktörler, askeri yetkili, Müslüman sivil, birkaçı birarada, Afganistan'a düzenlenen askeri operasyon ve diğer ülkelerin siyasi aktörleridir.

Cumhuriyet gazetesine bakıldığında da en fazla oranda diğer değişkenine ait fotoğrafların yer aldığı görülmektedir. En fazla oranda sırasıyla; 11 Eylül 2001 terör eylemi, Afganlı mülteciler, terör kurbanları, 11 Eylül 2001 terör eyleminin enkazı, Müslüman sivil, ABD'li siyasi aktör, Afganistan'a düzenlenen askeri operasyon, Türk siyasi aktör, Usame Bin Ladin, AB'li siyasi aktör, El-Kaide terör örgütü üyesi, askeri yetkili, dini aktör, Müslüman ülkelerin siyasi aktörü, diğer ülkelerin siyasi aktörü, birkaçı birarada, uzmanlar/yazarlar yer almıştır.

Tablo 16: Fotoğrafın Metinle İlişkisi

Fotoğrafın metinle ilişkisi	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Fotoğraf metinle uyumlu	500	%99,8	266	%96,7	229	%97,4
Fotoğraf metinle bir ölçüde uyumlu	-	-	6	%2,8	6	%2,6
Fotoğraf metinle uyumsuz	1	%0,2	1	%0,5	-	-
Toplam	501	%100	273	%100	235	%100

Analiz kapsamında fotoğrafların metinle ilişkisi de incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, Hürriyet gazetesinde yer alan ilgili haberlerin fotoğraflarının büyük bir oranı metinle uyumludur. Zaman gazetesinde yer alan fotoğrafların büyük bir oranı metinle uyumlu olduğu görülmektedir. Cumhuriyet gazetesinde de fotoğrafların önemli bir kısmı metinle uyumludur. Hürriyet ve Zaman gazetelerinde fotoğrafla metnin uyumsuz olduğu metinler yer alırken, Cumhuriyet'te yoktur. Bununla beraber Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde fotoğraf ve metnin bir ölçüde uyumlu olduğu haberlere de yer verilmiştir.

Tablo 17: Bir Fotoğrafta Yer Alan Haber Aktörlerinin Sayısı

Bir fotoğrafta yer alan haber aktörlerinin sayısı	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Bir	228	%82,3	112	%86,1	49	%89
İki	24	%8,6	8	%6,1	3	%5,5
Üç veya daha fazla	25	%9,1	10	%7,8	3	%5,5
Toplam	277	%100	130	%100	55	%100

Analiz kapsamında fotoğraflarda yer alan haber aktörlerinin sayısı da incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, Hürriyet gazetesinde en fazla oranda tek aktörlü

fotoğraflara yer verilmiştir. Zaman gazetesinde en fazla tek aktörlü fotoğraflara yer verilmiştir. Cumhuriyet gazetesinde de en fazla oranda tek aktörlü fotoğraflara yer verilmiştir.

Tablo 18: Fotoğraf Alt Yazısının İçeriği

Fotoğraf alt yazısının içeriği	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Nesnel	19	%3,8	44	%16,1	99	%42,2
Nesnel değil	8	%1,6	19	%7	9	%3,8
Altyazısız	474	%94,6	210	%76,9	127	%54
Toplam	501	%100	273	%100	235	%100

Analiz kapsamında fotoğraf altyazısının içeriği de incelenmiştir. Buna göre, Hürriyet gazetesinde yer alan ilgili haberlerin fotoğraflarının büyük bir oranının altyazısız olduğu belirlenmiştir. Mevcut nesnel altyazıların oranının nesnel olmayanlara göre daha fazla olduğu görülmüştür. Zaman gazetesinde de ilgili haberlerin fotoğraflarının büyük bir oranının altyazısız olduğu belirlenmiştir. Mevcut nesnel altyazıların oranının nesnel olmayanlara göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Cumhuriyet gazetesinde de en fazla oranda altyazısız fotoğraflar olduğu belirlenmiştir. Mevcut nesnel altyazıların oranının nesnel olmayanlara göre daha fazla olduğu tespit görülmüştür. Bununla beraber Cumhuriyet gazetesinde ilgili haberlerin altyazılı fotoğraflarının Hürriyet ve Zaman gazetelerine oranla daha fazla olduğu gözlenmiştir.

3.3.2. 11 Eylül Terör Eylemi ve Ardından Yaşanan Gelişmelerle İlgili Haberlerin Kalitatif (Niteliksel) Analizi

Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde yer alan haberlerin kantitatif (niceliksel) analizinin yanında kalitatif (niteliksel) analizi de gerçekleştirilmiştir.

3.3.2.1. Haberlerin İleti Analizi

11 Eylül 2001 terör eylemi ile ilgili haberlerin analizinde niteliksel analiz kapsamında haberlerin iletilerinin analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 19: Haberin Konu İçeriği

Haberin konu içeriği	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Politika	186	%27,6	142	%26	218	%32,9
Ekonomi	38	%5,6	46	%8,5	59	%8,9
Sosyal/kültürel/dinsel	161	%23,9	174	%31,5	194	%29,4
Terör	277	%41,1	181	%33,3	185	%27,9
Diğer	12	%1,8	4	%0,7	6	%0,9
Toplam	674	%100	543	%100	662	%100

Tablo 19'da görüldüğü gibi, Hürriyet gazetesinde yer alan haberlerin konu içerikleri arasında en fazla oranda sırasıyla; terör, politika, sosyal/kültürel/dinsel konulu haberler, ekonomi ve diğerdir. Zaman gazetesinde yer alan haberlerin konu içerikleri arasında en fazla oranda sırasıyla; terör, sosyal/kültürel/dinsel konulu haberler, politika, ekonomi ve diğerdir. Cumhuriyet gazetesinde ise konu içerikleri en fazla oranda sırasıyla; politika, sosyal/kültürel/dinsel konulu haberler, terör, ekonomi ve diğerdir.

Tablo 19.1: Haberin Konu İçeriği: Siyasi

Haberin konu İçeriği		HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
		Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Politika	ABD'nin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası	72	%38,7	45	%31,7	82	%37,6
	AB ülkelerinin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası	27	%14,5	20	%14,1	35	%16,1
	Türkiye'nin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası	48	%25,8	36	%25,3	50	%22,9
	Müslüman ülkelerin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası	23	%12,4	26	%18,3	41	%18,8
	Eylemle ilgili komplo teorileri	9	%4,8	12	%8,5	4	%1,8
	Diğer	7	%3,8	3	%2,1	6	%2,8
	Toplam	186	%100	142	%100	218	%100

Politik içerikli haberler "ABD'nin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası", "AB ülkelerinin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası", "Türkiye'nin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası", "Müslüman ülkelerin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası", "Eylemle ilgili komplo teorileri" ve diğerdir. Hürriyet gazetesinde ilgili haberlerin politik konu içerikleri en fazla oranda sırasıyla; "ABD'nin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası", "Türkiye'nin

terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası", "AB ülkelerinin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası", "Müslüman ülkelerin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası", "Eylemle ilgili komplo teorileri" ve diğer olarak yer almıştır. Zaman gazetesinde en fazla oranda sırasıyla, "ABD'nin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası", "Türkiye'nin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası", "Müslüman ülkelerin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası", "AB ülkelerinin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası", "Eylemle ilgili komplo teorileri" ve diğer olarak yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda sırasıyla, "ABD'nin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası", "Türkiye'nin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası", "Müslüman ülkelerin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası", "AB ülkelerinin terörizme karşı uluslar arası ve ulusal politikası", "diğer" ve "Eylemle ilgili komplo teorileri" olarak yer almıştır.

Tablo 19.2: Haberin Konu İçeriği: Ekonomi

Haberin konu İçeriği		**HÜRRİYET**		**ZAMAN**		**CUMHURİYET**	
		Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Ekonomi	Terör eyleminin işsizlik üzerindeki etkileri	6	%15,8	5	%10,9	18	%30,5
	Terör eyleminin altın, döviz ve petrol fiyatları üzerindeki etkileri	8	%21,1	12	%26,1	14	%23,7
	Terör eyleminin borsalar üzerindeki etkileri	12	%31,5	16	%34,7	17	%28,8
	Eylemin ABD'yi uğrattığı ekonomik zarar	10	%26,3	9	%19,6	7	%11,9
	Diğer	2	%5,3	4	%8,7	3	%5,1
	Toplam	38	%100	46	%100	59	%100

Buna göre Hürriyet gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; "Terör eyleminin borsalar üzerindeki etkileri", "Eylemin ABD'yi uğrattığı ekonomik zarar", "Terör eyleminin altın, döviz ve petrol fiyatları üzerindeki etkileri", "Terör eyleminin işsizlik üzerindeki etkileri" ve diğer olarak yer almıştır. Zaman gazetesinde; "Terör eyleminin borsalar üzerindeki etkileri", "Terör eyleminin altın, döviz ve petrol fiyatları üzerindeki etkileri", "Eylemin ABD'yi uğrattığı ekonomik zarar", "Terör eyleminin işsizlik üzerindeki etkileri" ve diğerdir. Cumhuriyet gazetesinde ise, "Terör eyleminin işsizlik üzerindeki etkileri", "Terör eyleminin borsalar üzerindeki etkileri", "Terör eyleminin

altın, döviz ve petrol fiyatları üzerindeki etkileri", "Eylemin ABD'yi uğrattığı ekonomik zarar" ve diğer olarak yer almıştır.

Tablo 19.3: Haberin Konu İçeriği: Sosyal/Kültürel/Dinsel

Haberin konu İçeriği		HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
		Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Sosyal/ kültürel/dinsel	Küresel eşitsizlik	-	-	15	%8,6	37	%19,1
	Dinsel nedenselleştirme	10	%6,2	32	%18,4	6	%3,1
	Din çatışması	9	%5,6	4	%2,3	7	%3,6
	Dinler barışının vurgulanması	26	%16,1	24	%13,8	26	%13,5
	İslamın terörle ilişkisi	34	%21,1	23	%13,2	27	%13,9
	Doğu–Batı uygarlıklarının çatışması	17	%10,6	11	%6,4	21	%10,8
	ABD'nin sosyo-kültürel yapısı	14	%8,7	10	%5,7	8	%4,1
	Müslüman ülkelerin sosyo-kültürel yapısı	18	%11,2	12	%6,9	29	%14,9
	Eylemin ABD toplumunda sosyal fobi oluşturması	8	%5	12	%6,9	10	%5,2
	Teröristlerin sosyal profili	15	%9,3	8	%4,6	7	%3,6
	Diğer	10	%6,2	23	%13,2	16	%8,2
	Toplam	161	%100	174	%100	194	%100

Haberler sosyal ve kültürel konu içeriğine göre incelendiğinde Hürriyet gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; "İslamın terörle ilişkisi", "Dinler barışının vurgulanması", "Dinsel nedenselleştirme", "Müslüman ülkelerin sosyo-kültürel yapısı", "Doğu–Batı uygarlıklarının çatışması", "Teröristlerin sosyal profili", "ABD'nin sosyo-kültürel yapısı", "Dinsel nedenselleştirme", "Diğer", "Din çatışması" ve "Eylemin ABD toplumunda sosyal fobi oluşturması" olarak yer aldığı görülmektedir. Zaman gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; "Dinsel nedenselleştirme", ""Dinler barışının vurgulanması", "İslamın terörle ilişkisi", "Diğer", "Küresel eşitsizlik", "Müslüman ülkelerin sosyo-kültürel yapısı", "Eylemin ABD toplumunda sosyal fobi oluşturması", "Müslüman ülkelerin sosyo-kültürel yapısı", "Doğu–Batı uygarlıklarının çatışması", "ABD'nin sosyo-kültürel yapısı", "Teröristlerin sosyal profili" ve "Din çatışması" olarak yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda sırasıyla; "Küresel eşitsizlik", "Müslüman ülkelerin sosyo-kültürel yapısı", "İslamın terörle ilişkisi", "Dinler barışının vurgulanması", "Doğu–Batı uygarlıklarının çatışması", "Eylemin ABD toplumunda sosyal fobi oluşturması", "ABD'nin sosyo-kültürel yapısı", "Din çatışması", "Teröristlerin sosyal profili" ve "Dinsel nedenselleştirme" olarak yer almıştır.

Tablo 19.4: Haberin Konu İçeriği: Terör

Haberin konu İçeriği		HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
		Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Terör	Eylemin uluslar arası boyutu	91	%32,8	55	%30,4	58	%31,4
	Eylemin ABD açısından ulusal boyutu	62	%22,4	29	%16	30	%16,2
	Eylemin AB ülkeleri açısından ulusal boyutu	24	%8,7	16	%8,8	12	%6,5
	Eylemin Türkiye açısından ulusal boyutu	37	%13,4	26	%14,4	24	%13
	Müslüman ülkeler açısından ulusal boyutu	31	%11,1	23	%12,7	19	%10,27
	Eylemin siyasal boyutu	11	%4	13	%7,2	15	%8,1
	Sosyal/kültürel/dinsel boyutu	13	%4,7	17	%9,4	20	%10,7
	Teknolojik boyutu	5	%1,8	2	%1,1	7	%3,8
	Diğer	3	%1,1	-	-	-	-
	Toplam	277	%100	181	%100	185	%100

Analiz kapsamında terör içerikli haberler incelendiğinde, Hürriyet gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; "Eylemin uluslar arası boyutu", "Eylemin ABD açısından ulusal boyutu", "Eylemin Türkiye açısından ulusal boyutu", "Müslüman ülkeler açısından ulusal boyutu", "Eylemin AB ülkeleri açısından ulusal boyutu", "Sosyal/kültürel/dinsel boyutu", "Eylemin siyasal boyutu", "Teknolojik boyutu"ve "diğer" olarak yer aldığı görülmüştür. Zaman gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; "Eylemin uluslar arası boyutu", "Eylemin ABD açısından ulusal boyutu", "Eylemin Türkiye açısından ulusal boyutu", "Müslüman ülkeler açısından ulusal boyutu", "Sosyal/kültürel/dinsel boyutu", "Eylemin AB ülkeleri açısından ulusal boyutu", "Eylemin siyasal boyutu" ve "Teknolojik boyutu" olarak yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise; "Eylemin uluslar arası boyutu", "Eylemin ABD açısından ulusal boyutu", "Eylemin Türkiye açısından ulusal boyutu", "Sosyal/kültürel/dinsel boyutu", "Müslüman ülkeler açısından ulusal boyutu", "Eylemin siyasal boyutu", "Eylemin AB ülkeleri açısından ulusal boyutu" ve "Teknolojik boyutu" olarak yer almıştır.

Tablo 20: Olayın İçeriği

Olayın içeriği	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Pozitif	54	%8	36	%6,6	59	%8,9
Negatif	545	%80,3	397	%73,1	185	%27,9
Nötr	16	%2,4	69	%12,7	392	%59,3
Yukarıdakilerden birkaçı	63	%9,3	41	%7,6	26	%3,9
Belirlenememiştir	-	-	-	-	-	-
Toplam	674	%100	543	%100	662	%100

Analiz kapsamında incelenen haberlerin konularının içerikleri "pozitif", "negatif", "nötr", "yukarıdakilerden birkaçı" ve "belirlenememiştir" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesinde en fazla oranda negatif ve yukarıdakilerden birkaçı birarada içerikli olaylara yer verilmiştir. Zaman gazetesinde en fazla oranda negatif, nötr, yukarıdakilerden birkaçı birarada ve pozitif içerikli haberlere yer verildiği belirlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise, en fazla oranda sırasıyla; nötr, negatif, pozitif, birkaçı birarada içerikli haberlere yer verildiği görülmüştür.

Tablo 21: Düşmanın Tasarlanması

Düşmanın tasarlanması	**HÜRRİYET**		**ZAMAN**		**CUMHURİYET**	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Terörizm	71	%48,6	46	%56,1	49	%51,6
ABD	5	%3,4	9	%11	11	%11,6
Usame Bin Ladin	34	%23,3	13	%15,9	8	%8,4
Radikal İslam	12	%8,2	2	%2,4	7	%7,4
Müslüman ülkeler	2	%1,4	-	-	3	%3,2
Saddam Hüseyin	3	%2,1	1	%1,2	4	%4,2
Taliban rejimi	19	%13	11	%13,4	13	%13,6
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	146	%100	82	%100	95	%100

Analiz kapsamında düşmanın tasarlanması "Terörizm", "ABD", "Usame Bin Ladin", "İslam dini", "Müslüman ülkeler", "Saddam Hüseyin", "Taliban rejimi" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, Hürriyet gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; "Terör", "Usame Bin Ladin", "Taliban rejimi", "Radikal İslam", "ABD", "Saddam Hüseyin", "Müslüman ülkeler" olarak yer almıştır. Zaman gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; "Terör", "Usame Bin Ladin", "Taliban rejimi", "ABD", "Radikal İslam", "Saddam Hüseyin" olarak yer almıştır. Zaman gazetesinde düşman tasarımında "Müslüman ülkeler" yer almamıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda sırasıyla; "Terörizm", "Taliban rejimi", "ABD", "Usame Bin Ladin", "Radikal İslam", "Saddam Hüseyin", "Müslüman ülkeler" olarak yer almıştır.

Tablo 22: Batı Medeniyetinin Tasarlanması

Batı Medeniyetinin tasarlanması	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Siyasi	5	%41,6	2	%15,4	3	%30
Ekonomik	4	%33,4	5	%38,5	6	%60
Sosyal/kültürel/dinsel	3	%25	6	%46,1	1	%10
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	12	%100	13	%100	10	%100

Analiz kapsamında Batı Medeniyeti'nin tasarlanması; "Siyasi", "Ekonomik", "Sosyal/Kültürel/Dinsel" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, Hürriyet gazetesinde Batı Medeniyeti en fazla oranda sırasıyla; siyasi, ekonomik ve sosyal/kültürel/dinsel olarak tasarlanmıştır. Zaman gazetesinde en fazla oranda sırasıyla sosyal/kültürel/dinsel, siyasi ve ekonomik olarak tasarlanmıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda sırasıyla; ekonomik, siyasi ve sosyal/kültürel/dinsel olarak tasarlanmıştır.

Tablo 22.1: Batı Medeniyetinin Tasarlanması: Siyasi

Batı medeniyetinin tasarlanması: Siyasi	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Demokratik	3	%60	-	-	-	
Hukuk devleti	1	%20	2	%100	2	%66,6
Sosyal devlet	-	-	-	-	1	%33,4
Diğer	1	%20	-	-	-	
Toplam	5	%100		%100	3	%100

Analiz kapsamında Batı Medeniyetinin siyasi tasarımı "Demokratik", "Hukuk devleti", "Sosyal devlet" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre Hürriyet gazetesinde Batı Medeniyetinin siyasi olarak en fazla oranda sırasıyla; demokratik, hukuk devleti ve diğer olarak tasarlanmıştır. Zaman gazetesinde Batı Medeniyeti hukuk devleti olarak tasarlanmıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda hukuk devleti ve sonrasında sosyal devlet olarak tasarlanmıştır.

Tablo 22.2: Batı Medeniyetinin Tasarlanması: Ekonomik

Batı medeniyetinin tasarlanması: Ekonomik	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
İstikrarlı	4	%100	3	%60	1	%16,6
Kapitalist	-	-	-	-	2	%33,4
Emperyalist	-	-	2	%40	3	%50
Diğer	-	-	-	-	-	
Toplam	4	%100	5	%100	6	%100

Analiz kapsamında Batı Medeniyetinin ekonomik tasarımı "İstikrarlı", "Kapitalist", "Emperyalist" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, Hürriyet gazetesinde Batı Medeniyeti istikrarlı olarak tasarlanmıştır. Zaman gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; istikrarlı ve emperyalist olarak, Cumhuriyet gazetesinde emperyalist, kapitalist ve istikrarlı olarak tasarlanmıştır.

Tablo 22.3: Batı Medeniyeti'nin Tasarlanması: Sosyal/Kültürel/Dinsel

Batı Medeniyeti'nin tasarlanması: Sosyal/kültürel/dinsel	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Yüksek sosyal ve kültürel seviyeye sahip	1	%33,3	1	%16,7	-	-
Laik bir yapıya sahip	2	%66,4	-	-	-	-
Rasyonel düşünceye sahip	-	-	-	-	-	-
Irkçı bir yapıya sahip	-	-	5	%83,3	1	%100
Diğer	-	-	-		-	-
Toplam	3	%100	6	%100	1	%100

Analiz kapsamında Batı Medeniyeti'nin sosyal/kültürel/dinsel tasarımı; "Yüksek sosyal ve kültürel seviyeye sahip", "Laik bir yapıya sahip", "Rasyonel düşünceye sahip", "Irkçı bir yapıya sahip" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesinde en fazla oranda laik bir yapıya sahip ve yüksek sosyal ve kültürel seviyeye sahip değişkenleri yer almıştır. Zaman gazetesinde en fazla oranda ırkçı bir yapıya sahip ve yüksek sosyal ve kültürel seviyeye sahip olarak tasarlanmıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda ırkçı bir yapıya sahip olarak tasarlanmıştır.

Tablo 23: İletilerin İçeriği

İletilerin içeriği	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Irkçı	4	%3,6	1	%0,8	-	-
Dinsel	24	%21,4	39	%29,8	2	%2,2
ABD merkezci	37	%33,0	16	%12,2	11	%11,8
AB ülkeleri merkezci	12	%10,7	6	%4,6	6	%6,5
Türkiye merkezci	31	%27,7	48	%36,6	52	%55,8
Müslüman ülkeler merkezci	4	%3,6	28	%21,4	17	%18,3
Diğer	-	-	3	2,3%	5	5,4%
Toplam	112	%100	141	%100	93	%100

Analiz kapsamında iletilerin içeriği de incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; ABD merkezci, Türkiye merkezci, dinsel, AB ülkeleri merkezci, ırkçı ve Müslüman ülkeler merkezci olarak yer almıştır. Zaman gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; dinsel, Türkiye merkezci, Müslüman ülkeler merkezci, ABD merkezci, AB ülkeleri merkezci, diğer ve ırkçı olarak yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oran sırasıyla; Türkiye merkezci, Müslüman ülkeler merkezci, ABD merkezci, AB ülkeleri merkezci, diğer ve dinsel olarak yer almıştır.

Tablo 24: Biz/Öteki Vurgulaması

Biz/öteki vurgulaması (Batı/İslam)	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Biz	41	%43.7	43	%58.9	11	%61.1
Öteki	53	%56.3	30	%41.1	7	%38.9
Toplam	94	%100	73	%100	18	%100

Analiz kapsamında iletiler içindeki biz/ötekiler vurgulamaları da incelenmiştir. Hürriyet gazetesinde belirlenen toplam 94 ileti içerisinde biz tasarımının oranı %43,7, öteki tasarımının oranı %56,3 olarak belirlenmiştir. Zaman gazetesinde belirlenen 73 iletide biz tasarımının oranı %58,9, öteki tasarımının oranı %41,1 olarak belirlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde belirlenen 18 ileti içerisinde biz tasarımının oranı ise %61,1, öteki tasarımının oranı %38,9 olarak belirlenmiştir.

3.3.2.2. Haber Kaynaklarının Temsili ve İletileri Analizi

11 Eylül 2001 terör eylemi ile ilgili haberlerin analizinde niteliksel analiz kapsamında haber kaynaklarının temsili ve iletileri analiz edilmiştir.

Tablo 25: Haber Kaynağı Kullanımı

Haber kaynağı kullanımı	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Devlet Başkanları	95	%29	87	%27,4	94	%33,2
Bakanlar	91	%27,8	76	%24	80	%28,3
Muhalefet partisi temsilcileri	3	%0,9	-	-	2	%0,7
Siyasi aktörler	17	%5,3	21	%6,6	13	%4,6
Terör örgütü üyeleri	11	%3,3	10	%3,1	11	%3,9
Terör uzmanları	5	%1,5	8	%2,5	4	%1,4
Ekonomi uzmanları	3	%0,9	8	%2,5	2	%0,7
Dini aktörler	13	%4	16	%5	8	%2,8
Askeri yetkililer	15	%4,6	6	%1,9	7	%2,5
Uluslar arası örgütler	15	%4,6	25	%7,9	11	%3,9
İstihbarat örgütleri	14	%4,3	4	%1,3	2	%0,7
Terör kurbanları/yakınları	4	%1,2	7	%2,3	4	%1,4
Uzmanlar/yazarlar	6	%1,9	34	%10,7	32	%11,3
Diğer	29	%8,8	11	%3,5	9	%3,2
Belirlenemedi	6	%1,9	4	%1,3	4	%1,4
Toplam	327	%100	317	%100	283	%100

Analiz kapsamında haber kaynaklarının söz konusu gazetelerde temsil edilme oranları da incelenmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi toplam 327 kaynağın temsil edildiği Hürriyet gazetesinde en fazla oranda devlet başkanlarının temsil edildiği belirlenmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; bakanlar, diğer haber kaynakları, siyasi aktörler, askeri yetkililer, uluslar arası örgütler, dini aktörler, istihbarat örgütleri, terör örgütü üyeleri, uzmanlar/yazarlar, belirlenemeyen haber kaynakları, terör uzmanları, terör kurbanları/yakınları, muhalefet partisi temsilcileri izlemiştir. Zaman gazetesinde de en fazla oranda devlet başkanlarının temsil edildiği belirlenmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla bakanlar, uzmanlar/yazarlar, uluslar arası örgütler, siyasi aktörler, dini aktörler, diğer haber kaynakları, terör örgütü üyeleri, terör uzmanları, ekonomi uzmanları, askeri yetkililer, istihbarat örgütleri, belirlenemeyen haber kaynakları takip etmiştir. Zaman gazetesinde muhalefet partisi temsilcilerine haber kaynağı olarak yer verilmemiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise, yine en fazla oranda devlet başkanlarının temsil edildiği belirlenmiştir. En fazla oranda sırasıyla; bakanlar, uzmanlar/yazarlar, siyasi aktörler, terör örgütü üyeleri, uluslar arası örgütler, diğer haber kaynakları, dini aktörler, askeri yetkililer, terör uzmanları, terör

kurbanları/yakınları, belirlenemeyen haber kaynakları, istihbarat örgütleri, ekonomi uzmanları, muhalefet partisi temsilcileri yer almıştır.

Tablo 25.1: Haber Kaynağı: Devlet Başkanları

Haber kaynağı: Devlet başkanları	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
ABD Başkanı	36	%37,9	26	%30	23	%24,5
İngiltere Başbakanı	6	%6,4	4	%4,6	8	%8,5
Almanya Başbakanı	1	%1	4	%4,6	5	%5,3
İtalya Başbakanı	2	%2,2	3	%3,4	5	%5,3
Fransa Başbakanı	1	%1	1	%1,1	1	%1,1
Hollanda Başbakanı	-	-	1	%1,1	-	-
Belçika Başbakanı	-	-	1	%1,1	2	%2,1
Yunanistan Başbakanı	-	-	1	%1,1	3	%3,2
İspanya Başbakanı	-		-		-	-
Rusya Başkanı	3	%3,1	4	%4,6	2	%2,1
İsrail Başkanı	1	%1	-	-	1	%1,1
Türkiye Başbakanı	20	%21	16	%18,5	21	%22,3
Afganistan Lideri	9	%9,6	14	%16,2	12	%12,8
Pakistan başkanı	7	%7,4	6	%7	2	%2,1
Mısır başbakanı	1	%1	-	-	-	-
Irak Başkanı	2	%2,2	2	%2,3	3	%3,2
İran başbakanı	1	%1	1	%1,1	-	-
Filistin başkanı	1	%1	1	%1,1	1	%1,1
Libya Başkanı	2	%2,2	-	-	1	%1,1
Küba Başkanı	1	%1	-	-	2	%2,1
Tacikistan başbakanı	1	%1	1	%1,1	-	-
Çin Başbakanı	-	-	1	%1,1	-	-
Japonya Başbakanı	-		-		2	%2,1
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	95	%100	87	%100	94	%100

Analiz kapsamında haber kaynağı olarak devlet başkanları incelenmiştir. Elde edilen verilere göre; Hürriyet gazetesinde en fazla oranda ABD Başkanı temsil edilmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla Türkiye Başbakanı, Afganistan lideri, Pakistan başkanı, İngiltere Başbakanı, Rusya Başkanı, İtalya Başbakanı, Irak Başkanı, Libya Başkanı, Almanya Başbakanı, Fransa Başbakanı, Mısır Başbakanı, Tacikistan Başbakanı, İran Başbakanı, İsrail Başkanı, Filistin Başkanı, Küba Başkanı izlemiştir. Zaman gazetesinde de en fazla oranda ABD Başkanı temsil edilmiştir. En fazla oranda sırasıyla; Türkiye Başbakanı, Afganistan lideri, Pakistan başkanı, İngiltere Başbakanı, Almanya Başbakanı, Rusya Başkanı, İtalya Başbakanı, Irak Başkanı, Fransa Başbakanı, Hollanda Başbakanı, Belçika Başbakanı, Yunanistan Başbakanı, İran Başbakanı, Tacikistan Başbakanı, Çin Başbakanı, Filistin başkanı yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinde de, en fazla oranda ABD

Başkanı temsil edilmiştir. En fazla oranda sırasıyla; Türkiye Başbakanı, Afganistan Lideri, İngiltere Başbakanı, Almanya Başbakanı, İtalya Başbakanı, Yunanistan Başbakanı, Irak Başkanı, Japonya Başbakanı, Küba başkanı, Libya başkanı, Filistin başkanı, İsrail başkanı ve Fransa başbakanı temsil edilmiştir.

Tablo 25.2: Haber Kaynağı: Bakanlar

Haber kaynağı: Bakanlar	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
ABD'li bakanlar	41	%45	40	%52,6	22	%27,5
AB ülkelerinin bakanları	11	%12	5	%6,7	13	%16,3
Türk Bakanlar	18	%19,8	20	%26,2	18	%22,4
Müslüman ülkelerin bakanları	17	%18,7	10	%13,2	25	%31,3
Diğer	4	%4,5	1	%1,3	2	%2,5
Toplam	91	%100	76	%100	80	%100

Hürriyet gazetesinde haber kaynağı olarak bakanların temsil edilme oranları incelendiğinde en fazla ABD'li bakanlara yer verildiği görülmektedir. Bunu en fazla oranda sırasıyla Türk Bakanlar, Müslüman ülkelerin bakanları, AB ülkelerinin bakanları ve diğer ülkelerin bakanları izlemiştir. Zaman gazetesinde de en fazla oranda ABD'li bakanların temsil edildikleri gözlenmiştir. En fazla oranda sırasıyla Türk Bakanlar, Müslüman ülkelerin bakanları, AB ülkelerinin bakanları ve diğer ülkelerin bakanlar temsil edilmiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda Müslüman ülkelerin bakanlarının temsil edildiği belirlenmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla ABD'li bakanlar, Türk bakanlar, AB ülkelerinin bakanları ve diğer bakanlar takip etmiştir.

Tablo 25.2.1: Haber Kaynağı: ABD'li Hükümet Temsilcileri

Haber kaynağı: ABD'li Bakanlar	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Başkan Yardımcısı	-	-	1	%2,5	2	%9,1
Dışişleri Bakanlığı	14	%34	13	%32,5	6	%27,4
Savunma Bakanlığı	10	%24,3	12	%30	5	%22,7
Adalet Bakanlığı	4	%9,7	1	%2,5	1	%4,5
Hazine Bakanlığı	2	%4,9	1	%2,5	-	-
Ulaştırma Bakanlığı	1	%2,4	1	%2,5	-	-
ABD Senatosu	2	%5	2	%5	-	-
Belediye Başkanları	2	%5	-	-	-	-
Büyükelçiler	3	%7,3	2	%5	3	%13,6

Tablo 25.2.1: Haber Kaynağı: ABD'li Hükümet Temsilcileri (Devam)

Beyaz Saray sözcüsü	2	%5	7	%17,5	3	%13,6
Diğer	1	%2,4	-	-	2	%9,1
Toplam	41	%100	40	%100	22	%100

Hürriyet gazetesinde haber kaynağı olarak ABD'li Hükümet temsilcilerinin temsil oranları incelendiğinde en fazla oranda Dışişleri Bakanlığı'nın temsil edildiği belirlenmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; Savunma Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Büyükelçiler, ABD Senatosu, Belediye Başkanları, Beyaz Saray Sözcüsü, Hazine Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı ve diğer bakanlıklar izlemiştir. Zaman gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; Dışişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Beyaz Saray Sözcüsü, ABD Senatosu, Büyükelçiler, Adalet Bakanlığı, Hazine Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda sırasıyla; Dışişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Büyükelçiler, Başkan Yardımcısı, Beyaz Saray Sözcüsü, diğer bakanlar ve Adalet Bakanlığı temsil edilmiştir.

Tablo 25.2.2: Haber Kaynağı: AB Ülkelerinin Bakanları

Haber kaynağı: AB ülkelerinin bakanları	**HÜRRİYET**		**ZAMAN**		**CUMHURİYET**	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Dışişleri Bakanlığı	5	%45,4	3	%60	3	%23
İçişleri Bakanlığı	1	%9	-	-	5	%38,5
Hükümet sözcüsü	-	-	1	%20	-	-
Savunma Bakanlığı	3	%27,6	1	%20	5	%38,5
Maliye Bakanlığı	1	%9	-	-	-	-
Başsavcılık	1	%9	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	11	%100	5	%100	13	%100

Hürriyet gazetesinde haber kaynağı olarak AB ülkelerinin bakanlarının temsili incelendiğinde en fazla oranda sırasıyla Dışişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Başsavcılık yer almıştır. Zaman gazetesinde ise en fazla oranda sırasıyla; Dışişleri Bakanlığı, Hükümet sözcüsü ve Savunma Bakanlığı temsil edilmiştir. Cumhuriyet gazetesinde en fazla oranda sırasıyla İçişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı yer almıştır.

Tablo 25.2.3: Haber Kaynağı: Türk Bakanlar

Haber kaynağı: Türk Bakanlar	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Başbakan Yardımcısı	3	%16,7	5	%25	3	%16,7
Bakanlar Kurulu	1	%5,6	-	-	-	-
Dışişleri Bakanlığı	7	%38,7	9	%45	6	%33,2
İçişleri Bakanlığı	1	%5,6	-	-	-	-
Devlet Bakanlığı	2	%11,1	3	%15	3	%16,7
Adalet Bakanlığı	-	-	1	%5	-	-
Milli Savunma Bakanlığı	-	-	-	-	1	5,6%
Büyükelçiler	-	-	-	-	1	5,6%
Turizm Bakanlığı	1	%5,6	-	-	-	-
Hazine Bakanlığı	1	%5,6	-	-	-	-
Belediye başkanları	-	-	1	%5	-	-
Diğer	2	%11,1	1	%5	4	%22,2
Toplam	18	%100	20	%100	18	%100

Tabloda (19.2.3)'de görüldüğü gibi, haber kaynağı olarak Türk Bakanların temsil edilmesi Hürriyet gazetesinde en fazla oranda sırasıyla Dışişleri Bakanlığı, Başbakan Yardımcısı, Devlet Bakanlığı, diğer bakanlar, Bakanlar Kurulu, İçişleri Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, Hazine Bakanlığı olarak yer almıştır. Zaman gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; Dışişleri Bakanlığı, Başbakan Yardımcısı, Devlet Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Belediye Başkanları ve diğer bakanlar temsil edilmiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise, en fazla oranda sırasıyla Dışişleri Bakanlığı, diğer bakanlar, Başbakan Yardımcısı, Devlet Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı ve Büyükelçiler olarak yer almıştır.

Tablo 25.2.4: Haber Kaynağı: Müslüman Ülkelerin Bakanları

Haber kaynağı: Müslüman ülkelerin Bakanları	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Başbakan Yardımcısı	2	%11,7	-	-	2	%8
Dışişleri Bakanlığı	3	%17,6	2	%20	4	%16
Savunma Bakanlığı	2	%11,7	2	%20	2	%8
İstihbarat Bakanlığı	-	-	1	%10	1	%4
Ulema Meclisi Sözcülüğü	3	%17,6	-	-	-	-
Sözcüler	-	-	2	%20	1	%4
Büyükelçiler	2	%11,7	3	%30	13	%52
Belediye Başkanlıkları	1	%5,9	-	-	1	%4
Diğer	4	%23,8	-	-	1	%4
Toplam	17	%100	10	%100	25	%100

Haber kaynağı olarak Müslüman ülkelerin Bakanlarının temsilinde Hürriyet gazetesinin en fazla oranda sırasıyla diğer bakanlar, Dışişleri Bakanlığı, Ulema

Meclisi Sözcülüğü, Başbakan Yardımcısı, Savunma Bakanlığı, Büyükelçiler ve Belediye Başkanlıklarına yer verdiği görülmektedir. Zaman gazetesinde temsil edilme oranları en fazla oranda sırasıyla; Büyükelçiler, Dışişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Sözcüler ve İstihbarat Bakanlığı şeklindedir. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda büyükelçiler, Dışişleri Bakanlığı, Başbakan Yardımcısı, Savunma Bakanlığı, Sözcüler, Belediye Başkanlıkları ve diğer bakanlıkları olarak temsil edilmiştir.

Tablo 25.3: Haber Kaynağı: Muhalefet Partisi Temsilcileri

Haber kaynağı: Muhalefet partisi temsilcileri	**HÜRRİYET**		**ZAMAN**		**CUMHURİYET**	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
ABD'li muhalefet partisi temsilcileri	3	%60	-	-	2	%100
Müslüman ülkelerin muhalefet partisi temsilcileri	2	%40	-	-	-	-
Toplam	5	%100	-	-	2	%100

Haber kaynağı olarak muhalefet partisi temsilcilerinin temsilinin oranları Hürriyet gazetesinde en fazla oranda sırasıyla ABD'li muhalefet partisi temsilciler ve Müslüman muhalefet partisi temsilcileri şeklindedir. Cumhuriyet gazetesinde sadece ABD'li muhalefet partisi temsilcilerine yer verilirken, Zaman gazetesinde muhalefet partisi temsilcilerine yer verilmemiştir.

Tablo 25.4: Haber Kaynağı: Siyasi Aktörler

Haber kaynağı: Siyasi aktörler	**HÜRRİYET**		**ZAMAN**		**CUMHURİYET**	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
ABD'li siyasi aktörler	3	%15	-	-	-	-
AB'li siyasi aktörler	-	-	2	%9,6	-	-
Türk siyasi aktörler	12	%60	14	%66,6	13	%100
Müslüman ülkelerin siyasi a.	5	%25	4	%19	-	-
Diğer	-	-	1	%4,8	-	-
Toplam	20	%100	21	%100	13	%100

Haber kaynağı olarak siyasi aktörlerin temsil edilmesinde Hürriyet gazetesi en fazla Türk siyasi aktörlere yer vermiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla Müslüman ülkelerin siyasi aktörleri, ABD'li siyasi aktörler izlemiştir. Hürriyet gazetesinde AB'li siyasi aktörlerin temsiline yer verilmemiştir. Zaman gazetesinde de en fazla oranda Türk siyasi aktörlere yer verilmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla;

Müslüman ülkelerin siyasi aktörleri, diğer ülkelerin siyasi aktörleri ve AB'li siyasi aktörler izlemiştir. Zaman gazetesi ABD'li siyasi aktörlere yer vermemiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise sadece Türk siyasi aktörlere yer verilmiştir.

Tablo 25.5: Haber Kaynağı: Terör Örgütü Üyeleri

Haber kaynağı: Terör örgütü üyeleri	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Usame Bin Ladin	6	%54,5	7	%70	8	%72,7
Amanullah Muhammed Atta	2	%18,2	-	-	1	%9,1
Filistin İslami Hamas Örgütü lideri Şeyh Ahmed Yasin	-	-	-	-	-	-
İslami Örgüt lideri Molla Sami Ül Hak	-	-	1	%10	1	%9,1
El-Kaide örgütü sözcüsü	-	-	1	%10	1	%9,1
Eski örgüt üyeleri	1	%9,1	-	-	-	-
Diğer	2	%18,2	1	%10	-	-
Toplam	11	%100	10	%100	11	%100

Haber kaynağı olarak terör örgütü üyelerinin temsilinde Hürriyet gazetesi en fazla oranda sırasıyla Usame Bin Ladin, Amanullah Muhammed Atta, diğer terör örgütü üyeleri ve eski örgüt üyelerine yer vermiştir. Zaman gazetesi en fazla oranda sırasıyla Usame Bin Ladin, İslami Örgüt lideri Molla Sami Ül Hak, El-Kaide örgütü sözcüsü, diğer terör örgütü üyelerine yer vermiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise, en fazla oranda sırasıyla Usame Bin Ladin, Amanullah Muhammed Atta, İslami Örgüt lideri Molla Sami Ül Hak ve El-Kaide örgütü sözcüsü temsil edilmiştir.

Tablo 25.6: Haber Kaynağı: Terör Uzmanları

Haber kaynağı: Terör uzmanları	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
ABD'li terör uzmanları	3	%60	2	%25	1	%25
AB'li terör uzmanları	-	-	1	%12,5	-	-
Türk terör uzmanları	1	%20	4	%50	3	%75
Müslüman ülkelerin terör uzmanları	-	-	1	%12,5	-	-
Belirlenemedi	1	%20	-	-	-	-
Diğer	-	-		-	-	-
Toplam	5	%100	8	%100	4	%100

Haber kaynağı olarak terör uzmanlarının temsili incelendiğinde, Hürriyet gazetesinin en fazla oranda sırasıyla ABD'li terör uzmanları, Türk terör uzmanları ve belirlenemeyen terör uzmanlarına yer verdiği görülmüştür. Zaman gazetesi en fazla oranda sırasıyla Türk terör uzmanları, ABD'li terör uzmanları, AB'li terör uzmanları ve Müslüman ülkelerin terör uzmanlarına yer vermiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise, en fazla oranda Türk terör uzmanları ve ABD'li terör uzmanlarının temsil edildiği belirlenmiştir.

Tablo 25.7: Haber Kaynağı: Ekonomi Uzmanları

Haber kaynağı: Ekonomi uzmanları	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
ABD'li ekonomi uzmanları	2	%66,6	1	%12,5	1	%50
AB'li ekonomi uzmanları	-	-	-	-	-	-
Türk ekonomi uzmanları	1	%33,4	7	%87,5	1	%50
Müslüman ülkelerin ekonomi uzmanları	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	3	%100	8	%100	2	%100

Haber kaynağı olarak ekonomi uzmanlarının temsilinde Hürriyet gazetesi en fazla oranda sırasıyla; ABD'li ekonomi uzmanları ve Türk ekonomi uzmanlarına yer vermiştir. Zaman gazetesi en fazla oranda sırasıyla; Türk ekonomi uzmanları ve ABD'li ekonomi uzmanlarına yer vermiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise ABD'li ve Türk ekonomi uzmanlarının temsil edilme oranları eşit orandadır.

Tablo 25.8: Haber Kaynağı: Dini Aktörler

Haber kaynağı: Dini aktörler	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Papa	1	%9,1	1	%6,3	1	%12,5
Diyanet İşleri Başkanlığı	2	%18,2	5	%31,1	2	%25
Müftüler	1	%9,1	1	%6,3	-	-
Müslüman Dini Yetkili	5	%45,4	1	%6,3	5	%62,5
Hıristiyan Dini Yetkili	1	%9,1	1	%6,3	-	-
İlahiyatçılar	1	%9,1	1	%6,3	-	-
Ulema	-	-	3	%18,7	-	-
Fethullah Gülen	-	-	3	%18,7	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	11	%100	16	%100	8	%100

Haber kaynağı olarak dini aktörlerin temsilinde Hürriyet gazetesi en fazla oranda sırasıyla; Müslüman dini yetkili, Diyanet İşleri Başkanlığı, Papa, Müftüler, Hıristiyan Dini yetkili, İlahiyatçılara yer vermiştir. Zaman gazetesi en fazla oranda sırasıyla; Diyanet İşleri Başkanlığı, Ulema, Fethullah Gülen, Hıristiyan dini yetkili, İlahiyatçılar, Müslüman dini yetkili, Müftüler ve Papaya yer vermiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise dini aktörlerin temsil edilme oranı en fazla oranda sırasıyla; Müslüman dini yetkili, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Papa şeklindedir.

Tablo 25.9: Haber Kaynağı: Askeri Yetkililer

Haber kaynağı: Askeri yetkililer	**HÜRRİYET**		**ZAMAN**		**CUMHURİYET**	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
ABD'li askeri yetkililer	4	%26,7	1	%16,7	2	%28,6
AB'li askeri yetkililer	1	%6,7	-	-	-	-
Türk askeri yetkililer	5	%33,3	4	%66,6	4	%57,1
Müslüman ülkelerin askeri yetkilileri	4	26,6%	-	-	-	-
Diğer	1	%6,7	1	%16,7	1	%14,3
Toplam	15	%100	6	%100	7	%100

Haber kaynağı olarak askeri yetkililerin temsil edilme oranları Hürriyet gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; Türk askeri yetkililer, ABD'li askeri yetkililer, Müslüman ülkelerin askeri yetkilileri, AB'li askeri yetkililer ve diğer askeri yetkililerdir. Zaman gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; Türk askeri yetkililer, ABD'li askeri yetkililer ve diğer askeri yetkililerdir. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda sırasıyla, Türk askeri yetkililer, ABD'li askeri yetkililer ve diğer askeri yetkililerdir.

Tablo 25.10: Haber Kaynağı: İstihbarat Örgütleri

Haber kaynağı: İstihbarat örgütleri	**HÜRRİYET**		**ZAMAN**		**CUMHURİYET**	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
ABD'li istihbarat örgütleri	11	%84,6	3	%75	1	%50
AB'li istihbarat örgütleri	1	%7,7	-	-	-	-
Müslüman ülkelerin istihbarat örgütleri	1	%7,7	-	-	-	-
Diğer	-	-	1	%25	1	%50
Toplam	13	%100	4	%100	2	%100

Haber kaynağı olarak istihbarat örgütlerinin temsilinde Hürriyet gazetesi en fazla oranda sırasıyla ABD'li istihbarat örgütleri, AB'li istihbarat örgütleri ve Müslüman ülkelerin istihbarat örgütlerine yer vermiştir. Zaman gazetesi en fazla oranda sırasıyla; ABD'li istihbarat örgütleri ve diğer istihbarat örgütlerine yer verirken, Cumhuriyet gazetesi de en fazla oranda sırasıyla, ABD'li istihbarat örgütleri ve diğer istihbarat örgütlerine yer vermiştir. Görüldüğü gibi her üç gazetede de en fazla ABD'li istihbarat örgütlerine yer verilmiştir.

Tablo 25.10.1. Haber Kaynağı: ABD'li İstihbarat Örgütleri

Haber kaynağı: ABD'li İstihbarat örgütleri	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
FBI	5	%45,5	3	%75	1	%100
CIA	6	%54,5	-	-	-	-
Diğer	-	-	1	%25	-	-
Toplam	11	%100	4	%100	1	%100

Haber kaynağı olarak ABD'li istihbarat örgütlerinin temsilinde Hürriyet gazetesi en fazla oranda CIA'e yer vermiştir. İkinci olarak da FBI'a yer veren Hürriyet gazetesinde diğer ABD'li istihbarat örgütlerinin temsili bulunmamaktadır. Zaman gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; FBI ve diğer ABD'li istihbarat örgütleri yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise sadece FBI temsiline yer verilmiştir.

Tablo 25.10.2. Haber Kaynağı: Avrupa Ülkelerinin İstihbarat Örgütleri

Haber kaynağı: Avrupa ülkelerinin istihbarat örgütleri	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
İngiltere gizli servisi M16	1	%50	-	-	-	-
Almanya Federal İstihbarat Servisi BND	1	%50	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	2	%100	-	-	-	-

Haber kaynağı olarak Avrupa ülkelerinin istihbarat örgütlerinin temsiline bakıldığında, Hürriyet gazetesi İngiltere gizli servisi M16 ve Almanya Federal İstihbarat Servisi BND'ye aynı oranda yer vermiştir. Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde ise Avrupa ülkelerinin istihbarat örgütlerinin temsili tespit edilmemiştir.

Tablo 25.10.3. Haber Kaynağı: Müslüman Ülkelerin İstihbarat Örgütleri

Haber kaynağı: Müslüman ülkelerin istihbarat örgütleri	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Pakistan İstihbarat Servisi	1	%100	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	1	%100	-	-	-	-

Haber kaynağı olarak Müslüman ülkelerin istihbarat örgütlerinin temsili incelendiğinde, Hürriyet gazetesinin Pakistan İstihbarat Servisi'nin temsiline yer verdiği görülmektedir. Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde ise Müslüman ülkelerin istihbarat örgütleri temsili tespit edilmemiştir.

Tablo 25.10.4. Haber Kaynağı: Diğer Ülkelerin İstihbarat Örgütleri

Haber kaynağı: Diğer ülkelerin istihbarat örgütleri	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Rusya Dış İstihbarat Servisi	-	-	1	%100	1	%100
Toplam	-	-	1	%100	1	%100

Haber kaynağı kullanımında diğer ülkelerin istihbarat örgütlerinin temsiline bakıldığında Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinin Rusya Dış İstihbarat Servisinin temsiline yer verdiği görülmektedir. Hürriyet gazetesinde diğer ülkelerin istihbarat örgütlerinin temsili bulunmamaktadır.

Tablo 25.11: Haber Kaynağı: Uzmanlar/Yazarlar

Haber kaynağı: Uzmanlar/Yazarlar	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
ABD'li	3	%50	10	%29,4	5	%15,6
AB'li	2	%33,3	4	%11,8	5	%15,6
Türk	-	-	14	%41,2	20	%62,5
Müslüman	1	%16,7	5	%14,7	2	%6,3
Diğer	-	-	1	%2,9	-	-
Toplam	6	%100	34	%100	32	%100

Haber kaynağı olarak uzmanlar/yazarlar temsilinde Hürriyet gazetesinde bakıldığında en fazla oranda sırasıyla; ABD'li, AB'li ve Müslüman uzman/yazarlara yer verdiği görülmektedir. Zaman gazetesi ise en fazla oranda Türk uzman/yazarlara

yer vermiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; ABD'li, Müslüman, AB'li ve diğer uzman/yazarlar izlemektedir. Cumhuriyet gazetesinde de en fazla Türk uzman/yazarlar temsil edilmiştir. En fazla oranda sırasıyla; ABD'li, AB'li ve Müslüman uzman/yazarlara yer verilmiştir.

Tablo 26: Eylemi Gerçekleştirdiği Düşünülen Teröristlerin Vurgulanan Özelliği

Eylemi gerçekleştirdiği düşünülen teröristlerin vurgulanan özelliği	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Adı	3	%20	5	%45,5	7	%38,8
Statüsü	4	%26,7	1	%9,1	4	%22,2
Milliyeti	4	%26,7	3	%27,2	4	%22,2
Dini	2	%13,3	-	-	1	%5,6
Birkaçı	2	%13,3	1	%9,1	1	%5,6
Diğer	-	-	1	%9,1	1	%5,6
Toplam	15	%100	11	%100	18	%100

Analiz kapsamında eylemi gerçekleştirdiği düşünülen teröristlerin vurgulanan özelliği de incelenmiştir. Bu kapsamda Hürriyet gazetesinde teröristin en çok vurgulanan özellikleri en fazla oranda sırasıyla; "statüsü" ve "milliyeti", "adı", "dini" ve "birkaçı" birarada olarak belirlenmiştir. Zaman gazetesinde teröristin en çok vurgulanan özelliği "adı" olarak tespit edilmiştir. En fazla oranda sırasıyla; "milliyeti", "statüsü", "birkaçı birarada" ve "diğer" olarak gözlemlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise teröristin en çok vurgulanan özelliğinin "adı" olduğu belirlenmiştir. En fazla oranda sırasıyla; "statüsü", "milliyeti", "dini", "birkaçı birarada" ve "diğer" olarak vurgulanmıştır.

Tablo 27: El-Kaide Terör Örgütünün Bir Tehdit Olarak Sunulması

El-Kaide terör örgütünün bir tehdit olarak sunulması	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Dünya ekonomisi için bir tehdittir	-	-	-	-	1	%9,1
Dünya barışı için bir tehdittir	2	%11,8	2	%33,3	1	%9,1
Batı Medeniyeti için bir tehdittir	2	%11,8	-	-	1	%9,1
Hıristiyanlık dini için bir tehdittir	-	-	-	-	2	%18,1
ABD'ye karşı cihad ilan etmiştir	1	%5,9	-	-	1	%9,1
ABD'nin sosyal ve kültürel sistemi için bir tehdittir	1	%5,9	-	-	1	%9,1
ABD halkı için bir tehdittir	5	%29,2	-	-	-	-
ABD ekonomisi için bir tehdittir	2	%11,8	-	-	-	-
İnsan hakları için bir tehdittir	-	-	2	%33,3	1	%9,1
Demokrasi için bir tehdittir	-	-	-	-	1	%9,1
İslam adına kitle terörizmi yapıyor	1	%5,9	-	-	-	-

Tablo 27: El-Kaide Terör Örgütünün Bir Tehdit Olarak Sunulması (devam)

İslam dininin imajını tehdit ediyor	2	%11,8	2	%33,3	1	%9,1
Afganistan için bir tehdittir	1	%5,9	-	-	1	%9,1
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	17	%100	6	%100	11	%100

Analiz kapsamında El-Kaide terör örgütünün bir tehdit olarak sunulması da incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, Hürriyet gazetesinde El-Kaide terör örgütünün haber kaynakları tarafından "ABD halkı için bir tehdit" olarak tasarlandığı değişkeninin en fazla orana sahip olduğu belirlenmiştir. Hürriyet gazetesinde en fazla oranla sırasıyla; El-Kaide örgütü, "Dünya barışı için tehdit", "Batı medeniyeti için bir tehdit", "ABD ekonomisi için bir tehdit, "İslam dininin imajı için bir tehdit", "ABD'ye karşı cihat ilan etmiştir", "ABD'nin sosyal ve kültürel sistemi için bir tehdit", "İslam dini adına kitle terörizmi yapıyor", "Afganistan için bir tehdit" olarak sunulmuştur. Zaman gazetesinde El-Kaide terör örgütü en fazla oranla sırasıyla "Dünya barışı için bir tehdittir", "İnsan hakları için bir tehdittir", "İslam dininin imajını tehdit ediyor" olarak tasarlanmıştır. Cumhuriyet gazetesine bakıldığında ise, El-Kaide terör örgütünün en fazla oranda"Hıristiyanlık dini için bir tehdittir" olarak tasarlandığı görülmektedir. Bununla beraber aynı oranlarda; "Dünya ekonomisi için bir tehdittir", "Dünya barışı için bir tehdittir", "Batı Medeniyeti için bir tehdittir", "ABD'ye karşı cihad ilan etmiştir", "ABD'nin sosyal ve kültürel sistemi için bir tehdittir", "İnsan hakları için bir tehdittir", "Demokrasi için bir tehdittir", "İslam dininin imajını tehdit ediyor", "Afganistan için bir tehdittir" olarak tasarlanmıştır.

Tablo 28: Batı'ya Göre Batı Medeniyeti'nin Tasarlanması

Batı'ya göre Batı Medeniyetinin tasarlanması	**HÜRRİYET**		**ZAMAN**		**CUMHURİYET**	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Demokratiktir	-	-	-	-	1	%16,7
İnsan haklarına ve dine saygılıdır	1	%14,3	-	-	1	%16,7
İstikrarlı ve güçlüdür	1	%14,3	1	%33,3	1	%16,7
İslam Medeniyeti'nden üstündür	2	%28,5	1	%33,3	2	%33,2
Özgür ve sosyal bir topluluktur	1	%14,3	-	-	-	-
Çağdaş değerlere sahiptir	1	%14,3	-	-	-	-
Medeni bir topluluktur	1	%14,3	1	%33,3	1	%16,7
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	7	%100	3	%100	6	%100

Analiz kapsamında Batı'ya göre Batı Medeniyeti'nin tasarlanması; "Demokratiktir", "İstikrarlı ve güçlüdür", "İnsan haklarına ve dine saygılıdır", "İslam Medeniyeti'nden üstündür", "Özgür ve sosyal bir topluluktur", "Medeni bir topluluktur" ve diğer değişkenlerine göre incelenmiştir. Buna göre Hürriyet gazetesinde haber kaynaklarına göre "Batı Medeniyeti en fazla oranda "İslam Medeniyetinden üstündür" olarak tasarlanmıştır. Bununla beraber eşit oranlarda; "İstikrarlı ve güçlüdür", "İnsan haklarına ve dine saygılıdır", "Özgür ve sosyal bir topluluktur", "Medeni bir topluluktur" olarak tasarlandığı belirlenmiştir. Zaman gazetesinde "İstikrarlı ve güçlüdür", "Medeni bir topluluktur", "İslam Medeniyetinden üstündür" şeklinde tasarlanmıştır. Cumhuriyet gazetesine bakıldığında ise yine en fazla oranda Batı Medeniyeti'nin "İslam Medeniyeti'nden üstündür" şeklinde tasarlandığı görülmektedir. Bunu eşit oranlarda; "Demokratiktir", "İstikrarlı ve güçlüdür", "İnsan haklarına ve dine saygılıdır", "Medeni bir topluluktur" değişkenleri izlemektedir. Görüldüğü üzere her üç gazetede de haber kaynaklarına göre en fazla oranda Batı Medeniyeti'nin İslam Medeniyeti'nden daha üstün olduğu vurgulanmaktadır.

Tablo 29: El Kaide Terör Örgütüne Göre Batı Medeniyeti'nin Tasarlanması

El Kaide'ye göre Batı Medeniyeti'nin tasarlanması	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Emperyalisttir	2	%28,6	-	-	1	%14,3
Müslüman ülkelere karşı olumsuz politikalar izlemektedir	5	%71,4	2	%66,7	4	%57,1
İslam dinine karşı savaşıyor	-	-	1	%33,3	2	%28,6
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	7	%100	3	%100	7	%100

Analiz kapsamında El Kaide terör örgütüne göre Batı Medeniyeti'nin tasarlanması da incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesinde haber kaynaklarına göre Batı Medeniyeti en fazla oranda sırasıyla, "Müslüman ülkelere karşı olumsuz politikalar izlemektedir", "Emperyalisttir" olarak tasarlanmaktadır. Zaman gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; "Müslüman ülkelere karşı olumsuz politikalar izlemektedir", "İslam dinine karşı savaşıyor" olarak tasarlandığı belirlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda sırasıyla; "Müslüman

ülkelere karşı olumsuz politikalar izlemektedir", "İslam dinine karşı savaşıyor", "Emperyalisttir" olarak tasarlandığı belirlenmiştir.

Tablo 30: Terör Eyleminin Nedenleri

Terör eyleminin nedenleri	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Din temelli nedenler	3	%18,8	2	%15,4	10	%32,3
Ekonomik temelli nedenler	1	%6,3	2	%15,4	2	%6,5
Kültürel temelli nedenler	4	%25	3	%23,1	9	%29
Siyasal temelli nedenler	6	%37,3	1	%7,7	8	%25,8
Birkaçı birarada	1	%6,3	3	%23	1	%3,2
Diğer	1	%6,3	2	%15,4	1	%3,2
Toplam	16	%100	13	%100	31	%100

Analiz kapsamında terör eyleminin nedenleri de incelenmiştir. Terör eyleminin nedenleri "Din temelli nedenler", "Ekonomik temelli nedenler", "Kültürel temelli nedenler", "Siyasal temelli nedenler", "Birkaçı birarada" ve "Diğer" değişkenlerine göre analiz edilmiştir. Elde edilen verilere göre, Hürriyet gazetesinde terör eyleminin nedenleri en fazla oranda sırasıyla; "Siyasal temelli nedenler", "Kültürel temelli nedenler", "Din temelli nedenler", "Ekonomik temelli nedenler", "Birkaçı birarada", "Diğer" olarak belirlenmiştir. Zaman gazetesinde terör eyleminin nedenleri en fazla oranda sırasıyla; "Kültürel temelli nedenler", "Birkaçı birarada", "Din temelli nedenler", "Ekonomik temelli nedenler" ve "Diğer" olarak belirlenmiştir. Cumhuriyet gazetesine bakıldığında ise terör eyleminin nedenleri en fazla oranda "Din temelli nedenler" olarak belirlendiği görülmüştür. Bunu en fazla oranda sırasıyla; "Kültürel temelli nedenler", "Siyasal temelli nedenler", "Ekonomik temelli nedenler "Birkaçı birarada" ve "Diğer" izlemektedir. Buna bağlı terör eyleminin nedenleri her üç gazetede yer alan haber kaynaklarına göre en fazla oranlarda "Din temelli nedenler", "Siyasal temelli nedenler" ve "Kültürel temelli nedenler" olarak ifade edilmiştir.

Tablo 30.1: Terör Eyleminin Nedenleri: Din Temelli Nedenler

(AB ve ABD'li Haber Kaynaklarına Göre)

Terör eyleminin nedenleri: Din temelli (AB ve ABD'li haber kaynaklarına göre)	**HÜRRİYET**		**ZAMAN**		**CUMHURİYET**	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Dinsel nedenselleştirme	1	%33,3	1	%100	4	%80
Dinlerin evrensel rekabeti	-	-	-	-	1	%20
İslam dininin şiddet içermesi	2	%66,7	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	3	%100	1	%100	5	%100

Analiz kapsamında terör eyleminin din temelli nedenleri AB'li ve ABD'li haber kaynaklarına göre incelenmiştir. Din temelli nedenler; "Dinsel nedenselleştirme", "Dinlerin evrensel rekabeti" ve "İslam dininin şiddet içermesi" değişkenlerine göre analiz edilmiştir. Elde edilen verilere göre, Hürriyet gazetesinde yer alan haber kaynaklarına göre terör eyleminin din temelli nedenleri en fazla oranda "İslam dininin şiddet içermesi" olarak görülmektedir. "Dinsel nedenselleştirme" de haber kaynaklarına göre eylemin din temelli nedenlerinden diğeridir. Zaman gazetesinde terör eyleminin din temelli nedenleri "Dinsel nedenselleştirme" olarak belirlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda sırasıyla; "Dinsel nedenselleştirme", "Dinlerin evrensel rekabeti" terör eyleminin haber kaynaklarına göre din temelli nedenleri olarak belirlenmiştir.

Tablo 30.2: Terör Eyleminin Nedenleri: Din Temelli Nedenler

(Müslüman Haber Kaynaklarına Göre)

Terör eyleminin nedenleri: Din temelli (Müslüman haber kaynaklarına göre)	**HÜRRİYET**		**ZAMAN**		**CUMHURİYET**	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Dinsel nedenselleştirme	-	-	1	%100	2	%40
Dinlerin evrensel rekabeti	-	-	-	-	2	%40
Batı'nın İslam'a nefreti	-	-	-	-	1	%20
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	-	1	%100	5	%100

Analiz kapsamında terör eyleminin din temelli nedenleri Müslüman haber kaynaklarına göre de incelenmiştir. Elde edilen verilere göre; Hürriyet gazetesinde terör eyleminin din temelli nedenleri hakkında Müslüman haber kaynaklarına ait

herhangi bir iletinin yer almadığı belirlenmiştir. Zaman gazetesinde terör eyleminin din temelli nedenleri Müslüman haber kaynaklarına göre "Dinsel nedenselleştirme" olarak belirlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise ilgili konu en fazla oranda sırasıyla; "Dinsel nedenselleştirme", "Dinlerin evrensel rekabeti" ve "Batı'nın İslam'a nefreti" olarak tespit edilmiştir.

Tablo 30.3: Terör Eyleminin Nedenleri: Ekonomik Temelli Nedenler (AB ve ABD'li Haber Kaynaklarına Göre)

Terör eyleminin nedenleri: Ekonomik temelli (AB ve ABD'li haber kaynaklarına göre)	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Batı'nın sahip olduğu ekonomik refah düzeyine duyulan nefret	-	-	1	%100	-	-
İşsizlik	-	-	-	-	1	%100
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	-	1	%100	1	%100

Analiz kapsamında AB'li ve ABD'li haber kaynaklarına göre terör eyleminin ekonomik temelli nedenleri; "Batı'nın sahip olduğu ekonomik refah düzeyine duyulan nefret", "İşsizlik" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre; Hürriyet gazetesinde AB'li ve ABD'li haber kaynaklarına göre terör eyleminin ekonomik temelli nedenlerine dair herhangi bir ileti yer almamıştır. Zaman gazetesinde "Batı'nın sahip olduğu ekonomik refah düzeyine duyulan nefret" terör eyleminin ekonomik nedeni olarak belirlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise "İşsizlik" AB'li ve ABD'li haber kaynaklarına göre terör eyleminin ekonomik temelli nedenleri olarak belirlenmiştir.

Tablo 30.4: Terör Eyleminin Nedenleri: Ekonomik Temelli Nedenleri (Müslüman Haber Kaynaklarına Göre)

Terör eyleminin nedenleri: Ekonomik temelli (Müslüman haber kaynaklarına göre)	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Ekonomik eşitsizlikler	1	%50	1	%100	-	-
Emperyalizm	1	%50	-	-	-	-
ABD'nin Afganistan'a yaptırımları	-	-	-	-	1	%100
Birkaçı birarada	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	2	%100	1	%100	1	%100

Analiz kapsamında Müslüman haber kaynaklarına göre terör eyleminin ekonomik temelli nedenleri; "Ekonomik eşitsizlikler", "Emperyalizm", "ABD'nin Afganistan'a yaptırımları", "Birkaçı birarada" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre; Hürriyet gazetesinde en fazla oranda sırasıyla "Diğer", "Ekonomik eşitsizlikler" ve "Emperyalizm" olarak belirlenmiştir. Zaman gazetesinde eşit oranlarda "Ekonomik eşitsizlikler" ve "Diğer" terör eyleminin ekonomik temelli nedenleri olarak gösterilmiştir. Cumhuriyet gazetesine bakıldığında ise, "ABD'nin Afganistan'a yaptırımları"nın Müslüman haber kaynaklarına göre terör eyleminin ekonomik temelli nedeni olduğu görülmüştür.

Tablo 30.5: Terör Eyleminin Nedenleri: Kültürel Temelli
(AB'li Ve ABD'li Haber Kaynaklarına Göre)

Terör eyleminin nedenleri: Kültürel temelli (AB'li ve ABD'li haber kaynaklarına göre)	**HÜRRİYET**		**ZAMAN**		**CUMHURİYET**	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Doğu-Batı kültürlerinin çatışması	4	%100	1	%33,3	3	%37,5
Batı değerlerine duyulan öfke – açılmış bir savaş	-	-	2	%66,7	5	%62,5
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	4	%100	3	%100	8	%100

Analiz kapsamında terör eyleminin kültürel temelli nedenleri AB'li ve ABD'li haber kaynaklarına "Doğu-Batı kültürlerinin çatışması", "Batı değerlerine duyulan öfke – açılmış bir savaş" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre; Hürriyet gazetesinde terör eyleminin kültürel temelli nedenleri "Doğu-Batı kültürlerinin çatışması" olarak belirlenmiştir. Zaman gazetesinde en fazla oranda sırasıyla "Batı değerlerine duyulan öfke – açılmış bir savaş" ve "Doğu-Batı kültürlerinin çatışması" neden olarak belirlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda sırasıyla; "Batı değerlerine duyulan öfke – açılmış bir savaş" ve "Doğu-Batı kültürlerinin çatışması" Müslüman haber kaynaklarına göre terör eyleminin kültürel temelli nedenleri olarak ifade edilmiştir.

Tablo: 30.6: Terör Eyleminin Nedenleri: Kültürel Temelli

(Müslüman Haber Kaynaklarına Göre)

Terör eyleminin nedenleri: Kültürel temelli (Müslüman haber kaynaklarına göre)	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Eğitimsizlik	-	-	-	-	1	%100
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	-	-	-	1	%100

Analiz kapsamında terör eyleminin kültürel temelli nedenleri Müslüman haber kaynaklarının iletilerine göre de incelenmiştir. Elde edilen verilere göre; Hürriyet ve Zaman gazetelerinin Müslüman haber kaynaklarına göre terör eyleminin kültürel temelli iletilerine yer vermediği belirlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise, "Eğitimsizlik" Müslüman haber kaynaklarına göre terör eyleminin kültürel temelli nedeni olarak belirlenmiştir.

Tablo 30.7: Terör Eyleminin Nedenleri: Siyasal Temelli Nedenler

(Müslüman Haber Kaynaklarına Göre)

Terör eyleminin nedenleri: Siyasal temelli (Müslüman haber kaynaklarına göre)	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Batı emperyalizmi	1	%20	-	-	1	%12.5
ABD'nin ve AB'nin Müslüman ülkelere karşı izlediği olumsuz politikalar	3	%60	1	%100	4	%50
ABD ve AB'nin izlediği dünya politikaları	-	-	-	-	2	%25
Filistin sorunu	1	%20	-	-	1	%12.5
Diğer	-	-	-	-	-	-
Toplam	5	%100	1	%100	8	%100

Analiz kapsamında terör eyleminin siyasal temelli nedenleri Müslüman haber kaynaklarına göre "Batı emperyalizmi", "ABD'nin ve AB'nin Müslüman ülkelere karşı izlediği olumsuz politikalar", "ABD ve AB'nin izlediği dünya politikaları", "Filistin sorunu" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; "ABD'nin ve AB'nin Müslüman ülkelere karşı izlediği olumsuz politikalar", "Batı emperyalizmi", "Filistin sorunu" olarak belirlenmiştir. Zaman gazetesinde en fazla oranda "ABD ve AB'nin izlediği dünya politikaları" olarak belirlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda

sırasıyla; "ABD ve AB'nin izlediği dünya politikaları", "ABD ve AB'nin izlediği dünya politikaları", "Batı emperyalizmi" ve "Filistin sorunu" olarak belirlenmiştir.

Tablo 30.8: Terör Eyleminin Nedenleri: Diğer

Terör eyleminin nedenleri: Diğer	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Usame Bin Ladin'in ABD'ye olan kişisel nefreti	1	%100	-	-	-	-
Vahşi zihniyete sahip insanların eylemi	-	-	1	%50	-	-
Bazı Amerikalı grupların işi	-	-	1	%50	1	%100
Toplam	1	%100	2	%100	1	%100

Analiz kapsamında terör eyleminin nedenleri "Diğer" olarak da incelenmiştir. "Usame Bin Ladin'in ABD'ye olan kişisel nefreti", "Vahşi zihniyete sahip insanların eylemi" ve "Bazı Amerikalı grupların işi" olarak incelenen analizde; Hürriyet gazetesi terör eyleminin "Usame Bin Ladin'in ABD'ye olan kişisel nefreti"nden dolayı olduğunu öne süren haber kaynaklarının iletilerine yer vermiştir. Zaman gazetesinde yer alan haber kaynakları ise en fazla oranda sırasıyla; "Vahşi zihniyete sahip insanların eylemi" ve "Bazı Amerikalı grupların işi" olarak terör eylemini nedenselleştirmiştir. Cumhuriyet gazetesi ise terör eyleminin nedenini "Bazı Amerikalı grupların işi" olarak ifade eden haber kaynaklarının iletilerine en fazla oranda yer vermiştir.

Tablo 31: Terör Eyleminin Tanımlanması

Terör eyleminin tanımlanması	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Komplo teorisi	2	14,3%	5	50,0%	2	12,5%
Günah keçisi oluşturma	2	%14,3	1	%10	1	%6,3
Meşrulaştırma	2	%14,3	-	-	2	%12,4
Haklılaştırma	2	%14,3	-	-	3	%18,8
Nedenselleştirme	6	%42,8	4	%40	7	%43,7
Diğer	-	-	-	-	1	6,3%
Toplam	14	%100	10	%100	16	%100

Analiz kapsamında haber kaynaklarına göre terör eyleminin tanımlanması; "Komplo teorisi", "Günah keçisi oluşturma", "Meşrulaştırma", "Haklılaştırma", "Nedenselleştirme" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen

verilere göre Hürriyet gazetesinde terör eylemi en fazla oranda sırasıyla; "Nedenselleştirme", ; "Komplo teorisi", "Günah keçisi oluşturma", "Meşrulaştırma", "Haklılaştırma" olarak tanımlanmıştır. Zaman gazetesinde en fazla oranda; "Komplo teorisi", "Nedenselleştirme" ve "Günah keçisi oluşturma" olarak tanımlanmıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise terör eyleminin en fazla oranda "Nedenselleştirme" olarak tanımlandığı belirlenmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; "Haklılaştırma", "Meşrulaştırma", "Komplo teorisi", "Günah keçisi oluşturma" ve "Diğer" değişkenleri izlemiştir.

Tablo 32: İletilerin İçeriği

İletilerin içeriği	HÜRRİYET		ZAMAN		CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%	Sayı	Oran%
Ulusçu	3	%7,1	3	%7,9	5	%15,5
Irkçı	5	%11,9	1	%2,6	3	%9,4
Dinsel	7	%16,7	12	%31,6	7	%21,8
ABD Merkezci	13	%31	7	%18,4	6	%18,8
AB Merkezci	3	%7,1	1	%2,6	2	%6,3
Müslüman ülkeler Merkezci	7	%16,7	10	%26,4	6	%18,8
Küresel	3	%7,1	3	%7,9	2	%6,3
Diğer	1	%2,4	1	%2,6	1	%3,1
Belirlenememiştir	-	-	-	-	-	-
Toplam	42	%100	38	%100	32	%100

Analiz kapsamında her üç gazetede yer alan haber kaynaklarının iletilerinin içeriği de incelenmiştir. Konuyla ilgili iletiler, "Ulusçu", "Irkçı", "Dinsel", "ABD Merkezci", "AB Merkezci", "Müslüman ülkeler merkezci", "Küresel", "Diğer" ve "Belirlenememiştir" değişkenlerine göre analiz edilmiştir. Elde edilen verilere göre; Hürriyet gazetesi en fazla oranda sırasıyla; "ABD Merkezci", "Müslüman ülkeler merkezci", "Dinsel", "Irkçı", "Ulusçu", "Küresel", "AB Merkezci" ve "Diğer" olarak belirlenmiştir. Zaman gazetesinde en fazla oranda sırasıyla; "Dinsel", "Müslüman ülkeler merkezci", "ABD Merkezci", "Ulusçu", "Küresel", "Irkçı" ve "Diğer" olarak belirlenmiştir. Cumhuriyet gazetesinde ise en fazla oranda sırasıyla; "Dinsel", "ABD Merkezci", "Müslüman ülkeler merkezci", "Ulusçu", "Irkçı", "AB Merkezci", "Küresel" ve "Diğer" olarak belirlenmiştir.

3.3.3. 11 Eylül 2001 Terör Eylemi ve Ardından Yaşanan Gelişmelerle İlgili Basında Çıkan Köşe Yazılarının Analizi

11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili gerçekleştirilen içerik analizi kapsamında 12 Eylül–12 Ekim 2001 tarihleri arasında Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde yayınlanan köşe yazıları niceliksel ve niteliksel olarak incelenmiştir.

Niceliksel analiz kapsamında her üç gazete için ayrı tablolar oluşturularak, köşe yazarlarının isimleri ve araştırma konusuna ilişkin yazmış oldukları yazılarının sayıları belirlenmiştir. Bu kapsamda her gazete için ayrı tablolar oluşturularak köşe yazarlarının yaklaşımları "Siyaset", "Ekonomi", "Kültür", "Din" ve "Diğer" değişkenlerine göre sayı ve oranları verilerek ortaya konmaya çalışılmıştır.

Köşe yazılarının niteliksel analizi bölümünde ise köşe yazarlarının sık kullandığı sözcükler sayı ve oranlarıyla verilmiştir. Bu sözcükler; "Terör", "Terörist", "Haçlı Seferi", "İslam/Müslüman", "Demokrasi", "Küreselleşme", "Medeniyet/Uygarlık", "Kapitalizm", "Savaş", "Cihad" olarak belirlenmiştir. Daha sonra köşe yazılarının "11 Eylül 2001 terör eylemine", "Usame Bin Ladin ve El-Kaide örgütü"ne, "ABD politikaları"na ve "Türkiye politikaları"na olan yaklaşımları olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Son olarak elde edilen bulguların değerlendirilmesi yapılmıştır.

Tablo 33: Köşe yazılarının sayı ve oranları

Gazete adı	**Köşe yazısı**	
	Sayı	Oran%
Hürriyet	124	%24.3
Zaman	156	%30.7
Cumhuriyet	229	%45
Toplam	509	%100

Analiz kapsamında incelenen üç gazetede yer alan 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili köşe yazıları incelenmiştir. Toplam 509 köşe yazısının incelendiği analizde; Hürriyet gazetesinde 124, Zaman gazetesinde 156 ve Cumhuriyet gazetesinde 229 köşe yazısı olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda

Cumhuriyet gazetesinin 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili köşe yazılarına en fazla yer veren gazete olduğu, Hürriyet gazetesinin ise en az yer veren gazete olduğu belirlenmiştir.

3.3.3.1. Hürriyet Gazetesi Köşe Yazılarının Niceliksel Analizi

Hürriyet gazetesinde yer alan 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili köşe yazılarının niceliksel analizi yapılmıştır.

Tablo 34: Hürriyet Gazetesi'nin Köşe Yazarları ve Köşe Yazarlarının Sayı ve Oranları

Köşe yazarlarının ismi	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Bekir Coşkun	11	%8,9
Cüneyt Ülsever	6	%4,8
Doğan Uluç	2	%1,6
Ege Cansen	2	%1,6
Emin Çölaşan	7	%5,6
Enis Berberoğlu	9	%7,3
Ercan Kumcu	2	%1,6
Ertuğrul Özkök	9	%7,3
Fatih Altaylı	8	%6,5
Ferai Tınç	4	%3,2
Gila Benmayor	3	%2,4
Hadi Uluengin	11	%8,9
İlter Türkmen	2	%1,6
Kanat Atkaya	2	%1,6
Muharrem Sarıkaya	3	%2,4
Mümtaz Soysal	2	%1,6
Oktay Ekşi	13	5%10,
Sedat Ergin	2	%1,6
Serdar Turgut	8	%6,5
Tufan Türenç	7	%5,7
Ufuk Sandık	1	%0,8
Uğur Cebeci	2	%1,6
Vahap Munyar	1	%0,8
Yalçın Bayer	5	%4
Yurtsan Atakan	2	%1,6
Toplam	124	%100

Analiz kapsamında Hürriyet gazetesinde yer alan köşe yazarları ve köşe yazarlarının sayı ve oranları belirlenmiştir. Buna göre, Hürriyet gazetesinde

belirlenen dönemde toplam 25 köşe yazarı 124 köşe yazısı yer almıştır. En fazla köşe yazısına sahip köşe yazarının Oktay Ekşi olduğu görülmüştür.

Tablo 35: Hürriyet Gazetesi Köşe Yazılarının Konularına Göre Sayı ve Oranları

Köşe yazılarının Konuları	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Siyaset	91	%73,4
Ekonomi	6	%4,8
Kültür	13	%10,5
Din	14	%11,3
Diğer	-	-
Toplam	124	%100

Analiz kapsamında Hürriyet gazetesi köşe yazıları "Siyaset", "Ekonomi", "Kültür", "Din" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesinde yer alan 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili köşe yazılarının en fazla oranda siyaset (%73,4) ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Daha sonra en fazla oranda sırasıyla; din (%11,3), kültür (%10,5) ve ekonomi (%4,8) konuları gelmektedir.

Tablo 35.1: Köşe Yazılarının Siyaset Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Siyaset	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Terör	50	55,6%
Demokrasi ve insan hakları	2	2,2%
Uluslar arası ilişkilerdeki değişiklikler	7	7,8%
Tarihsel ilişki	4	%4,4
ABD'nin uluslar arası ve ulusal politikası	-	-
Türkiye'nin uluslar arası ve ulusal politikası	15	%16,7
Afganistan saldırısı	-	-
Senaryolar	10	%11,1
Diğer	2	%2,2
Toplam	90	%100

Analiz kapsamında köşe yazılarının siyaset konusuna göre sayı ve oranları "Terör", "Demokrasi ve insan hakları", "Uluslar arası ilişkilerdeki değişiklikler", "Tarihsel ilişki", "ABD'nin uluslar arası ve ulusal politikası", "Türkiye'nin uluslar arası ve ulusal politikası", "Afganistan saldırısı", "Senaryolar" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesinde yer alan siyaset konulu köşe yazılarının büyük bir bölümünün "Terör" konulu olduğu

belirlenmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; "Türkiye'nin uluslar arası ve ulusal politikası", "Senaryolar", "Uluslar arası ilişkilerdeki değişiklikler", "Tarihsel ilişki", "Demokrasi ve insan hakları" ve "Diğer" izlemiştir.

Tablo 35.2: Köşe Yazılarının Ekonomi Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Ekonomi	**HÜRRİYET**	
	Sayı	Oran%
Küreselleşme	1	%14,3
Doğu-Batı arasındaki ekonomik dengesizlikler	-	-
Dünya ekonomisine etkileri	2	%28,6
ABD ekonomisine etkileri	-	-
Türkiye ekonomisine etkileri	3	%42,9
Senaryo	-	-
Diğer	-	-
Toplam	6	%100

Analiz kapsamında Hürriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının ekonomi konusuna göre sayı ve oranları "Küreselleşme", "Doğu-Batı arasındaki ekonomik dengesizlikler", "Dünya ekonomisine etkileri", "ABD ekonomisine etkileri", "Türkiye ekonomisine etkileri", "Senaryo" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre; köşe yazıları en fazla oranda 11 Eylül 2001 terör eyleminin "Türkiye ekonomisine etkileri" konusunda yer almıştır. Bunu sırasıyla "Dünya ekonomisine etkileri" ve "Küreselleşme" izlemiştir.

Tablo 35.3: Köşe Yazılarının Kültür Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Kültür	**HÜRRİYET**	
	Sayı	Oran%
Doğu-Batı kültürlerinin çatışması	4	%30,7
Sosyo-kültürel yapı	5	%38,5
Tarihsel ilişki	1	%7,7
Eğitim sorunu	-	-
Senaryo	1	%7,7
Diğer	2	%15,4
Toplam	13	%100,0

Analiz kapsamında Hürriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının kültür konusuna göre sayı ve oranları incelenmiştir. Kültür konusuna göre köşe yazıları "Doğu-Batı Kültürlerinin Çatışması", "Sosyo-Kültürel Yapı", "Tarihsel İlişki", "Senaryo" ve "Diğer" değişkenlerine göre analiz edilmiştir. En fazla oranda sırasıyla,

"Sosyo-Kültürel Yapı", "Doğu-Batı Kültürlerinin Çatışması", "Diğer", "Tarihsel İlişki", "Senaryo" olarak yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 35.4: Köşe Yazılarının Din Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Din	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Dinler çatışması	10	%71,5
Hıristiyan Müslümanlık ilişkileri	2	%14,3
Tarihsel ilişki	-	-
İslamın terörle ilişkisi	1	%7,1
Cihad	-	-
Senaryo	1	%7,1
Diğer	-	-
Toplam	14	%100

Analiz kapsamında Hürriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının din konusunda göre sayı ve oranları "Dinler çatışması", "Hıristiyanlık-Müslümanlık ilişkileri", "Tarihsel ilişki", "İslamın terörle ilişkisi", "Cihad", "Senaryo" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre en fazla oranda sırasıyla; "Dinler çatışması", "Hıristiyanlık-Müslümanlık ilişkileri", "İslamın terörle ilişkisi", "Senaryo" olarak yer aldığı belirlenmiştir.

3.3.3.2. Hürriyet Gazetesi Köşe Yazılarının Niteliksel Analizi

Hürriyet gazetesinde yer alan 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili köşe yazılarının niteliksel analizi yapılmıştır.

Tablo 36: Köşe Yazılarının Sık Kullanılan Sözcüklere Göre Sayı ve Oranları

Sık kullanılan sözcükler	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Terör	466	%39,5
Terörist	150	%12,7
Haçlı Seferi	4	%0,3
İslam / Müslüman	243	%20,7
Demokrasi	23	%2
Küreselleşme	18	%1,5
Medeniyet/Uygarlık	19	%1,6
Kapitalizm	8	%0,7
Savaş	238	%20,2
Cihad	10	%0,8
Toplam	1179	%100

Analiz kapsamında gazetede yer alan köşe yazılarında sık kullanılan sözcükler belirlenmiştir. Sözcükler, "Terör", "Terörist", "Haçlı Seferi", "İslam/Müslüman", "Demokrasi", "Küreselleşme", "Medeniyet/Uygarlık", "Kapitalizm", "Savaş" ve "Cihad" olarak seçilmiştir. Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarında en fazla oranda "Terör" sözcüğünün kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; "İslam/Müslüman", "Savaş", "Terörist", "Demokrasi", "Medeniyet/Uygarlık", "Küreselleşme", "Cihad", "Kapitalizm" ve "Haçlı Seferi" sözcükleri izlemiştir.

Tablo 37: Köşe Yazılarının 11 Eylül Terör Eylemine Yaklaşımları

Köşe yazılarının 11 Eylül terör eylemine yaklaşımları	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	-	-
Olumsuz	51	%100
Nötr	-	-
Toplam	51	%100

Analiz kapsamında köşe yazılarının 11 Eylül 2001 terör eylemine yaklaşımları olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Hürriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının tamamının terör eylemine yaklaşımlarının olumsuz olduğu belirlenmiştir.

Tablo 38: Köşe Yazılarının Usame Bin Ladin ve El-Kaide Terör Örgütüne Yaklaşımları

Köşe yazılarının Usame Bin Ladin ve El-Kaide örgütüne yaklaşımları	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	-	-
Olumsuz	16	%94,1
Nötr	1	%5,9
Toplam	17	%100

Analiz kapsamında Hürriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının Usame Bin Ladin ve El-Kaide terör örgütüne yaklaşımları olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre, Usame bin Ladin ve el-Kaide terör örgütü ile ilgili toplam 17 tane köşe yazısının 16 tanesinin olumsuz bir yaklaşım sergilediği belirlenmiştir. Usame Bin Ladin ve El-Kaide terör örgütü ile

ilgili olarak bir tane de nötr yaklaşım sergileyen köşe yazısının yer aldığı da tespit edilmiştir.

Tablo 39: Köşe Yazılarının ABD Politikalarına Karşı Yaklaşımları

Köşe yazılarının ABD politikalarına yaklaşımları	HÜRRİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	7	%25,9
Olumsuz	19	%70,4
Nötr	1	%3,7
Toplam	27	%100

Analiz kapsamında Hürriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının ABD politikalarına olan yaklaşımları olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre en fazla oranda olumsuz bir yaklaşım sergilendiği görülmüştür. Bunu en fazla oranda sırasıyla; olumlu ve nötr yaklaşımlar izlemektedir.

3.3.3.3. Zaman Gazetesi Köşe Yazılarının Niceliksel Analizi

Zaman gazetesinde yer alan 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili köşe yazılarının niceliksel analizi yapılmıştır.

Tablo 40: Köşe Yazarları ve Köşe Yazarlarının Sayı ve Oranları

Köşe yazarlarının ismi	ZAMAN	
	Sayı	Oran%
Ali Bulaç	11	%7,6
Hekimoğlu İsmail	6	%3,9
Etyen Mahçupyan	10	%6,6
Fikret Ertan	1	%0,6
Ahmet Turan Alkan	3	%1,9
Hüseyin Gülerce	8	%5,1
Mahmut Nedim Hazar	6	%3,9
Tamer Korkmaz	5	%3,2
Ali Halit Aslan	1	%0,6
Nuh Gönültaş	7	%4,5
Ahmet Selim	10	%6,6
İbrahim Karayeğen	3	%1,9
Ali Ünal	3	%1,9
Hasan Ünal	15	%9,6
Mustafa Ünal	4	%2,6

Tablo 40: Köşe yazarları ve köşe yazarlarının sayı ve oranları (devam)

Hilmi Yavuz	1	%0,6
Güntay Şimşek	11	%7,6
Ahmet Kurucan	4	%2,6
Erhan Başyurt	2	%1,3
Ahmet Şahin	5	%3,2
Mustafa Armağan	1	%0,6
Faruk Mercan	2	%1,3
Mehmet Niyazi	3	%1,9
Kerim Balcı	2	%1,3
Beşir Ayvazoğlu	3	%1,9
Ahmet Ünal	4	%2,6
İdris Gürsoy	3	%1,9
Ahmet Vardar	1	%0,6
İbrahim Kıbrızlı	2	%1,3
Bülent Korucu	1	%0,6
Melih Arat	1	%0,6
Selim Işıklar	5	%3,2
Şahin Ali Şen	1	%0,6
Kadir Dikbaş	6	%3,9
Ali Halit Aslan	3	%1,9
Toplam	156	%100

Analiz kapsamında Zaman gazetesinde yer alan köşe yazarları ve köşe yazarlarının sayı ve oranları belirlenmiştir. Buna göre, Zaman gazetesinde belirlenen dönemde toplam 35 köşe yazarı, 156 köşe yazısı yer almıştır. En fazla köşe yazısına sahip köşe yazarının Hasan Ünal olduğu görülmüştür.

Tablo 41: Köşe Yazılarının Konularına Göre Sayı ve Oranları

Köşe yazılarının konuları	ZAMAN	
	Sayı	Oran%
Siyaset	77	%49,4
Ekonomi	25	%16
Kültür	28	%17,9
Din	21	%13,5
Diğer	5	%3,2
Toplam	156	%100

Analiz kapsamında Zaman gazetesi köşe yazıları "Siyaset", "Ekonomi", "Kültür", "Din" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Zaman gazetesinde yer alan 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan

gelişmelerle ilgili köşe yazılarının en fazla oranda siyaset ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Daha sonra en fazla oranda sırasıyla; kültür, ekonomi, din ve diğer konuları gelmektedir.

Tablo 41.1: Köşe Yazılarının Siyaset Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Siyaset	**ZAMAN**	
	Sayı	Oran%
Terör	20	%26,3
Demokrasi ve insan hakları	3	%3,9
Uluslar arası ilişkilerdeki değişiklikler	3	%3,9
Tarihsel ilişki	-	-
ABD'nin uluslararası ve ulusal politikası	7	%9,2
Türkiye'nin uluslararası ve ulusal politikası	9	%11,8
Afganistan saldırısı	5	%6,6
Senaryolar	29	%38,3
Diğer	-	-
Toplam	76	%100

Analiz kapsamında köşe yazılarının siyaset konusuna göre sayı ve oranları "Terör", "Demokrasi ve insan hakları", "Uluslar arası ilişkilerdeki değişiklikler", "Tarihsel ilişki", "ABD'nin uluslar arası ve ulusal politikası", "Türkiye'nin uluslar arası ve ulusal politikası", "Afganistan saldırısı", "Senaryolar" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Zaman gazetesinde yer alan siyaset konulu köşe yazılarının büyük bir bölümünün "Senaryolar" konulu olduğu belirlenmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; "Terör", "Türkiye'nin uluslar arası ve ulusal politikası", "ABD'nin uluslar arası ve ulusal politikası", "Afganistan saldırısı", "Uluslar arası ilişkilerdeki değişiklikler", "Demokrasi ve insan hakları" konuları izlemiştir.

Tablo 41.2: Köşe Yazılarının Ekonomi Konusunda Göre Sayı ve Oranları

Ekonomi	**ZAMAN**	
	Sayı	Oran%
Küreselleşme	3	%11,5
Doğu-Batı arasındaki ekonomik dengesizlikler	5	%19,2
Dünya ekonomisine etkileri	5	%19,2
ABD ekonomisine etkileri	3	%11,5
Türkiye ekonomisine etkileri	1	%3,8
Senaryo	6	%23,3
Diğer	3	%11,5
Toplam	26	%100

Analiz kapsamında Zaman gazetesinde yer alan köşe yazılarının ekonomi konusuna göre sayı ve oranları incelenmiştir. Elde edilen verilere göre; köşe yazılarında en fazla oranda ekonomik "Senaryo" konusunun yer aldığı belirlenmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; "Doğu-Batı arasındaki ekonomik dengesizlikler", "Dünya ekonomisine etkileri", "ABD ekonomisine etkileri", "Küreselleşme", "Diğer" ve "Türkiye ekonomisine etkileri" konuları izlemiştir.

Tablo 41.3: Köşe Yazılarının Kültür Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Kültür	**ZAMAN**	
	Sayı	Oran%
Doğu-Batı kültürlerinin çatışması	9	%32,1
Sosyo-kültürel yapı	11	%39,2
Tarihsel ilişki	5	%17,9
Eğitim sorunu	1	%3,6
Senaryo	1	%3,6
Diğer	1	%3,6
Toplam	28	%100

Analiz kapsamında Zaman gazetesinde yer alan köşe yazılarının kültür konusuna göre sayı ve oranları incelenmiştir. Kültür konusuna göre köşe yazıları "Doğu-Batı Kültürlerinin Çatışması", "Sosyo-Kültürel Yapı", "Tarihsel İlişki", "Senaryo" ve "Diğer" değişkenlerine göre analiz edilmiştir. En fazla oranda sırasıyla, "Sosyo-Kültürel Yapı", "Doğu-Batı Kültürlerinin Çatışması", "Tarihsel İlişki", "Eğitim sorunu", "Senaryo" ,"Diğer" konularının yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 41.4: Köşe Yazılarının Din Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Din	**ZAMAN**	
	Sayı	Oran%
Dinler çatışması	4	%20
Hıristiyan Müslümanlık ilişkileri	3	%15
Tarihsel ilişki	2	%10
İslamın terörle ilişkisi	8	%40
Cihad	1	%5
Senaryo	1	%5
Diğer	1	%5
Toplam	20	%100

Analiz kapsamında incelenen Zaman gazetesinde yer alan köşe yazılarının din konusunda göre sayı ve oranları en fazla oranda sırasıyla; "İslamın terörle ilişkisi",

"Dinler çatışması", "Hıristiyanlık-Müslümanlık ilişkileri", "Tarihsel İlişki", "Cihad", "Senaryo" "Diğer" konularının yer aldığı belirlenmiştir.

3.3.3.4. Zaman Gazetesi Köşe Yazılarının Niteliksel Analizi

Zaman gazetesinde yer alan 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili köşe yazılarının niteliksel analizi yapılmıştır.

Tablo 42: Köşe Yazılarının Sık Kullanılan Sözcüklere Göre Sayı ve Oranları

Sık kullanılan sözcükler	**ZAMAN**	
	Sayı	Oran%
Terör	549	%30,1
Terörist	157	%8,6
Haçlı Seferi	28	%1,5
İslam / Müslüman	495	%27,2
Demokrasi	38	%2,1
Küreselleşme	37	%2
Medeniyet/Uygarlık	52	%2,9
Kapitalizm	7	%0,4
Savaş	438	%24,1
Cihad	20	%1,1
Toplam	1821	%100

Analiz kapsamında Zaman gazetesinde yer alan köşe yazılarında sık kullanılan sözcükler belirlenmiştir. Sözcükler, "Terör", "Terörist", "Haçlı Seferi", "İslam/Müslüman", "Demokrasi", "Küreselleşme", "Medeniyet/Uygarlık", "Kapitalizm", "Savaş" ve "Cihad" olarak seçilmiştir. Elde edilen verilere göre Zaman gazetesinde yer alan köşe yazılarında en fazla oranda "Terör" sözcüğünün kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; "İslam/Müslüman", "Savaş", "Terörist", "Medeniyet/Uygarlık", "Demokrasi", "Küreselleşme", "Haçlı Seferi", "Cihad" ve "Kapitalizm" sözcükleri izlemiştir.

Tablo 43: Köşe Yazılarının 11 Eylül Terör Eylemine Yaklaşımları

Köşe yazılarının 11 Eylül terör eylemine yaklaşımları	**ZAMAN**	
	Sayı	Oran%
Olumlu	-	-
Olumsuz	21	%100
Nötr	-	-
Toplam	21	%100

Analiz kapsamında köşe yazılarının 11 Eylül terör eylemine yaklaşımları olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Zaman gazetesinde yer alan köşe yazılarının terör eylemine yaklaşımlarının tamamının olumsuz olduğu belirlenmiştir.

Tablo 44: Köşe Yazılarının Usame Bin Ladin Ve El-Kaide Terör Örgütüne Yaklaşımları

Köşe yazılarının Usame Bin Ladin ve El-Kaide örgütüne yaklaşımları	**ZAMAN**	
	Sayı	Oran%
Olumlu	-	-
Olumsuz	4	%100
Nötr	-	-
Toplam	4	%100

Analiz kapsamında köşe yazılarının Usame Bin Ladin ve El-Kaide örgütüne yaklaşımları olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Zaman gazetesinde yer alan köşe yazılarının tamamının olumsuz olduğu belirlenmiştir. Bununla beraber Zaman gazetesinde yer alan köşe yazılarında Usame Bin Ladin ve El-Kaide terör örgütüne fazla yer verilmediği de görülmektedir.

Tablo 45: Köşe Yazılarının ABD Politikalarına Karşı Yaklaşımları

Köşe yazılarının ABD politikalarına yaklaşımları	**ZAMAN**	
	Sayı	Oran%
Olumlu	1	%3,6
Olumsuz	27	%96,4
Nötr	-	-
Toplam	28	%100

Analiz kapsamında Zaman gazetesinde yer alan köşe yazılarının 11 Eylül 2001 terör eyleminin ardından ABD politikalarına yaklaşımları olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Zaman gazetesinde yer alan köşe yazılarının büyük bir oranının olumsuz yaklaştığı belirlenmiştir. Bununla beraber Zaman gazetesinde olumlu yaklaşan köşe yazısı da tespit edilmiştir.

Tablo 46: Köşe Yazılarının Türkiye Politikalarına Karşı Yaklaşımları

Köşe yazılarının Türkiye politikalarına yaklaşımları	ZAMAN	
	Sayı	Oran%
Olumlu	1	%7,7
Olumsuz	12	%92,3
Nötr	-	-
Toplam	13	%100

Analiz kapsamında Zaman gazetesinde yer alan köşe yazılarının Türkiye politikalarına yaklaşımları olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Zaman gazetesinde yer alan köşe yazılarının büyük bir oranda 11 Eylül 2001 terör eyleminin ardından Türkiye politikalarına olumsuz bir yaklaşım içerisinde oldukları belirlenmiştir. Bununla beraber olumlu bir yaklaşım sergileyen köşe yazısı da yer almıştır.

3.3.3.5. Cumhuriyet Gazetesi Köşe Yazılarının Niceliksel Analizi

Cumhuriyet gazetesinde yer alan 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili köşe yazılarının niceliksel analizi yapılmıştır.

Tablo 47: Köşe Yazarları ve Köşe Yazarlarının Sayı ve Oranları

Köşe yazarlarının ismi	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
İlhan Selçuk	17	%7,3
Atilla İlhan	2	%0,9
Mustafa Balbay	16	%7
Cüneyt Arcayürek	8	%3,5
Hikmet Çetinkaya	17	%7,4
Ergin Yıldızoğlu	5	%2,2
Oral Çalışlar	11	%4,8
Toktamış Ateş	7	%3,1
Yalçın Doğan	11	%4,8
Hikmet Bila	9	%3,9
Emre Kongar	6	%2,6
Ali Sirmen	10	%4,4
Server Tanilli	2	%0,9
Orhan Birgit	8	%3,5
Necati Doğru	9	%3,9
Emin Gürses	2	%0,9

Tablo 47: Köşe yazarları ve köşe yazarlarının sayı ve oranları (devam)

Ümit Zileli	3	%1,3
Erdal Atabek	4	%1,7
Erol Manisalı	8	%3,5
Ataol Behramoğlu	3	%1,3
Güray Öz	3	%1,3
Deniz Kavukçuoğlu	3	%1,3
Orhan Bursalı	7	%3,1
Nilgün Cerrahoğlu	3	%1,3
Zeynep Oral	2	%0,9
Metin Erksan	1	%0,4
Öztin Akgüç	3	%1,3
Yakup Kepenek	2	%0,9
Hüseyin Baş	2	%0,9
Orhan Bursalı	7	%3,1
Şükran Soner	10	%4,4
Orhan Erinç	5	%2,2
Oktay Akbal	3	%1,3
Türkel Minibaş	3	%1,3
Taner Berksoy	2	%0,9
Aydın Engin	8	%3,5
Vedat Özdemiroğlu	1	%0,4
Özgen Acar	5	%2,2
Oktay Ekinci	1	%0,4
Toplam	229	%100

Analiz kapsamında Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazarları ve köşe yazarlarının sayı ve oranları belirlenmiştir. Buna göre, belirlenen dönemde toplam 39 köşe yazarı, 229 köşe yazısı yer almıştır. En fazla köşe yazısına sahip köşe yazarının İlhan Selçuk ve Hikmet Çetinkaya olduğu görülmüştür.

Tablo 48: Köşe Yazılarının Konularına Göre Sayı ve Oranları

Köşe yazılarının konuları	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Siyaset	135	%59
Ekonomi	49	%21,4
Kültür	31	%13,5
Din	12	%5,2
Diğer	2	%0,9
Toplam	229	%100

Analiz kapsamında Cumhuriyet gazetesi köşe yazıları “Siyaset”, “Ekonomi”, “Kültür”, “Din” ve “Diğer” değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere

göre Cumhuriyet gazetesinde yer alan 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili köşe yazılarının en fazla oranda siyaset ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Daha sonra en fazla oranda sırasıyla; ekonomi, kültür, din ve diğer konuları gelmektedir.

Tablo 48.1: Köşe Yazılarının Siyaset Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Siyaset	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Terör	48	%35,6
Demokrasi ve insan hakları	6	%4,4
Uluslar arası ilişkilerdeki değişiklikler	2	%1,5
Tarihsel ilişki	6	%4,4
ABD'nin uluslararası ve ulusal politikası	7	%5,2
Türkiye'nin uluslararası ve ulusal politikası	13	%9,6
Afganistan saldırısı	16	%11,9
Senaryolar	37	%27,4
Diğer	-	-
Toplam	135	%100

Analiz kapsamında köşe yazılarının siyaset konusuna göre sayı ve oranları "Terör", "Demokrasi ve insan hakları", "Uluslar arası ilişkilerdeki değişiklikler", "Tarihsel ilişki", "ABD'nin uluslar arası ve ulusal politikası", "Türkiye'nin uluslar arası ve ulusal politikası", "Afganistan saldırısı", "Senaryolar" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Cumhuriyet gazetesinde yer alan siyaset konulu köşe yazılarının büyük bir bölümünün "Terör" konulu olduğu belirlenmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; "Senaryolar", "Afganistan saldırısı", "Türkiye'nin uluslar arası ve ulusal politikası", "ABD'nin uluslar arası ve ulusal politikası", "Demokrasi ve insan hakları", "Tarihsel ilişki" ve "Uluslar arası ilişkilerdeki değişiklikler" konuları izlemiştir.

Tablo 48.2: Köşe Yazılarının Ekonomi Konusunda Göre Sayı ve Oranları

Ekonomi	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Küreselleşme	26	%53,1
Doğu-Batı arasındaki ekonomik dengesizlikler	7	%14,3
Dünya ekonomisine etkileri	1	%2
ABD ekonomisine etkileri	2	%4,1
Türkiye ekonomisine etkileri	1	%2
Senaryo	10	%20,4
Diğer	2	%4,1
Toplam	49	%100

Analiz kapsamında Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının ekonomi konusuna göre sayı ve oranları "Küreselleşme", "Doğu-Batı arasındaki ekonomik dengesizlikler", "Dünya ekonomisine etkileri", "ABD ekonomisine etkileri", "Türkiye ekonomisine etkileri", "Senaryo" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre; köşe yazılarında en fazla oranda "Küreselleşme" konusunun yer aldığı belirlenmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; "Senaryo", "Doğu-Batı arasındaki ekonomik dengesizlikler", "ABD ekonomisine etkileri", "Diğer", "Dünya ekonomisine etkileri" ve "Türkiye ekonomisine etkileri" konuları izlemiştir.

Tablo 48.3: Köşe Yazılarının Kültür Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Kültür	**CUMHURİYET**	
	Sayı	Oran%
Doğu-Batı kültürlerinin çatışması	14	%45,2
Sosyo-kültürel yapı	10	%32,3
Tarihsel ilişki	1	%3,2
Eğitim sorunu	-	-
Senaryo	1	%3,2
Diğer	5	%16,1
Toplam	31	%100

Analiz kapsamında Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının kültür konusuna göre sayı ve oranları incelenmiştir. Kültür konusuna göre köşe yazıları "Doğu-Batı Kültürlerinin Çatışması", "Sosyo-Kültürel Yapı", "Tarihsel İlişki", "Senaryo" ve "Diğer" değişkenlerine göre analiz edilmiştir. Elde edilen verilere göre gazetede yer alan köşe yazılarının en fazla oranda "Doğu-Batı Kültürlerinin Çatışması" konusunda yazıldığı belirlenmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; "Sosyo-Kültürel Yapı", "Diğer", "Tarihsel İlişki", "Senaryo" konularının yer aldığı izlemiştir.

Tablo 48.4: Köşe Yazılarının Din Konusuna Göre Sayı ve Oranları

Din	**CUMHURİYET**	
	Sayı	Oran%
Dinler çatışması	4	%33,3
Hıristiyan Müslümanlık ilişkileri	3	%25
Tarihsel ilişki	1	%8,4
İslamın terörle ilişkisi	4	%33,3

Tablo 48.4: Köşe Yazılarının Din Konusuna Göre Sayı ve Oranları (devam)

Cihad	-	-
Senaryo	-	-
Diğer	-	-
Toplam	12	%100

Analiz kapsamında Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının din konusunda göre sayı ve oranları "Dinler çatışması", "Hıristiyanlık-Müslümanlık ilişkileri", "Tarihsel ilişki", "İslamın terörle ilişkisi", "Cihad", "Senaryo" ve "Diğer" değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre en fazla oranda sırasıyla; "İslamın terörle ilişkisi", "Dinler çatışması", "Hıristiyanlık-Müslümanlık ilişkileri", "Tarihsel İlişki" konularının yer aldığı belirlenmiştir.

3.3.3.6. Cumhuriyet Gazetesi Köşe Yazılarının Niteliksel Analizi

Cumhuriyet gazetesinde yer alan 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili köşe yazılarının niteliksel analizi yapılmıştır.

Tablo 49: Köşe Yazılarının Sık Kullanılan Sözcüklere Göre Sayı ve Oranları

Sık kullanılan sözcükler	**CUMHURİYET**	
	Sayı	Oran%
Terör	1088	%36,5
Terörist	254	%8,5
Haçlı Seferi	42	%1,4
İslam / Müslüman	411	%13,8
Demokrasi	85	%2,9
Küreselleşme	136	%4,6
Medeniyet/Uygarlık	105	%3,5
Kapitalizm	27	%0,9
Savaş	808	%27
Cihad	26	%0,9
Toplam	2982	%100

Analiz kapsamında Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarında sık kullanılan sözcükler belirlenmiştir. Sözcükler, "Terör", "Terörist", "Haçlı Seferi", "İslam/Müslüman", "Demokrasi", "Küreselleşme", "Medeniyet/Uygarlık", "Kapitalizm", "Savaş" ve "Cihad" olarak seçilmiştir. Elde edilen verilere göre Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarında en fazla oranda "Terör" sözcüğünün kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; "Savaş",

"İslam/Müslüman", "Terörist","Küreselleşme","Medeniyet/Uygarlık", "Demokrasi", "Haçlı Seferi", "Kapitalizm" ve "Cihad" sözcüklerinin izlediği belirlenmiştir.

Tablo 50: Köşe Yazılarının 11 Eylül Terör Eylemine Yaklaşımları

Köşe yazılarının 11 Eylül terör eylemine yaklaşımları	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	-	-
Olumsuz	29	%82,9
Nötr	6	%17,1
Toplam	35	%100

Analiz kapsamında köşe yazılarının 11 Eylül terör eylemine yaklaşımları olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının terör eylemine yaklaşımlarının büyük bir oranının olumsuz olduğu belirlenmiştir. Olumlu bir yaklaşım yer almazken nötr yaklaşımların yer aldığı da belirlenmiştir.

Tablo 51: Köşe Yazılarının Usame Bin Ladin ve El-Kaide Terör Örgütüne Yaklaşımları

Köşe yazılarının Usame Bin Ladin ve El-Kaide örgütüne yaklaşımları	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	-	-
Olumsuz	14	%73,7
Nötr	5	%26,3
Toplam	19	%100

Analiz kapsamında köşe yazılarının Usame Bin Ladin ve El-Kaide örgütüne yaklaşımları olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının Usame Bin Ladin ve El-Kaide örgütüne yaklaşımlarının büyük bir oranının olumsuz olduğu belirlenmiştir. Olumlu bir yaklaşım yer almazken nötr yaklaşımların yer aldığı da belirlenmiştir.

Tablo 52: Köşe Yazılarının ABD Politikalarına Karşı Yaklaşımları

Köşe yazılarının ABD Politikalarına yaklaşımları	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	1	%1
Olumsuz	96	%92,3
Nötr	7	%6,7
Toplam	104	%100

Analiz kapsamında köşe yazılarının ABD politikalarına yaklaşımları olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının ABD politikalarına yaklaşımlarının oldukça büyük bir oranının olumsuz olduğu belirlenmiştir. Bunu en fazla oranda sırasıyla; nötr ve olumlu yaklaşımlar izlemektedir.

Tablo 53: Köşe Yazılarının Türkiye Politikalarına Yaklaşımları

Köşe yazılarının Türkiye politikalarına yaklaşımları	CUMHURİYET	
	Sayı	Oran%
Olumlu	4	%14,8
Olumsuz	19	%70,4
Nötr	4	%14,8
Toplam	27	%100

Analiz kapsamında Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının Türkiye politikalarına yaklaşımları olumlu, olumsuz ve nötr değişkenlerine göre incelenmiştir. Elde edilen verilere göre Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşe yazılarının Türkiye politikalarına yaklaşımlarının büyük bir oranının olumsuz olduğu belirlenmiştir. Bunu eşit oranlarda nötr ve olumlu yaklaşımlar izlemektedir.

3.4. Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi

Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazetesinde yer alan 11 Eylül 2001 terör eylemi haberleri ve köşe yazıları incelenerek analiz edildikten sonra elde edilen bulgular analiz öncesinde oluşturulan varsayımların büyük oranda doğru olduğunu göstermiştir.

Liberal eğilimli Hürriyet gazetesi ile ilgili öne sürülen birinci varsayım; köşe yazarlarının 11 Eylül 2001 terör eylemine Türkiye'nin eylemin ardından izlemesi gereken politikalar ve Türkiye'nin çıkarları ile ilgili bir bakış açısı ile yaklaşmaktadırlar. Elde edilen bulgulara göre, varsayım doğrulanmıştır. Hürriyet gazetesi köşe yazarları terör eyleminin ardından ABD'ye tam destek verilmesi çerçevesinde yorumlar yapmışlardır.

İkinci varsayım Hürriyet gazetesinde yer alan Batılı haber aktörlerinin terör eylemini bir uygarlıklar çatışması olarak ele alması, Batılı haber aktörleri tarafından İslam dini ile Batı arasında bir çatışmanın var olduğunun, bunun nedeninin de Batı'nın sahip olduğu değerlere Doğu tarafından duyulan nefret olduğunun belirtilmesi şeklinde bir yaklaşımdır. Elde edilen bulgulara göre bu varsayım da doğrulanmıştır. Haber aktörlerinin iletileri analiz edildiğinde Batılı haber aktörlerinin 11 Eylül 2001 terör eyleminin nedeni olarak Doğu'nun Batı'ya duyduğu öfke olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Özellikle ABD Başkanı George Bush, ABD'ye düzenlenen bu eylemin ABD'nin huzurunu, refahını, gelişmişliğini kıskanan ve zaten içinde şiddet barındırdığını da iletilerinde belirten Müslümanlar tarafından yapıldığı ifade edilmektedir.

Üçüncü varsayım Hürriyet gazetesinin Batılı haber aktörlerinin iletilerine Müslüman haber aktörlerinin iletilerinden daha fazla oranda yer vermiş olmasıdır. Bu varsayım da doğru çıkmıştır. Haber aktörlerinin iletileri analiz edildiğinde gazetede ABD Başkanı George Bush başta olmak üzere en çok ABD'li ve AB'li haber aktörlerine yer verildiği görülmektedir. Türk haber aktörlerine de oldukça yer veren gazete de Müslüman haber aktörlerinin iletilerinin sayısı oldukça azdır.

Dördüncü varsayım, Batılı haber aktörleri tarafından ırkçı iletilere yer verildiği ile ilgilidir. Elde edilen bulgulara göre bu varsayım da doğru çıkmıştır. Batılı haber aktörleri 11 Eylül 2001 terör eyleminin ardından Müslümanlara ve İslam dinine karşı ırkçı söylemler içerisinde bulunmuşlardır.

Beşinci varsayımda, Müslüman haber aktörleri tarafından Doğu ile Batı arasında bir çatışmanın var olduğunu, bunun nedeninin Batı'nın Doğu'ya karşı

izlemiş olduğu olumsuz politikalar olduğu belirtilmektedir. Elde edilen bulgulara göre varsayımın doğru çıktığı belirlenmiştir. Müslüman haber aktörleri başta ABD olmak üzere Batı ülkelerinin yıllardır, özellikle Filistin sorunu ile ilgili olarak, Müslüman ülkelere karşı birtakım olumsuz politikalar izlediğini ifade etmektedirler. Bu durumun da Müslüman ülkelerde Batı'ya karşı olumsuz duygular gelişmesine neden olduğu haber aktörleri tarafından belirtilmektedir. Mevcut Doğu-Batı çatışmasının temelinde de Batılı haber aktörlerinin iddia ettiği gibi İslam dininin Batı'nın sahip olduğu değerlere duyduğu nefretten değil, izlemiş olduğu politikalara karşı kaynaklanan bir nefret olduğu belirtilmektedir. Yani Müslüman haber aktörleri çatışmanın kaynağı olarak Batı'yı göstermektedir.

Altıncı varsayımda, ABD merkezci iletilere Müslüman merkezci iletilerden daha fazla oranda yer verdiği öne sürülmüştür. Elde edilen bulgulara göre varsayımın doğruluğu kanıtlanmıştır. Hürriyet gazetesi 11 Eylül 2001 terör eyleminin ardından ABD merkezci iletilere daha fazla yer vererek, gazetenin ideolojik yapısıyla doğru orantılı bir çizgi izlemiştir.

Yedinci varsayımda, Hürriyet gazetesinin 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelere daha çok magazin ağırlıklı yaklaştığı öne sürülmüştür. Elde edilen bulgulara göre varsayım doğrulanmıştır. Gazetede yer alan haberler incelendiğinde, olası sorumlu aktör Usame Bin Ladin ve özel hayatı hakkında, terör eylemi kurbanlarının özel hayatı hakkında vb. magazin ağırlıklı haberlere fazlaca yer verildiği görülmüştür.

Sekizinci varsayım, liberal eğilimli olan Hürriyet gazetesinin muhafazakar eğilimli Zaman gazetesi ve sol eğilimli Cumhuriyet gazetesine oranla görselliğe daha fazla yer verdiği yönündeydi. Elde edilen bulgulara göre varsayımın doğru oldu belirlenmiştir. Hürriyet gazetesi analiz edilen üç gazete içerisinde en fazla görsel materyal kullanan gazetedir. Bununla beraber kullanılan görsellerin çoğunun da hangi haber organizasyonu tarafından üretildiği belirlenememiştir.

Muhafazakar eğilimli Zaman gazetesi ile ilgili öne sürülen birinci varsayımda, köşe yazarları tarafından 11 Eylül 2001 terör eyleminin iddia edildiği

gibi İslam kaynaklı bir eylem olmadığını, İslam ile terörün bağdaşamayacağı belirtilmiştir. Elde edilen bulgulara göre varsayımın doğru olduğu belirlenmiştir. Köşe yazarları, İslam ile terörün bağdaşamayacağını, İslam dininin barış dini olduğunu, terör eylemlerini dinsel olarak nitelemenin doğru olmayacağını köşe yazılarında sıkça dile getirmişlerdir.

İkinci varsayımda, gazetede yer alan Batılı haber aktörleri tarafından 11 Eylül 2001 terör eylemi bir uygarlıklar çatışması olarak ele alındığı, Batılı haber aktörleri tarafından İslam dini ile Batı arasında bir çatışmanın var olduğu, bunun nedeninin de Batı'nın sahip olduğu değerlere Doğu tarafından duyulan nefret olduğu belirtilmektedir. Elde edilen bulgulara göre varsayımın doğru olduğu belirlenmiştir. Haber aktörleri 11 Eylül 2001 terör eyleminin Müslümanların Batı'nın sahip olduğu, yüksek sosyal ve refah düzeyi, gelişmişlik, kültürel anlamda ilericilik gibi kendinde olmadığını düşündüğü birtakım Batılı değerlere duyduğu nefret sonucu gerçekleştiğini belirtmektedirler. Yani haber aktörleri tarafından Doğu'nun Batı'ya duymuş olduğu kıskançlık duyguları bu terör eyleminin nedeni olarak ifade edilmektedir.

Üçüncü varsayım, Müslüman haber aktörleri tarafından Doğu ile Batı arasında bir çatışmanın var olduğunu, bunun nedeninin Batı'nın Doğu'ya karşı izlemiş olduğu olumsuz politikalar olduğudur. Elde edilen bulgulara göre varsayımın doğru olduğu belirlenmiştir. Müslüman haber aktörleri başta ABD olmak üzere Batı ülkelerinin yıllardır, Müslüman ülkelere karşı birtakım olumsuz politikalar izlediğini ifade etmektedirler. Bu durumun da Müslüman ülkelerde Batı'ya karşı olumsuz duygular gelişmesine neden olduğu Müslüman haber aktörleri tarafından belirtilmektedir. Mevcut Doğu-Batı çatışmasının temelinde de bunun yattığı, Batı'nın bu çatışmanın ana kaynağı olduğu Müslüman haber aktörleri tarafından öne sürülmektedir.

Dördüncü varsayım, muhafazakar eğilimli gazetenin Müslüman haber aktörlerine Batılı haber aktörlerinden daha fazla yer vermiştir. Elde edilen bulgulara göre varsayımın doğru olmadığı belirlenmiştir. Gazetede Batılı haber aktörlerinin iletilerine Müslüman haber aktörlerinin iletilerinden daha fazla yer verilmiştir.

Beşinci varsayım, Müslüman ülkeler merkezci iletilere Batılı ülkeler merkezci iletilerden daha fazla yer verildiğidir. Elde edilen bulgulara göre varsayımın doğru olduğu tespit edilmiştir. Gazetenin Müslüman ülkeler merkezci iletilere daha fazla yer vermesinin nedeni İslam ile terörün bağdaşmayacağı konusunda iletilere yer vermek istemiş olmasıdır.

Sol eğilimli Cumhuriyet gazetesi ile ilgili öne sürülen birinci varsayımda, köşe yazarları tarafından 11 Eylül 2001 terör eylemi uygarlıklar çatışmasının bir sonucu olmadığı öne sürülmektedir. Eylem ekonomik, siyasal ve sosyo-psikolojik anlamda birçok nedene dayandırılmaktadır. Elde edilen bulgulara göre varsayımın doğru olduğu belirlenmiştir. Köşe yazarları terör eyleminin kaynağında küreselleşme ile birlikte meydana gelen ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel eşitsizlerin yer aldığını, eylemi salt bir din veya uygarlık çatışması olarak açıklamanın doğru olmayacağını belirtmişlerdir. Doğu ile Batı arasında varolan mevcut çatışmanın asıl nedeninin de küresel eşitsizlikler olduğunu, her türlü terörizmin altında yatan nedenin de eşitsizliklerden kaynaklandığını ifade etmişlerdir.

İkinci varsayımda, köşe yazarları tarafından ABD'nin yeterli dünya kamuoyuna sunmadan terörizmle savaş gerekçesiyle Afganistan'a ve ardından Irak'a gerçekleştirdiği işgallerin altında ABD'nin Ortadoğu politikasının yattığı öne sürülmektedir. Elde edilen bulgulara göre varsayımın doğru olduğu belirlenmiştir. Köşe yazarları tarafından, ABD'nin bu bölgede denetleyici bir güç olmak istediği, başta petrol olmak üzere bu ülkelerin zenginliklerini sömürmek istediği ifade edilmektedir.

Üçüncü varsayımda, Batılı haber aktörlerinin İslam Uygarlığı'nı, Batı Uygarlığı'ndan kültürel alanda geri kalmış, cahil, bilgisiz, yoksul, Batı'ya her anlamda muhtaç olarak tasarladığı, Batı'yı üstün, demokratik, insan haklarına saygılı, kültürel anlamda gelişmiş, bilimsel ve refah düzeyi yüksek olarak tasarladığı öne sürülmektedir. Elde edilen bulgulara göre varsayımın doğru olduğu belirlenmiştir. Batılı haber aktörlerinin iletileri incelendiğinde İslam Uygarlığı'nı küçümsedikleri, aşağıladıkları buna karşın Batı Uygarlığı'nın üstünlüğünü vurguladıkları

görülmüştür. Bununla beraber Batı Uygarlığı'nı Hıristiyanlık dini ile özdeş tuttukları da iletilerinden anlaşılmaktadır.

Dördüncü varsayım, Batılı haber aktörlerinin İslam ülkeleri ve İslam dini hakkında olumsuz önyargılar belirttikleridir. Elde edilen bulgulara göre varsayımın doğru olduğu belirlenmiştir. Batılı haber aktörleri, siyasi aktörler, uzmanlar, yazarlar vs., İslam dini hakkında birtakım olumsuz önyargılara sahip oldukları, İslam dini ve İslam Uygarlığı hakkında pek fazla bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir.

Beşinci varsayımda, Müslüman haber aktörlerine de Batılı haber aktörlerine olduğu kadar yer verilmiş olduğudur. Elde edilen verilere göre varsayımın doğru olmadığı belirlenmiştir. Batılı haber aktörleri Müslüman haber aktörlerine göre daha fazla yer verilmiştir. Bununla beraber diğer gazetelerin Müslüman haber aktörlerine yer verdiği orana bakıldığında Cumhuriyet gazetesinin Müslüman haber aktörlerine daha fazla yer verdiği görülmektedir.

Altıncı varsayım, gazetenin terör eylemini nedenlerini iletilerinde ekonomik, siyasal ve sosyo-psikolojik alanlarda irdelemiş olduğudur. Elde edilen bulgulara göre varsayımın doğru olduğu belirlenmiştir. Diğer gazetelerden farklı olarak eylemin nedenini tek bir yöne kanalize etmeyip olası nedenler öne sürülmüştür.

Yedinci varsayım, gazetenin Hürriyet ve Zaman gazetelerine oranla daha az görsele yer vermiş olmasıdır. Elde edilen bulgulara göre, varsayımın kısmen doğru olduğu belirlenmiştir. Gazete Hürriyet gazetesine oranla daha az görsele yer verirken, Zaman gazetesine oranla daha fazla görsele yer vermiştir.

Gerçekleştirilen içerik analizi sonucunda öne sürülen varsayımların büyük oranda doğru olduğu belirlenmiştir. İdeolojilerine göre farklılık gösteren gazetelerle gerçekleştirilen analiz kapsamında, haberlerin iletilerinde, haber aktörlerinin iletilerinde ve köşe yazılarında gazetelerin yayın politikalarının ve yayın kimliklerinin etkili olduğu görülmüştür.

SONUÇ

Terörizm insanlık kadar eski bir tarihe sahiptir. Bireyler ve/veya örgütler birtakım siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için şiddeti aracılığıyla terör uygularlar. Bu sayede kitleleri korkutmayı başaran terör örgütleri amaçlarına ulaşmaya çalışırlar. Burada eylemin büyüklüğü önemlidir. Çünkü eylem ne kadar büyük olursa o kadar çok insan haberdar olur ve korkar. Terörizmde korkutmak çok önemlidir çünkü terörü besleyen korkudur. Günümüzün bilgi ve teknoloji çağı olması sebebiyle de bu tip terörizm olayları kitlelere medya aracılığıyla daha hızlı ve geniş olarak ulaşabilmektedir.

11 Eylül 2001 tarihinde New York'ta Dünya Ticaret Merkezi'ne düzenlenen terör eylemi de niteliği açısından büyük ve önemli bir eylem olma özelliği taşımaktadır. Bu eylemin yeni bir dönemin habercisi olduğu söylenebilir. Öyle ki şimdiye kadar yapılmış en büyük terör eylemi olarak nitelendirilen eylemin sorumlusu ABD tarafından Usame Bin Ladin ve lideri olduğu örgüt El-Kaide olarak ilan edilmiştir. Bunun ardından yaşanan gelişmelerle birlikte Doğu-Batı çatışması tekrar gündeme gelmiştir.

Soğuk Savaş'ın ardından komünizm tehlikesinin sona ermesiyle ABD dünyanın tek süper gücü haline gelmiştir. Soğuk Savaş döneminde öteki olan komünizmin yok olmasıyla ABD varlığını pekiştirmek için yeni bir ötekine ihtiyaç duymaya başlamıştır. ABD için komünizmden sonraki öteki Doğu olmuştur. Çünkü Batı kendini ancak bir öteki yaratarak gerçekleştirebilmektedir. Ötekinin varlığı Batı'nın varlığını pekiştirmektedir. Bunu yaparken de Batı kendinde görmek istemediği tüm olumsuz özellikleri Doğu'ya yüklemektedir. Yani bir nevi kendini tanımlamak için karşıtını oluşturmaya çalışmaktadır. Kendisine belirlediği rol ve ötekine yani Doğu'ya belirlediği rol ile Doğu üzerinde egemenlik oluşturmuştur.

Doğu ve Batı çatışmasının tarihi de oldukça eskidir. Geçmişte Haçlı Seferleri olarak başlayan din uğruna yapıldığı iddia edildiği halde asıl amacın Doğu ülkelerinin zenginliklerini elde etmek olduğu Doğu-Batı çatışması günümüzde de devam etmektedir. Bu çatışmanın nedenleri din veya uygarlıklar çatışması olarak

açıklanmaya çalışılıyor olsa da öyle olmadığı aşikardır. Günümüzde de din çatışması olarak adlandırılmaya ve anlamlandırılmaya çalışsa da bu çatışmanın nedeni aslında yine Haçlı Seferleri'nde olduğu gibi söz konusu olan Batı'nın çıkarlarıdır. Ancak Batı bu çatışmanın nedenini İslam Uygarlığı'na atarak kendine gerekli meşru zeminleri hazırlama çabasındadır. Oysa ki, çatışmanın altında yatan en önemli sebebin küreselleşme adı verilen yeni dünya düzeni olduğunu söylemek yanlış olmaz. Küreselleşme adı verilen bu sistem Batı tarafından üretilen ve doğal olarak Batı'nın çıkarlarını gözeten bir sistem olma özelliği taşımaktadır. Kısaca tanımlamak gerekirse küreselleşme, ulusal kültürlerin, ulusal ekonomilerin ve ulusal sınırların bozulduğu, sosyal hayatın büyük bölümünün küresel süreçler tarafından belirlendiği bir dönemdir.[145]

Küreselleşme ile birlikte adlandırılan yeni dünya düzeninde ise ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel anlamda dünya ülkeleri arasında birtakım eşitsizliklerin oluşumuna yol açmıştır. Dünyadaki zengin-yoksul ayrımını daha da derinleştirmiştir. Başta dünyanın süper gücü olarak ABD ve diğer Batılı devletler ekonomik anlamda çok ileri bir seviyedeyken, birçok dünya ülkesi yoksullukla hatta açlıkla savaşmaktadır. Bununla beraber, yıllarca Batı tarafından sömürülmüş, dış borçları arttırılmış birçok üçüncü dünya ülkesinin durumu da ortadadır. Bununla beraber dünya ülkelerinde fakir olan kesimi çoğunlukla Doğu ülkeleri oluşturmaktadır. Batı ülkeleri zenginlik ve refah içinde, Doğu, birçok ülkesinin petrol gibi yeraltı zenginliklerine sahip olmasına rağmen yoksulluk içinde yaşamaktadır. Burada dikkat çeken bir diğer nokta da hiç kuşkusuz birçok Müslüman ülkenin yoksulluğudur.

Ancak Batılı siyasi aktörlere göre durum bu şekilde değildir. Onlara göre İslam Uygarlığı, Batı Medeniyeti'nin en büyük düşmanı ve çatışmanın yegâne sebebidir. 11 Eylül 2001 terör eyleminin ardından ABD Başkanı George W.Bush'un ağzından kaçırdığı söylenen tüm Batı Uygarlığı'nı yeni bir Haçlı Seferi'ne davet etmesi ve İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi'nin Batı Uygarlığı'nın İslam Uygarlığı'ndan üstün olduğu sözleri Batı'nın bu konuda Doğu hakkındaki düşüncelerini gözler önüne sermektedir.

---

[145] Özer, a.g.e., s.21.

Çalışmanın son bölümünde gerçekleştirilen içerik analizi ile 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili haber değeri taşıyan haberlerin ve köşe yazılarının yazılı basında ne şekilde ve ne sıklıkta yer aldığı saptanmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırma ile yazılı basında yer alan haberlerin iletilerinde, haber aktörlerinin iletilerinde ve köşe yazılarında 11 Eylül 2001 terör eylemi ve ardından yaşanan gelişmelerin kamuoyuna ne şekilde iletildiği, terör eylemi ile İslam dini arasında nasıl bir bağlantı kurulduğu, eylemin olası nedenlerinin neler olduğu, eylemin yol açtığı ve yol açması olası sonuçları, olayın Türkiye, ABD, AB ülkeleri ve Müslüman ülkeler açısından siyasal, ekonomik, sosyo-kültürel anlamlarda önemi ve taşıdığı anlam belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda politik görüşleri birbirinden farklı günlük olarak yayınlanan Hürriyet, Zaman ve Cumhuriyet gazeteleri seçilmiştir. Yapılan analiz sonucunda gazetelerin yayın politikalarının ve yayın kimliklerinin, haberlerde ve köşe yazılarında oldukça etkili olduğu görülmüştür. Nitekim liberal eğilimli Hürriyet gazetesinde yer alan haberlerin iletileri incelendiğinde daha çok 11 Eylül 2001 eylemini bir terör saldırısı bağlamında ele aldığı, ABD Merkezci bir söylem içerisinde bulunduğu görülmüştür. Yer verdiği haber aktörlerinin daha çok Batılı haber aktörleri olduğu görülmektedir. Köşe yazılarına bakıldığında ise, Türkiye'nin çıkarlarını daha fazla gözettiği ve Türkiye'nin ABD yanlısı bir politika izlemesi ve stratejik ortaklık görevini yerine getirmesi gerektiğine yer verdiği belirlenmiştir. Köşe yazılarında yaşanan terör eyleminin ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi olası nedenleri üzerinde durulmadığı, geleceğe yönelik ulusal bazda maddi çıkarların gözetildiği dikkat çekmiştir.

Zaman gazetesinde ise, muhafazakar bir eğilime sahip olması dolayısıyla haberlerde ve köşe yazılarında daha çok terör eylemi ve İslam dini ilişkisine yer verildiği görülmüştür. Bu bağlamda özellikle uzman ve yazarların iletilerine fazlaca yer vererek, iletmek istediği mesajları sağlam bir temele oturtma amacını taşıdığı görülmüştür. Bununla beraber köşe yazılarında Batı ülkelerini suçlayan ifadelere de yer vermiştir. Batı ülkelerini Müslüman ülkelere karşı izlemiş olduğu olumsuz politikalar dolayısıyla eleştirmiş, terörün asıl kaynağının da Batı olduğunu belirtmiştir. Haberlere bakıldığında ise, daha çok sosyo-kültürel-dinsel öğelere yer

verdiği, Müslüman haber aktörlerine de yer verdiği ancak Batılı haber aktörlerine yer verdiği kadar vermediği de dikkat çekmiştir. Muhafazakar bir gazetenin Batılı haber aktörlerine Müslüman haber aktörlerinden daha fazla yer vermiş olması da aslında Doğu-Batı çatışmasının kültürel boyutunun bir sonucu olarak açıklanabilir. Az gelişmiş yada gelişmekte olan ülkelerin haber kaynakları, gelişmiş ülkelerin haber kaynaklarına oranla medyada daha az oranda temsil edilme şansı bulmaktadırlar.

Cumhuriyet gazetesine bakıldığında ise sol eğilimli bir yayın politikası izleyen gazetenin 11 Eylül terör eylemini en kapsamlı ve objektif bakış açısıyla ele aldığını söyleyebiliriz. Gazetede yer alan köşe yazılarında diğer seçilen gazetedekilerden farklı olarak eylemin olası ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel nedenleri irdelenmeye çalışılmıştır. Eylemin olası nedeni olarak küreselleşme ve beraberinde getirdiği küresel eşitsizlikler olduğu ifade edilmiştir.

Analiz sonucunda gazetelerin yaklaşımları bu şekilde ortaya çıkarılmıştır. Ancak bununla beraber haber aktörlerinin analizi sonucunda da, Doğu-Batı çatışmasıyla ilgili olarak birçok sonuca ulaşılmıştır. Öncelikle Batılı haber aktörlerine göre Batı Uygarlığı'nın İslam Uygarlığı'ndan daha üstün olduğu, İslam Uygarlığı'nın gelişmenin önünde bir engel olduğu ifade edilmiştir. Batı Uygarlığı'nın istikrarlı, güçlü, insan hakları ve dine saygılı, özgür ve sosyal, çağdaş değerlere sahip medeni bir topluluk olduğu belirtilmiştir. Buna karşın ABD tarafından terör eylemini gerçekleştirdiği öne sürülen El-Kaide örgütü ise Batı Medeniyeti'ni Müslüman ülkelere karşı olumsuz politikalar izleyen, emperyalist ve İslam dinine karşı savaşan bir medeniyet olarak tasarlamıştır.

Batılı haber aktörleri terör eyleminin nedenlerini İslam dininin şiddet içeriyor olmasını, Doğu'nun Batı'nın sahip olduğu ekonomik refah düzeyine duyduğu nefret ve Doğu-Batı kültürlerinin çatışması gibi nedenlerle açıklamışlardır. Müslüman ülkelerin haber aktörleri ise, eğitimsizlik, ABD'nin ve AB'nin Müslüman ülkelere karşı izlediği olumsuz politikalar, ekonomik eşitsizlikler ve emperyalizm gibi nedenlerle açıklamışlardır. Batılı haber aktörleri tarafından açıklanan nedenler Batı'nın Doğu'ya olan bakışını açıkça ortaya koymaktadır. Batı için İslam düşmandır ve bu kanıyı değiştirmek de çok zordur.

YARARLANILAN KAYNAKÇA

Acer, Yücel, Terörizm kavramı Açısından Ermeni Terörü ve Genel Nitelikleri, usakgundem.com, (06 Mart 2008)

Aktan, Coşkun Can ve Şen Hüseyin, "Globalleşme", http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/degisim/aktan-sengloballesme.pdf, (26 Haziran 2008).

Altınbaş, Deniz, "Avrupa'da Kimlik ve Medeniyetler Çatışması", http://www.asam.org.tr/temp/temp173.pdf, 13 Nisan 2008.

Altuğ, Yılmaz, **Terörün Anatomisi**, İstanbul: Altın Kitaplar, 1995

Alver, Füsun, "Medeniyetler gerçekten çatışıyor mu?" **İzmit Ticaret Odası Haber Dergisi**, Ekim 2002, s.46.

Alver, Füsun, **Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı**, İstanbul: Der Yayınları, 2003

Aras, Bülent ve Bacık, Gökhan, **11 Eylül öncesi ve sonrası**, İstanbul:Etkileşim Yayınları, 2006.

Aslanoğlu, Rana, **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2000.

Aydoğan, Metin, **Batı ve Doğu Uygarlıkları**, İstanbul: Umay Yayınları, 2006.

Brisard, Jean-Charles ve Dasquie, Guillaume, **Yasaklanmış Gerçek Bin Ladin**, Çev. Ayşe Meral, İstanbul: Anka Yayınları, 2002.

Chomsky, Naom, **Terörizm Kültürü**, İstanbul: Pınar Yayınları, 2002.

Chomsky, Noam, **11 Eylül ve Sonrası: Dünya Nereye Gidiyor?,** İstanbul: Aram Yayıncılık, 2004.

Cirhinlioğlu, Zafer, **Terör ve Toplum**, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2004.

Cömertoğlu, Yeşim, “Terörün Psikolojik Temelleri”, **Strateji Dergisi**, Sayı 2, 1995.

Cumhuriyet Gazetesi, (20.01.2000).

Cumhuriyet gazetesi (12 Eylül 2001–12 Ekim 2001).

Çağlar, Gazi, **Uygarlıklar arası Savaş Miti**, İstanbul: Belge Yayınları, 2003.

Çetin, Halis, “Çatışma ve Diyalog Tartışmaları Arasında İki İnsani İki Medeniyet (Hak Bin Yakzan/Doğu-Robinson Crusoe/Batı”, **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Ankara: Doğu Batı Yayınları, Mayıs-Haziran-Temmuz 2007, Yıl:10, Sayı:41, s.46.

Ceaser, James W., The Weekly Standart, 7 Kasım 2005, s.4, http:// turkish.turkey.usembassy.gov/

Çitlioğlu, Ercan, **Gri Tehdit Terörizm**, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2005.

Demirel, Emin, **Dünyada Terör**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2003.

Demir, Vedat ve Yayınoğlu Erarslan, Pınar (Ed.), **İletişim Yansımaları Gerçekler ve Uygulamalar**, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2007.

Dursun, Davut, “Küreselleşme ve Toplumun İnşasında Bilginin Artan Önemi”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı: 19:154-161, 21. Yüzyıl Özel Sayısı-I, Ocak-Şubat 1998.

Durukan, Kaan, **Doğu-Batı İkilemine Dört Bakış, Montesquieu, Fanon,Galeano, Said**, İstanbul: Kültür Yayınları, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2004.

Eken, Hurigül, “Küreselleşme ve Ulus Devlet”, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CHurig%C3%BCl%20EKEN%5CEKEN,%20Hurig%C3%BCl.pdf, 25 Haziran 2008.

Erdem, Engin, **11 Eylül öncesi ve sonrası**, İstanbul: Güncel Kitaplar, 2004.

Ergil, Doğu, **Türkiye’de Terör ve Şiddet**, İstanbul: Turhan Kitabevi, 1980.

Ergil, Doğu, **Uluslar arası Terörizm**, AÜ. SBF. Dergisi, Cilt 47, Sayı 3–4, Haziran-Aralık, 1992.

Esposito, John L., Kutsal **Olmayan Savaş** İslamcı Terör, İstanbul: Oğlak Bilimsel Kitaplar, 2003.

Fischer, Joschka, **Tarihin Dönüşü, 11 Eylül'den Sonra Dünya ve Batı'nın Yeniden Yapılanması**, İstanbul: Merkez Kitaplar, 2005.

Fox, Jeremy, **Chomsky ve Küreselleşme**, İstanbul: Everest Yayınları, 2002.

Garaudy, Roger, **Amerikan Efsanesi 11 Eylül Komplosu**, Çev: Cemal Aydın, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2002

Giddens, Anthony, **Elimizden Kaçıp Giden Dünya**, Çev: Osman Akınhay, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.

Girgin, Kemal ve Biren, Işık, **21.Yüzyıl Perspektifinde Dünya Siyaseti**, İstanbul: Okumuş Adam Yayıncılık, 2002.

Göze, Ayferi, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, İstanbul: Beta Yayınları, 1986.

Gözen, Ramazan, **Uluslar arası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2004.

Gray, John, **El Kaide Modern Olmanın Anlamı**, İstanbul: Everest Yayınları, 2004.

Gürses, Emin, **Ayrılıkçı Terörün Anatomisi: IRA-ETA-PKK**, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2003.

Güzel, Cemal, **Silinen Yüzler Karşısında Terör**, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2002.

Hablemitoğlu, Şengül, **Küreselleşme Düşlerden Gerçeklere**, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2004.

Hentsch, Thierry, **Hayali Doğu,** Çev: Ayşe Bora, İstanbul: Metis Yayıncılık, 1996.

Hürriyet gazetesi (12 Eylül 2001–12 Ekim 2001)

http://tr.wikipedia.org, (20 Mayıs 2008).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Devrimci_Halk_Kurtulu%C5%9F_Partisi-Cephesi, (15 Haziran 2008).

http://www.aksiyon.com.tr/2004/10/04, (14 Ekim 2007).

http://www.irtica.org/index.php?option=com_content&task=view&id=104&Itemid=41.

http://www.kenthaber.com/Arsiv/Haberler/2007/Aralik/24/Haber_307314.aspx, (15 Mayıs 2008).

http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=246880, (8 Şubat 2008).

http://www.terorveguvenlik.net/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=64, (27 Mayıs 2008)

http://www.terorveguvenlik.net/index.php?option=com_content&task=view&id=27&Itemid=64http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=246880, (8 Şubat 2008).

http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/binladen/who/family.html (12 Ekim 2007).

İlhan, Suat, **Terör: Neden Türkiye**, İstanbul: ASAM yayınları, 2002.

İsen, Galip, "Terörizm: İzm Çıkarılınca Geriye Kalanlar Üzerine, **Avrasya Dosyası Ortadoğu ve Terör Üzerine**, Cilt 3, Sayı 2.

Karlsson, Ingmar, **Din, Terör ve Hoşgörü**, İstanbul: Homer Kitabevi, 2003.

Keleş, Ruşen ve Artun, Ünsal, **Kent ve Siyasal Şiddet**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982.

Kellner, Douglas, Theorising Globalization, **Sociological Theory**, 20:3 November 2002.

Kızılçelik, Sezgin, **Küreselleşme ve Sosyal Bilimler**, Ankara: Anı Yayıncılık, 2003.

Kongar, Emre, **Küresel Terör ve Türkiye -Küreselleşme Huntington 11 Eylül**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2005.

Koru, Fehmi, **11 Eylül O Kader Sabahı**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2002.

Kutal, Gülten ve Büyükuslu A. Rıza, **Çokuluslu Şirketler ve İnsan Kaynağı Yönetimi**, İstanbul: Der Yayınları, 1996.

Lewis, Bernard, **Müslümanların Avrupa'yı Keşfi,** Çev: İhsan Durdu, İstanbul: Ayışığı kitap, 2000.

Memiş, Ekrem, **Eski Çağ Tarihinde Doğu-Batı Mücadelesi**, Konya: Çizgi Yayınları, 2003.

Morgan, Rowland ve Henshall, Ian,**Amerikan Yalanları, 11 Eylül ve Medeniyetler Çatışması**, (çev: Güneş Ayas ve Bora Alioğlu), İstanbul: Salyangoz Yayınları, 2006.

Morley, David ve Robins, Kevin, **Kimlik Mekanları**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997.

Oltmans, Willem, **Küresel Terörist**, İstanbul: Yeni Hayat Kütüphanesi, 2002.

Örgün, Faruk, **Küresel Terör**, İstanbul: Okumuş Adam Yayınları, 2001.

Özdağ, Ümit, Öztürk, Osman Metin ve Başeren, Sertaç, Terörizm: Kavramsal Bir Değer, **Terörizm İncelemeleri, Teori, Örgütler, Olaylar,** Ankara: Avrasya-Bir Vakfı Asam Yayınları, Jeopolitik Terör Dizisi–3, 2000.

Özer, Ahmet, **11 Eylül, ABD, Türkiye ve Küreselleşme**, Ankara: Elips Kitap, 2005.

Polat, Fatih, **Uğur Mumcu ve politik cinayetler** (makale), evrensel.net.

Rocque, Matthew La, **"In the Spotlight: The Great East Islamic Raiders Front (IBDA-C)**, http://www.cdi.org.

Robertson, Roland, **Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür**, Çev: Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.

Süleyman Seydi, **Batı'nın İslami Teröre Yaklaşımı**, Stradigma.com, Aylık strateji ve analiz e-dergisi, Eylül 2003, sayı 8.

Singh, Parlo, "**Globalization and Education**", Educational Theory, Cilt: 54, Sayı:1, 2004.

Soyvural, Muhittin, **Terörizmin Anatomisi**, Ankara: Lazer Ofset Matbaa, 1997.

Sugur, Nadir, "Küreselleşme Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme", Birikim Dergisi, Cilt: 5, Sayı 73, 1995.

Sükan, Faruk, **İhanetin Mirası**, İstanbul: Alioğlu Yayınevi, 1985.

Tacar, Pulat Y., **Terör ve Demokrasi**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999.

Tağraf, Hasan, "Küreselleşme Süreci ve Çokuluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, 2002.

Torun, Abdullah, **Siyasal Terörizm: Neden ve Sonuçları Üzerine Bir İnceleme**, 2003, Vol.3.No.1, www.trakya.edu.tr/, (21 Mart 2008).

Türkbağ, Ahmet Ulvi (Akt.), "Küreselleşme ve Adalet", James H. Mittelman(Ed), Globalization: Critical Reflections, içinde "A Perspective on Globalization", Robert W.Cox, ss.21-30, Lynne Publishers, London 1996, **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Yıl:5, Sayı:18, Şubat-Mart-Nisan.

Türkkaya Ataöv, **11 Eylül: Terörle savaş mı bahane mi**, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2004.

Wardlaw, George, Political Terrorism, Cambridge University Press, 1982, Cambridge, (www.sbe.deu.edu.tr), (17 Mart 2008).

Woodcock, George, **Anarşizm**, Çev. Alev Türker, İstanbul: Kaos Yayınları, 1996.

Yetim, Nalan, "Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar: Ulusal-Yerel?, **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Yıl:5, Sayı:18, Şubat-Mart-Nisan.

Yılmaz, Murat, (Der.), **Medeniyetler Çatışması**, Ankara: Vadi Yayınları, 2005.

Yılmaz, Rasih, **Büyük Travma Küresel Terör Türkiye'de**, İstanbul: Karakutu Yayınları, 2004.

Zafer**,** Hamide, **Sosyolojik Boyutuyla Terörizm**, İstanbul: Beta Yayınları, 1999.

Zaman gazetesi (12 Eylül 2001-12 Ekim 2001).

ÖZGEÇMİŞ

06.02.1982 Tarihinde Almanya'da doğdu.1993 yılında Yahya Kemal Beyatlı İlkokulu'ndan, 1996 yılında Kadir Rezan Has İlköğretim Okulu'ndan, 2000 yılında Kadir Has Süper Lisesi'nden ve son olarak 2004 yılında Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nden mezun oldu. 2004 yılında Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Gazetecilik Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitimine başladı. 2005 Yılından itibaren Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır.